

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**BANDIRMALI-ZÂDE MUSTAFÂ HÂŞİM EFENDİ'NİN
VÂRİDÂT-I MENSÛRE'SİNİN TENKİTLİ METNİ**

**Mehmet ÜNAL
1130205007**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Menderes COŞKUN**

**Bu Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel
Araştırma Projeleri Birimi tarafından 3200-YL1-12 numara ile desteklenmiştir.**

ISPARTA-2012

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS JÜRİ RAPORU

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet ÜNAL tarafından hazırlanan "Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Efendi'nin Vâridât-ı Mensûre'sinin Tenkitli Metni" başlıklı bu çalışma, 28/12/2012 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddesi uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: **Prof. Dr. Menderes COŞKUN**

İMZA

Üye: **Doç. Dr. Selami TURAN**

Üye: **Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN**

Prof.Dr.Süleyman SEYDİ
Enstitüsü Müdürü

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bandırmalı-zâde Mustafa Haşim Efendi'nin Vâridât-ı Mensûre'sinin Tenkitli Metni” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Mehmet ÜNAL
28.12.2012

ÖZET

BANDIRMALI-ZÂDE MUSTAFA HAŞİM EFENDİ’NİN *VÂRIDÂT-I MENSÛRE’SİNİN* TENKİTLİ METNİ

Mehmet ÜNAL

Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans

Tezi: 146 Sayfa, Aralık 2012

Danışman: Prof. Dr. Menderes COŞKUN

Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Üsküdârî, XVIII. yüzyılda yaşamış önemli bir mutasavvıf şairdir. Şiirlerinde “Hâşim,” “Hâşimî”, Üsküdarlı Hâşim Baba” mahlaslarını kullanan Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Baba, H. 1130/M. 1718 yılında İstanbul Üsküdar’da doğmuştur. Üsküdar İnadiye’de Tavâşî Hasanağa Mahallesi’nde bulunan Bandırmalı-zâde Tekkesi’nin şeyhi Yûsuf Nizâmeddin Efendi’nin oğludur. Celvetî adap ve erkânını öğrenerek büyümüş, ancak daha sonra Bektaşîliğe meyledip dört yıl Bektaşî dede-babalığı da yapmıştır.

Çalışmamızda Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Efendi’nin *Vâridât-ı Mensûresi* ele alınmıştır. Eserin Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümünde bulunan 4 nüshası karşılaştırılarak müellifin kaleminden çıkmış olan nüshaya en yakın metin ortaya konulmaya çalışılmış, eserin muhtevası farklı bölümler halinde incelenmiştir. Eser, Hâşim Baba’nın ve inanç dünyasını etkileyen tarikatların düsturlarını müritlere öğretmek gayesi ile yazılmıştır. Ömrünü irşad ve tarikat hizmetlerine adanmış olan Hâşim Baba’nın eserinde Celvetîliğin, Bektaşîliğin ve Melâmîliğin etkileri görülmekte, dinî, tasavvufî, ahlâkî görüşlerin yanında bir müride bağlanmanın önemi, ehl-i beyt ve on iki imam sevgisi ön plana çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl, Tasavvuf, Hâşim Baba, Celvetiyye

ABSTRACT

A CRITICALLY EDITED FORM OF VÂRIDÂT-I MENSÛRE BY BANDIRMALI-ZÂDE MUSTAFA HAŞİM EFENDİ

Mehmet ÜNAL

Suleyman Demirel University, Department of Turkish Language and Literature, Master's Thesis: 146 pages, December 2012

Supervisor: Prof. Dr. Menderes COŞKUN

Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Üsküdârî was a prominent Sufi poet who lived in the XVIII. century. Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Üsküdârî, who wrote under the pseudonyms of “Hâşim,” “Hâşimî”, “Üsküdarlı Hâşim Baba” in his poems, was born in İstanbul in 1718. He was the son of Yusuf Nizâmeddin Efendi, the Sheikh of Bandırmalı-zâde Tekke in Tavâşî Hasanağa District in İnadiye, Üsküdar. He was raised and trained on Celvetî sufi tradition and rules but after having a tendency for Bektashism he served as a Bektashi halife-baba or dede, grandfather)-baba (lit. father).

This study discusses the Vâridât-ı Mensûre Divân-ı Manzûme by Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Efendi. Comparing the four copies taken from the Manuscripts Division of The National Library of Türkiye, we aimed at putting forward a text that would most reflect the original work written by the author himself, and to analyze it in terms of form, content, language and style. Vâridât-ı Mensûre seems to have been written in order to teach its followers the author's own world-view and the doctrines and principles of the tariqaths he was influenced. In this work of Hâşim Baba, who devoted his life time to the service of his sufi-path and his followers, the effects of Celvetiyye, Bektashism and Melamiyye are clearly observed. The importance of following a disciple and the love for Ahlu'l-Bayt and The Twelve Imams are also described.

Key Words: 18th Century, Sufism, Hâşim Baba, Jilwatiyya

İÇİNDEKİLER

ONAY	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANDIRMALI-ZÂDE MUSTAFA HAŞİM EFENDİ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUFÎ GÖRÜŞÜ

1. HAYATI	4
2. ESERLERİ	6
2.1. Vâridât	6
2.2. Ankâ-yı Maşrık	7
2.3. Devriyye-i Ferşiyye	7
2.4. Divân	7
3. HAŞİM BABA’NİN TASAVVUFÎ GÖRÜŞÜ	7
3.1. Celvetiyye	9
3.1.1. Celvetiyyenin Şubeleri	17
3.1.1.1 Hakkıyye	17
3.1.1.2. Selâmiyye	18
3.1.1.3. Fenâiyye	18
3.1.1.4. Hâşimiyye	18

3.2. Bektaşılık	19
3.3. Melâmîlik	21

İKİNCİ BÖLÜM

HAŞİM BABA'NIN VÂRİDÂT'I

1. Vâridât.....	24
2. Türk Edebiyatında Varidat	24
3. Haşim Baba'nın Varidatı	26
4. Haşim Baba'nın Dil ve Üslup Özellikleri	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VÂRİDÂT-I MENSÛRE DÎVÂN-I MANZÛME'NİN NÜSHALARI VE VÂRİDÂT-I MENSÛRE'NİN TENKİTLİ METNİ

1. NÜSHALARIN TANITILMASI	48
1.1. M1 Nüshası	49
1.2. M2 Nüshası	49
1.3. M3 Nüshası	50
1.4. M4 Nüshası	51
2. TENKİTLİ METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL	52
3. METNİN TESPİTİYLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR	54
4. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	56
5. TENKİTLİ METİN	57
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	120
DİZİN	124
ÖZGEÇMİŞ	135

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agmd.	: Adı Geçen Madde
AKÜ	: Afyon Kocatepe Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DİA.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Kit.	: Kitabevi
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
TDEA	: Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
UÜ	: Uludağ Üniversitesi
Üniv.	: Üniversitesi
Vd.	: Ve devamı
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

ÖN SÖZ

Tasavvuf, klâsik edebiyatımızın en önemli kaynaklarından birisidir. Dünya görüşü ne olursa olsun hemen her şairin eserlerinde tasavvufun etkileri görülmektedir. Kimi şairler eserlerinde bütünüyle tasavvufu işlerken kimi şairlerin eserlerinde ise tasavvuf ince bir motif olarak yer almıştır. Özellikle XVIII. yy'dan itibaren eserlerdeki tasavvufî hassasiyetin zayıfladığı görülmektedir. Şiirlerinde “Hâşim,” “Hâşimî,” “Bandırmalı-zâde,” Üsküdarlı Hâşim Baba” ve “Üsküdarî” mahlaslarını kullanan Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Baba, bu asrın önemli mutasavvıf şairleri arasında yerini alır. Hâşim Baba, Celvetî adap ve erkânına göre yetişmiş, daha sonra Bektaşîliğe yönelmiş ve bu yolda tanınmış kişilerden olmuştur. Şairin vefatından sonra müridleri tarafından adına nisbetle fikirleri doğrultusunda Celvetiyye tarikatının Hâşimiyye kolu kurulmuştur.

Celvetiyye tarikatı, her sınıf ve zümreden insana hitap eden ve müntesipleri arasında her meslekten insanları görmenin mümkün olduğu bir gönül ocağıdır. Celvetîlik, tekkeler vasıtasıyla yüksek zümre ve halk tabakaları üzerinde etkili olurken, tarikatın kurucusu Azîz Mahmûd Hüdâyî'den itibaren şiir ve mûsikî aracılığıyla tesir ve nüfuzunu artırmıştır. Böylece pek çok Celvetî mûsikîşinâs ve şair yetişmiştir.

Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Baba'nın bilinen dört eseri vardır. Hâşim Baba eserlerinde, bizzat kendi iç dünyasında muhtelif tezahürleriyle yaşamış olduğu tasavvufî hayatı ifade etmeye çalışmıştır. Eserinde Bektaşîliğin en temel konularından olan Hz. Ali'ye, on iki imama ve Âl-i Âbâ'ya sevgiyi, Yezid'e laneti sıklıkla işlemiştir. Bununla birlikte eserinde Melâmîliğin etkisi de görülür. Melâmî-meşrep bir şair olan Hâşim Baba'ya göre melâmet peygamberlikle birlikte var olmuştur. Şair, Allah aşkını, Ehl-i Beyt sevgisini en içten duygularla ifade ederek Allah'a ulaşmanın yollarını ve bu yolda sâliklerin karşılaştıkları zorlukları anlatır.

Ona göre, vahdete ulaşabilmek için bir mürşide bağlanmak ve onun rehberliğinde çok büyük gayret göstermek gerekmektedir.

Hâşim Baba'nın çalışmamıza konu olan “*Vâridât-ı Mensûre Dîvân-ı Manzûme*” isimli eseri şiirlerden ve mensur olarak kaleme alınmış varidattan oluşmaktadır. Tezimizde eserin mensur kısmı incelenmiş, manzum kısmı ihtiva eden Haşim Baba Divan'ı üzerinde daha önce üç yüksek lisans tezi¹ yapıldığı için incelemeye dahil edilmemiştir. Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde ana hatlarıyla XVIII. yüzyıl edebiyatı hakkında bilgi verilerek Hâşim Baba'nın yüzyıl içerisindeki yerinin ve öneminin belirlenmesi amaçlanmıştır. “Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Baba'nın Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşü” başlığını taşıyan I. bölümde, alt başlıklar halinde Hâşim Baba'nın hayatı ve eserleri üzerinde durularak, şairin duygu ve düşünce dünyasının şekillenmesinde ve gelişmesinde önemli ölçüde pay sahibi olan Celvetîlik, Bektaşîlik ve Melamîlik tarikatları hakkında bilgi verilmiştir.

“Haşim Baba'nın Vâridât'ı” başlığını taşıyan II. bölümde, Vâridât'ın kısa bir tanımı yapılarak Türk edebiyatında Vâridât yazarlara değinilmiş ve Hâşim Baba'nın varidatı özetlenerek, dil ve üslup özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

“Vâridât-ı Mensûre Dîvân-ı Manzûme'nin Nüshaları Ve Vâridât-ı Mensûre'nin Tenkitli Metni” isimli III. bölümde, tenkitli metin hazırlanırken yararlanılan nüshalar, metnin hazırlanmasında izlenen yol, transkripsiyon sistemi hakkında alt başlıklar halinde bilgi verilmiş, metnin tespitiyle ilgili açıklamalardan sonra “Vâridât-ı Mensûre”nin tenkitli metni verilmiştir. Eserin başında bulunan dibâce, günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmadan çıkarılan “Sonuçlar”

¹ Mehmet Kayacan, *Haşim Baba ve Divanı*, Dan. Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik, SDÜ, SBE Isparta 2002; Mehmet Akif Yalçınkaya, *Bandırmalı-zâde Hâşim Baba Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yrd. Doç. Dr. Sadettin Eğri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, UÜ, SBE, Bursa 2008; Asuman Ergün, *Haşim Baba Divanı Üzerine Bir İnceleme*, Dan: Doç. Dr. Ali Torun, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AKÜ, SBE, Afyon 2000.

sıralandıktan sonra yararlanılan Kaynaklar yazılıp, özel isim ve yer adlarının yer aldığı Dizin bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

Bu çalışmada bana ilmî bir bakış açısı kazandıran, çalışmalarında yardımlarını ve hoşgörüsünü esirgemeyen, bütün sıkıntılı anımda hep desteğini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Menderes COŞKUN'a, tezimin tenkidinde son derece önemli noktalara dikkatimi yoğunlaştıran ve tezimin hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Selami TURAN, Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇELİK ve Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN hocalarıma, tezimin hazırlanmasında bana önemli bir vakit ayıran ve yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Mehmet PEKTAŞ'a, bütün sıkıntılı zamanlarımda her zaman büyük desteğini gördüğüm eşim Hatice ÜNAL'a, çok sevdiğim kızlarım Aleyna ve Azra'ya, rahmetli babam ve dualarını esirgemeyen annem'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 3200-YL1-12 numara ile desteklenmiştir. Bu konuda her türlü yardımı esirgemeyen tüm proje birimi personeline de sonsuz teşekkür ederim.

Mehmet ÜNAL

ISPARTA 2012

GİRİŞ

XVIII. yüzyıl, o zamana kadar devrinin en büyük gücü olan Osmanlı Devleti'nin her açıdan büyük sıkıntılarla dolu bir dönemidir. Bu yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için içte isyanlar, karışıklıklar ve malî sıkıntılar, dışarıda ise yenilgiler ve toprak kayıpları ile sonuçlanan savaşlar içinde geçmiştir. Artık XVI. yüzyılın büyüklüğü, gücü ve zenginliği kalmamıştır. Hatta XVII. yüzyılda her şeye rağmen koruduğu haşmetli görünüşü de kaybolmuştur. Bu yüzyıl bütün kurumlarda bir gerileme devridir; 1699 yılında imzalanan Karlofça anlaşmasının ağır hükümleri ile devletin Avrupa'daki egemenliği iyice sarsılmıştır. Bu anlaşma ile 16 yıl süren savaşlar sona ermiş ama Osmanlı Devleti, başta Azak Kalesi olmak üzere Macaristan'ın büyük bir kısmını, Mora yarımadasını ve Dalmaçya'yı elden çıkarmıştır.

XVIII. yüzyılda Osmanlı imparatorluğu çoğu aydın düşünüşlü, sanattan anlayan şair, musikişinas, sakin yaradılışlı, zayıf, savaştan kaçınan sultanlar tarafından yönetilmiştir. Bir ikisi dışında bu padişahlar devletin eski gücünü yitirdiğini ve bir felakete doğru sürüklendiğini buna karşın Avrupa ülkelerinin bilim ve teknikte her gün biraz daha ilerlediğini, savaş usullerinde üstünlük kazandığını görmekteydiler. Padişahlar, kurtuluşun Avrupa'yı güçlendiren bazı kurumları ülkeye getirmekte olduğuna, bir zamanlar Osmanlı Devleti'ni yücelten ama artık eskien ve yetersiz kalan kurumları ve usulleri değiştirmek gerektiğine inanıyorlardı. Bunun için de önce ilerleyen ve gelişen ülkeleri tanımak ve bu gelişmenin sırlarını öğrenmek gerektiğini düşünmeğe başlamışlardı. ² Bu yüzyıl içinde 1718–1730 yılları arasında 12 yıl, 4 ay, 13 gün süren ve sonradan Yahya Kemal'in adını koyduğu, Ahmet Refik Altınay'ın 1913 yılında yazdığı *Lale Devri* adlı kitabıyla yerleştirdiği "Lale Devri"nin özel bir yeri ve önemi olmuştur. Bu dönem barış ve sükûnet dönemi olmasının yanında bir zevk ve eğlence dönemidir. Patrona Halil isyanıyla son

² Bkz., *Büyük Türk Klasikleri*, C. VI, Ötüken Yay., İstanbul 1987, s.194.

bulmuştur. Yüzyılın ikinci yarısında çeşitli yerlerde çıkan ayaklanmalar ve isyanlarla Osmanlı için yeniden zor günler gelmiştir.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasî gücünü iyiden iyiye kaybetmesine, malî, iktisadî türlü sıkıntılar içinde zor bir devir geçirmesine karşın, bilim ve kültür hayatıyla edebiyat, siyasî çöküntüden fazla etkilenmemiş ve büyük bir sarsıntı geçirmemiştir. XVIII. yüzyıl edebiyatı genel olarak XVII. yüzyılın devamı olarak gelişmesini sürdürmüştür. Özellikle şair iki padişah, yüzyılın başında Sultan III. Ahmed ve sonunda Sultan III. Selim devirlerinde sanatçı ve şairlerin korunmasıyla edebiyat ve kültür alanında büyük bir gelişme görülmüş, Divan edebiyatının iki büyük şairi, Lale Devri'nde Nedim; yüzyıl sona ererken de eşsiz şiir dehasıyla Şeyh Galib yetişmiştir.

Divan edebiyatında genel değişiklikler olmamakla birlikte edebiyatımızın gelişiminde bu yüzyıla özgü bir takım özellikler bulunmaktadır. XVIII. yüzyılda mahallî konular ve günlük yaşayış edebiyata daha çok girmiş, edebî türlerde yerleşme görülmüştür. XVIII. yüzyıl edebiyatının dili, genelde bir önceki yüzyılın, özellikle Sebki Hindî şairlerinin ağır ve süslü diline göre daha sadedir. Şiirde kullanılan dil ince, nazik ve pürüzsüzdür. Çoğunlukla şairler, günlük konuşma dilini bazen de Arapça ve Farsça kelimelerin halk ağzında bozulmuş şekillerini kullanırlar. İran Edebiyatı'nın ise etkisi büyük ölçüde kırılmaya başlamıştır.

Divan edebiyatının şekillenmeye başladığı XIII ve XIV. yy.lardan itibaren tasavvuf şiirde önemli bir yer edinmiştir. Dünya görüşü ve hayata bakışı ne olursa olsun her şair şiirinde tasavvufa yer vermiştir. Tasavvufun şiirdeki yeri dönem dönem değişiklik gösterse de son döneme kadar etkisini sürdürmüştür. XVIII. yy.da ciddi bir zihniyet değişiminin ayak sesleri duyulmasına rağmen pek çok tarikat, tekke, zaviye ve ocak faaliyetlerini sürdürmüştür. Devrin sosyal ve siyasi olaylarından nispeten uzak kalan bu gönül ocakları etrafında edebi faaliyetler sanat kaygısından uzak bir şekilde sürdürülmüştür. İşlenen konu itibariyle önceki

dönemlerden farklılık göstermeyen bu eserlerde din ve tasavvuf, Allah, peygamber ve din büyüklerinin aşkı dile getirilmiş, insanların tasavvuf yoluna girerek Hakk'a ulaşmaları nefislerini öldürerek benlikten arınmaları telkin edilmiştir. Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim de dönemin en çok rağbet gören tarikatlardan birisi olan Celvetiyye tarikatı içerisinde yetişmiş ve eserlerini ortaya koymuştur. Bu yönüyle üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANDIRMALI-ZÂDE MUSTAFA HÂŞİM'İN HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUFÎ GÖRÜŞÜ

1. HAYATI

Bandırmalı-zâde Hâşim Baba'nın ismi *Sicil-i Osmânî*'de³ Hâşim Mehmed Efendi, *Osmanlı Müellifleri*'nde⁴ ise Hâşim Mustafa Baba olarak geçmektedir. Eserlerinde kendisinin verdiği bilgilere göre doğrusu Mustafa Hâşim'dir. Şair, 1718 senesinde İstanbul Üsküdar'da doğmuştur.⁵ Üsküdar'da İnâdiye Dergahı'nın şeyhi Celvetî meşâyihinden Şeyh Yusuf Nizâmeddin Efendi'nin ortanca oğludur.⁶ Bazı kaynaklarda Moralı, bazılarında ise Bandırmalı olduğu söylenen dedesi Hâmid Efendi⁷, Üsküdar'da İnâdiye Tekkesi'nin yakınında ikamet etmiş, Üsküdar'da muhtelif camilerde tedris ve vaaz ile meşgul olmuştur. Hâşim Baba, babası Yûsuf Nizâmeddin Efendi'nin vefatından (1166/1752-53) sonra bu tekkenin postnişini olmuştur.⁸

Mustafa Hâşim Efendi, Celvetî adap ve erkanını babasından öğrenmiştir. Önceleri Melâmîliğe meyl etmiş, sonradan Mısır, Kasrû'l-ayn'daki Kaygusuz Abdal Bektaşî Tekkesi şeyhi Hasan Baha'ya intisap ederek Bektaşî olmuştur. Hatta bir ara Bektaşîliğin İstanbul'da temsilciliğini vekâleten yapmıştır. Bir ara Hacıbektaş'ta bulunan Bektaşî Âsitânesi'ne gidip, dört yıl kadar orada ikamet etmiş ve Dimetokalı Seyyid Kara Ali Baba'nın postnişinliği zamanında bir müddet “dede-babalık” yapmıştır. Mustafa Hâşim Efendi, böylece birkaç tarikata intisap ettikten sonra, babasının yolunda karar kılmış ve Bandırmalı-zâde Tekkesi'nde babasından sonra ikinci postnişin olarak başladığı görevi, otuz yıldan fazla sürdürmüştür. *Vâridât*'ında

³ Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 652.

⁴ Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. I, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333, s. 189.

⁵ H. Kamil Yılmaz, “Hâşim Baba”, *DİA*, C. XVI, İstanbul, 1997, s. 406.

⁶ Süreyya, age., s. 652.

⁷ H. Kamil Yılmaz, “Hâşimiyye”, *DİA*, C. XVI, İstanbul, 1997, s. 415.

⁸ Yılmaz, *agm.*, s. 406.

verdiği bilgilerden Hâşim Baba'nın seyr u sülükte Celvetî usulünü benimsediği anlaşılmaktadır.⁹

Bursalı Mehmed Tahir'in kaydettiğine göre, “*ilâ Rabbihi'l-Kerîm*” terkinin delâlet ettiği 1197/1782-1783'te vefat etmiştir.¹⁰ Mustafa Hâşim Efendi'nin Muhammed, Safiyyüddin, Gâlib ve Muhsin adlarında dört çocuğu vardır. Muhammed babasının sağlığında vefat etmiştir. Vefatından sonra cenazesi Hüdâyî Âsitânesi postnişini Büyük Ruşen Efendi (ö. 1209/1794) tarafından tekkeye kabul edilmemiş ve cenaze namazı müridlerince sokakta kılınmış, Üsküdar İnadiye'deki Bandırmalı-zâde Tekkesi'ne defnedilmiştir.

Hâşim Efendi'nin Celvetîler tarafından eleştirilmesi ve iki taraf arasında kırınlığın had safhaya çıkması, şeyhler veya tarikatlar arası menfî münâsebete de bir misal teşkil etmektedir.

Huzûr-ı etkîyâyı mazhar-ı envâr olandan sor

Zuhûr-ı evliyâyı câmi-i etvâr olandan sor

diyen Mustafa Hâşim Efendi'nin *Dîvân*, *Vâridât*, *Ankâ-yı Maşrık*, *Devriye-i Ferşîye* ve *Makâlât* gibi eserleri vardır.¹¹

⁹ Yılmaz, agm., s. 406.

¹⁰ Süreyya, age., s. 652.

¹¹ Bkz., Hasan Kamil YILMAZ, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetî Tarîkatı*, Erkam Yay., İstanbul 1982, s. 243; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yay., İstanbul 2004, s. 488.

Bandırmalızade Mustafa Haşim Efendi'nin mezar taşı¹²

2. ESERLERİ

Hâşim Baba'nın bilinen dört eseri vardır.

2.1. Vâridât

Melâmete dair bazı risaleleriyle çeşitli zamanlarda kendisine vaki olan tecellileri anlattığı, cifr ilmi ve ebced hesabıyla geleceğe ait birtakım bilgiler verdiği mensur bir eserdir. Eserin çoğu nüshaları Dîvan ile birlikte *Vâridât-ı Mensûre ve Divan* adı altında istinsah edilmiştir. Bu eser bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

¹² <http://bektashiorder.com/%C3%BCsk%C3%BCdarli-ha%C5%9Fim-baba> (Erişim tarihi: 25.12.2012)

2. 2. Ankâ-yı Maşrık

İbn-ül-Arabî'ye ilgi duyan Hâşim Baba, onun ‘Ankâ-yı Muğrib (Şaşırtan Anka) adlı eserini “Anka-yı Mağrib” (Batının Ankası) şeklinde değerlendirip ona nazire olarak bu eseri yazmıştır. Hacı Bektâş-ı Veli'den çok sık bahsetmesi de dikkat çekicidir. Eserin çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları vardır.

2.3. Devriyye-i Ferşiyye

Niyâzi-i Mısırî'nin “Devriyye-i Arşîyye”sine zeyil olarak yazılmış olup doksan dört beyittir. “Lisânü'l-gayb” diye de anılan manzumenin Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshaları bulunmaktadır. Hâşim Baba'nın bunlardan başka çeşitli mecmualarda değişik isimlerle kayıtlı manzûmelerine de rastlanmaktadır.

2.4. Divân

1252 (1836) yılında yanlışlarla dolu olarak basılan Dîvân'ın çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları vardır Şiirlerin mürettep dîvânlardan farklı biçimde sıralandığı bu nüshada iki na't, iki mersiye, yirmi iki kasîde, bir methiye, beş muhammes, beş müseddes, bir müseddes münacat, 109 gazel, bir tarih, on kıta, yer almaktadır. Divan üzerine 3 yüksek lisans tezi yapılmıştır¹³

3. TASAVVUFÎ GÖRÜŞÜ

Hâşim Baba'nın intisap ettiği tarikatlarla ilgili muhtelif fikirler ileri sürülmüştür. Bazı araştırmacılar onun Celvetî olduğunu savunurken; bazıları da Bektaşî, Melamî olduğu görüşündedirler. Zaten şairin bu çok yönlü kişiliği daha önce

¹³ Mehmet Kayacan, *age.*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SDÜ, SBE Isparta 2002; Mehmet Akif Yalçınkaya, *age.*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, UÜ, SBE, Bursa 2008; Asuman Ergün, *age.*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AKÜ, SBE, Afyon 2000.

bahsetmiş olduğumuz gibi vefatından sonra defnedilmesi esnasında bir takım olumsuz hadiselerin yaşanmasına neden olmuştur.

Cemalettin Server Revnakoğlu'na göre Hâşimiyye'nin Bektaşîlikle ilgisi izâfî bir ilgidir. Hâşimîler'e Bektâşîlik icâzeti verilmesini teberrüken yapılan bir işlemdir. Hâşimîler herhangi bir Bektâşî dergâhında şeyhlik yapmadıkları gibi Bektaşîler de onların Bektaşîliğini kabul etmemektedirler.¹⁴ Bir diğer görüşe göre Hâşim Baba "Sünnî bir ortamda ve Sünnî bir eğitim alarak yetişmiş; ancak daha sonra içinde Şîî öğelerin de bulunduğu Bektâşîliğe intisap etmiş ve samimi bir Bektaşî olmuştur. Pek çok konuda Bektaşîler gibi düşünmesine rağmen, "Hak-Muhammed-Alî", "Muhammed-Alî" birliği inancına, Hz. Alî'nin Hz. Muhammed'den üstün bir mevkide görülmesine ve ilk üç halifeye karşı takınılan olumsuz tavra taraftar olmamıştır".¹⁵ Bununla birlikte bir ara Hâşim Baba'nın Hacı Bektaş'a kadar giderek hilâfet aldığı, Bektaşî âyinini değiştirerek yeni bir kol kurmak için bir *Erkân-nâme* yazdığı rivayetler arasındadır.¹⁶

Haşim Baba postnişinliği döneminde (1752-1782), Bandırmalı-zâde Tekkesi 1752'de Bektâşîliğe bağlanmıştır. Mısır'daki Kaygusuz Baba Tekkesi Şeyhi Hasan Baba'dan (ö. 1756) Bektaşî halifeliği alan ve bir süre Hacıbektaş Pirevi'nde dedebabalık yapan Hâşim Baba'dan sonra da yönetime gelen postnişinler bu tekkede Bektaşî ve Celvetî erkanını yürütmüşlerdir. Bu çift tarikatlı şeyhlik statüsü 1925'e kadar devam etmiştir.¹⁷

Yılmaz Soyzer'e göre "Hâşim Baba bir Celvetîdir. Aynı zamanda Melâmî ve Bektâşîdir. Belli bir açıdan bakıldığında toplumun bu üç kısmına (Celvetî, Melâmî ve Bektâşîlere) şeyhlik, kutupluk etmiş bir birleştirici toplum adamıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Ancak, karşı açıdan bakıldığında durum değişmektedir.

¹⁴ Yılmaz, a.g.md., s. 416.

¹⁵ Mehmet Temizkan, "Üsküdarlı Hâşim Baba'nın Fikri Kimliği Üzerine Bir İnceleme", *II. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler*, C. II, İstanbul, 2005, ss. 100-107, s. 107.

¹⁶ TDEA, a.g.md., s. 139.

¹⁷ Baki Öz, *Bektaşîlik Nedir?*, Der Yay., İstanbul, 1997, s. 335.

Kendilerinin yanı sıra Melâmî ve Bektâşilerin de şeyhi olmuş olan Hâşim Baba, bir kısım Celvetilerce dışlanmışır”.¹⁸ Yaşar Aydemir, Hâşim Baba’nın melâmî-meşrep bir şair olduğunu ifade eder. Şairin, eserlerinde melâmetin peygamberlikle birlikte var olduğunu ve nebiliğin sona ermesinden sonra velayetin devreye girdiğini ve bu durumun sonsuza kadar süreceğini dile getirdiğini söyler.¹⁹

Gölpınarlı’ya göre sair “hem Celvetîdir, hem ikinci devre Melâmîliği olan Hamzavîlige intisap etmiştir; hem de Bektâşî şeyhi Kutbu Abdal Hasan Baba’dan nasîb alarak Bektâşî olmuş; hatta bir aralık Hacı Bektaş Tekkesinde Dedebabalık makamında da bulunmuştur. Böylece Celvetiyye’nin Hâşimiyye kolunun Celvetîlik ve Bektâşîliğin birleştirilmesinden meydana geldiği anlaşılmaktadır”.²⁰

Hüseynîyem Melâmiyyem zuhûrum Üsküdarîdir

Libâsın t̄azeler c̄anız ebed şâhib-kisâyuz biz (vr. 29a)

3.1. Celvetiyye

Tasavvufun sistemli bir halde uygulama alanı bulduğu en önemli yerler hiç şüphesiz tarikatlardır. Tarikatlarda bir mürşid-i kâmile bağlanmak esastır. Kurulan bu tarikatlar içinde oluşan usul ve metot farklılığı sebebiyle bazı şube ve kollara ayrılmış, başka bir adla yeni bir tarikat kurulmuştur. Celvetî tarikatı da Halvetiyye tarikatından ayrılarak kurulmuş bir tarikattır.

Arapça “celâ” kökünden gelen “ortaya çıkma, açığa çıkma” manasına gelen “celvet”, tasavvuf ıstılahı olarak, “sâlikin benliğinden arınmış ve ilâhî vasıflarla bezenmiş olarak halvetten çıkıp insanlara karışması anlamına gelen bir tasavvuf

¹⁸ Soyyer, A. Yılmaz, “Üsküdarlı Hâşim Baba’nın Anka-i Maşrik’ı”, *II. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler*, c. II, İstanbul, 2005, s. 108-113, s. 113.

¹⁹ Aydemir, Yaşar, “Üsküdarlı Hâşim Baba’nın Melâmîlik Görüşü”, *II. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler*, c. II, İstanbul, 2005, s. 114-130, s. 122.

²⁰ A. Bilgin Turnalı, “Celvetilik İle Bektaşîliği Birleştiren İlgi Çekici Bir Dal: Hâşimiyye Kolu ve Üsküdar’da Bandırmalı Tekkesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 66, İstanbul, 1990, s. 119.

terimidir.”²¹ Sâlikin belli bir süre için dünyada hiçbir işle meşgul olmadan tamamen kendisini inzivaya çekmesi, bu süre içinde bütün kötü ve çirkin huylarını bırakıp iyi ve güzel huylar edinmeye çalışması “halvet”, bu işi başardıktan sonra toplum hayatına dönmesi “celvet”tir. “Celvet” halindeki kulda benlikten eser kalmadığı için fiilleri Hakk’a nisbet edilir ve bunun mümkün olduğuna, “Attığında sen atmadın, ancak Allah attı”²² mealindeki ayet delil gösterilir.²³

Selçuk Eraydın; “Celvet esasının her ne kadar bir tarikatın ismi olarak biliniyorsa da; gerçekte tüm tarikatların müşterek esasını teşkil ettiğini ifade etmektedir.”²⁴ Halk ile iyi münasebet kurmaya (celvet) ihtiyaç duyan bir sufi mutlaka Hak ile sağlam bir halvete sahip olmalıdır. Ancak bu sayede Celvetî Halvetînin himayesinde olabilir. O zahirde halk, batında ise Hak iledir. “Celvet”te iken halvette, halvette iken celvettedir; Celvetî Halvetine, Halvetî Celvetine engel değildir. İlk sofilerin “kevn-bevn” dedikleri bu hal daha sonraları celvet-halvet deyimiyle ifade edilmiştir. Nakşibendîler “halvet der-encümen” (halk içinde Hak ile olma) ifadesini aynı anlamda kullanmışlardır.²⁵

“Celvetiyye”, “celvet”e mensup olanlara verilen isimdir. “Celvet”, “halvet”ten çıkmaktır. Bu da itibarî olan her şeyi çıkarmak, hakikat elbisesini giymek demektir. Halvet ile celvet arasında (جلوة - حلوة) anlam ve imlâ açısından sadece noktadan başka bir fark yoktur. “Celvet” “halvet”in bir kolu gibidir.²⁶

“Celvet” ve “halvet” kelimeleri, başlangıçta bir makam ve meşreb ifade ederken daha sonraları iki ayrı tarikatın adı olmuştur. Celvetiyye tarikatının ilk kurucusu olarak değişik isimler ileri sürülür. Bu değişik rivayetleri te’lif eden Bursalı İsmâil Hakkı der ki:

²¹ Süleyman Uludağ, “*Celvet.*” (*DİA*), Cilt: VII, Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi Vakfı Yay., İstanbul 1993, s. 273.

²² Kur’an-ı Kerim, *Enfâl*, 8/17.

²³ Bkz., Uludağ, *age.*, s. 273.

²⁴ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marifet Yay., İstanbul 1981, s. 270.

²⁵ Bkz. Uludağ, *age.*, s. 273.

²⁶ Bkz. Mustafa Kara, *Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 1993, s. 143.

“*Celvetiyye tarikatı İbrahim Zâhid Gilânî (ö. 700/1300) devrinde hilâl; Üftâde (ö. 988/1580) zamanında yarım ay; Hüdâyî (ö. 1038/1628) asrında ise dolunay durumundadır.*”²⁷

Muhyiddin İbn-i Arabî’ye göre insan nerede olursa olsun görür ve görülür bir halde bulunduğundan bir bakıma halvet mümkün değildir. Halvette gizlilik şarttır. Gerçek halvet kulun kendi vücudunun Allah’a ait olduğunu bilerek benliğinden sıyrılması ve dünyada açık, görünen her şeyin Allah olduğunu anlamasıdır. Bu idrake ulaşan bir kimse her yerde ve her şeyde tecelli eden Allah’ı göreceğinden celvette iken bile halvettedir. Bununla beraber İbn-i Arabî Celvetin daha üstün bir hal olduğunu söyler.²⁸

“Celvetiyye; Üftâde’nin şeyhi Hızır Dede’nin silsilesi, Akbıyık Sultan vasıtasıyla Hacı Bayram-ı Velî’ye ulaştığı için Bayramiyye’nin bir kolu sayılır. Bayramiyye ile Celvetiyye silsilesinin bu manada bir yakınlığı vardır. Bunun yanında “Bayramiyye silsilesinin Nakşibendiyye ile münasebeti dolayısıyla Celvetiyye bu tarikattan da bazı izler taşır. Mesela Nakşibendiyye’deki “nazar ber-kadem²⁹”, “halvet der-encümen³⁰” ve “hafî zikir³¹” Celvetiyye’de de vardır.”³²

²⁷ Ömer Başkan, “Halkı İrşâd Çabasının Tefsire Yansımış Biçimi: Bursevî’nin Rûhu’l-Beyân’ı ve Tefsir Yöntemine Dair Bir Değerlendirme”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VIII, Sayı: 3, Samsun 2008, s. 134.

²⁸ Bkz., Uludağ, *age.*, s. 273.

²⁹ Arapça ve Farsça kelimelerden mürekkep bu ifade, ayağa bakmak anlamına gelir. Nakşî ıstılahındandır. Sülûk gören kişinin, nerede olursa olsun, zihni konsantrasyonunu dağıtmamak için hep ayağının ucuna, yürüyeceği yere bakmasıdır. Bu, kendini beğenme hastalığından kurtulmaya vesile olarak görülür. Bu şekilde varlık mertebeleri aşıp mahviyete ve fakra erilir. Ethem Cebecioglu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Yay., 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 196.

³⁰ Farsça, toplum içinde yalnızlık manasına gelir. Nakşî ıstılahı olarak, toplulukta Allah ile yalnız kalabilme san'atını ifâde eder. Nur süresindeki "ticaret ve alışverişin Allah'ı hatırlatmaktan alıkoymadığı kişiler" (Nur/37) espirisi, bu prensiple terimlendirilmiştir. Nakşilikte sohbet esastır. Yani, tek başına halvete çekilmek yerine, toplulukta halvet temel alınır. Nakşilik, bu yönü ile pasivist olmaktan uzaktır. İbadet, tefekkür ve Allah'ı hatırlamakla (zikir) vakit geçirmek üzere, yalnız başına, küçük, karanlık, boş bir odada yalnız başına oturmaya "halvete girmek" denir. Cebecioglu, *age.*, s. 103.

³¹ Gizli zikir, anlamını içeren Arapça bir ifade. Bu zikir de, "tadarru'an fi nefsike" (Araf/205) şeklindeki Kur'an ifâdesinin gösterdiği üzere, kalbden yani tefekkür? olarak uygulanır. Zihinsel olarak kalbin üzerinde bir "Allah" yazısı teşekkül ettirilir (yani hayal edilir) ve bu yazı, hayalden silinmeden,

Celvetiyye ile Halvetiyye zuhurları itibariyle İbrahim Zâhid Gilânî'de birleştikleri gibi daha sonraki silsilelerinde de bir yakınlık göze çarpmaktadır. Bizzat Hüdâyî'nin, "Bizim tarîkimiz, hem halvetî, hem celvetîdir" diyerek Celvetiyye ile Halvetiyye'yi içi içe kabul ettiğine tanık olunmaktadır. Halvetiyye tarikatının Celvetiyye'ye silsile itibariyle olan yakınlığının yanı sıra gaye ve amaç bakımından da birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir. Bunun en belirgin örneği her iki tarikatın benimsedikleri "tevhîd ve esmâ" zikirleridir.³³

Celvetiyye tarikati silsilesinin Aziz Mahmud Hüdâyî'ye kadar olan kısmını, Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar* isimli eserinde şöyle vermiştir:

"1. Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) 11/632

2. Hz. Alî Murtaza (r.a.) 48/668

3. Hasan Basrî (k.s.) 110/728

4. Habib Acemî (k.s.) 150/767

5. Dâvud Tâî (k.s.) 184/800-801

6. Ma'ruf Kerhî (k.s.) 200/815

7. Seriyî-i Sakâtî (k.s.) 253/867

8. Cüneyd Bağdâdî (k.s.) 297/909

9. Mimşad Dîneverî (k.s.) 367/977

10. Muhammed Dîneverî (k.s.) 367/977

11. Muhammed el-Bekrî (k.s.) 400/1009

12. Kâdî Vahyu'd-dîn veya Vecihu'd-dîn (k.s.) 452/1060

sürekli sabit tutularak, zihnen, aklen tekrarlar hâlinde okunur. Bu okunuş, dudak kıpırdatmadan gazete veya kitabı gözle okumamıza benzer. Ancak bu uygulamada maddî gözle okumak gündemde iken, ilkinde hayal gücü ile (veya üçüncü gözle) okumamız söz konusudur. Zikr-i hafî için, zikr-i kalbî tâbiri de kullanılır. Cebecioğlu, *age.*, s. 299.

³² H. Kamil Yılmaz, "Celvet." (*DİA*), C. VII, Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi Vakfı Yay., İstanbul 1993, s. 274.

³³ Bkz., Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdâyî...*, s. 226.

13. Ömer el-Bekrî (k.s.) 487/1094
14. Ebu'n-Necîb Zıyâeddin es-Sühreverdi (k.s.) 563/1167
15. Kutbeddin Ebherî (k.s.) 623/1226
16. Şihâbüddin et-Tebrizî (k.s.) 638/1240
17. Seyyid Cemâleddin et-Tebrizî el-Ezherî (k.s.) 672/1273
18. İbrahim Zâhid Gilânî (k.s.) 700/1300
19. Safiyyüddin Erdebîlî (k.s.) 735/1334
20. Sadreddin Erdebîlî (k.s.) 794/1392
21. Alâeddin Alî Erdebîlî (k.s.) 833/1429
22. Hamîdüddin Aksarâyî (k.s.) 815/1412
23. Hacı Bayram Velî (k.s.) 833/1429
24. Akbıyık Meczûb (k.s.) 860/1455
25. Hızır Dede (k.s.) 918/1512
26. Mehmed Muhyiddin Üftâde (k.s.) 988/1580
27. Aziz Mahmud Hüdâyî (k.s.) 1038/162880”³⁴

Celvetiyye tarikatına giren kimsenin açlığa, susuzluğa, sülûka,³⁵ uzlete³⁶ alışması zorunludur. Celvetiyye, tam anlamıyla Sünni bir tarikattır. Bu tarikatta sulûk, esmâ ile dir. Celvetiyye tarikatında müridin vazifeleri şunlardır:

“1) Mürid her gün 100 istiğfar, 700 Kelime-i Tevhid, beş vakit namazdan sonra “Aleyhissalatü vesselam sallallahu aleyhi ve sellem”i tekrarlamak.

2) İki rekat işrak namazı kılmak.

³⁴ Eraydın, *age.*, s. 430.

³⁵ Bir tarikata bağlanma. Bkz. Mehmet Kanar, *Arap Harfli Alfabetik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay., İstanbul 2010, s. 648.

³⁶ Halktan uzak olarak yaşamaya alışmak. Bkz. Kanar, *age.*, s. 754.

- 3) Altı rekat Duha namazı,12 rekat teheccüd kılmak.
- 4) Boş vakitleri Kur'an-ı Kerim okuyarak değerlendirmek.
- 5) Recep-Şaban ve Ramazan ayını oruçlu geçirmek.
- 6) Şevval ayında 6 gün oruçlu bulunmak.
- 7) Muharrem, Rebiü'l-evvel ve Zilhicce aylarında onar gün oruç tutmak.
- 8) Haftada iki gün (pazartesi-perşembe) oruçlu olmak.”³⁷

Bütün tarikatlarda olduğu gibi Celvetiyye’de de Hakka daha çabuk kavuşmak için bir Mürşid-i Kamil’e bağlanmanın zorunluluğu vardır. Mürid, mürşidine intisab ettikten sonra, mürşidinin talimatına uygun olarak zikir ve manevi mücahedeye başlar. İlk ve en önemli zikir, Kelime-i Tevhid’tir. Yani “Lâ ilâhe illa’llâh” sözüdür. Buna Tevhîd zikri denir. Mürid ilk zamanlar Tevhîd zikrini yaparken “Lâ ma’bude illa’llâh” manasını düşünür. İkinci mertebede Kelime-i Tevhîd’i “Lâ maksude illa’llâh” manasıyla zikreder. Üçüncü mertebe de ise “Lâ mevcude illa’llâh” (Allah’tan başka mevcut yoktur.) manası ile zikreder. Mürid Tevhid Nuru zahir oluncaya kadar bu zikre devam eder. Celvetîye tarikatında ikinci önemli zikir “Esmâ-i seb’a” zikridir. Allah’ın söz konusu yedi ism-i şerifi sırasıyla şunlardır. “Lâ ilâhe illa’llâh”, Allâh, Hû, Hakk, Hayy, Kayyum, Kahhar. Bu yedi isim, nefsin yedi makamına tekabül etmektedir.

Celvetîye tarikatına giren müride, Şeyh şunları telkin ve tavsiye eder.³⁸

- 1) Her gün 100 defa “Estağfirullah el-azim” demek.
- 2) Her gün Peygamber Efendimiz (S.A.V.)’e 100 defa salat ve selam getirmek.

³⁷ Eraydın, *age.*, s. 429-430.

³⁸ Bkz., Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî...*, s. 185 vd.

3) Günde 700 defa “Lâ ilâhe illa’llâh” ve her 20. veya 30.’da bir defa “Muhammedün Resulüllah” demek, mürid müşdidinin verdiği bu talimatın dışına çıkmaz.

4) Sabah namazından sonra güneş iki mızrak boyu yükselene kadar zikir ve tefekkürle meşgul olur.

5) İşrak vaktinden zevale kadar, 4-6 rekatlık kuşluk namazı kılmak.

6) Akşam namazının sünnetinden sonra 6 rekat “Evvabin” namazı kılmak

7) Gecenin üçte bir vaktinde kalkıp 2-12 rekatlık “Teheccüd” namazı kılmak

8) Pazartesi ve Perşembe günleri ile Zilhicce ve Muharrem’in 10 gününü Recep ve şaban’ın tamamını oruçlu geçirmek

9) Daima abdestli bulunmak

10) Abdest aldığı zaman 2 rekat “şükr-i Vudu” namazı kılmak.

Bundan başka mürid şunları yapmaya dikkat eder.

a) Tevbe ve inabeye ihtimam göstermek

b) Sünnete riayetkar olmak

c) Dünya malına tamah etmemek

d) Az yemek

e) Az konuşmak

f) Daima zikirle meşgul olmak

g) şeyhe rabt-ı kalb etmek

h) şeyhe itirazı terk etmek ve ona inanıp güvenmek.³⁹

Celvetîler, dizleri üzerinde durarak zikrederler. Buna “Nısf-ı Kıyam” veya “Hızır Kıyamı” denir. Bir rivayete göre, kuud tevhidi sırasında Hz. Aziz Mahmud

³⁹ Bilgi için bkz. Eraydın, *age.*, s.429-430.

Hüdâyî postunda otururken bir anda zikir meclisine “Hz. Peygamberimiz (S.A.V.)” (bir başka rivayete göre de Hz.Hızır a.s.) in teşrif buyurduğunu kalp gözü ile görüp ayağa kalkmak istemiş, fakat Hz.Peygamberimiz (s.a.v.), kalkmamasını işaret edince, dizleri üzerinde yarı kalkmış olarak kalır ve zikre öylece devam edilir. O günden sonra bu şekilde zikir Celvetiyye de teamül haline gelmiştir.⁴⁰

Celvetiyye’de sülûkün dört mertebesi vardır: Tabiat, nefis, rûh ve sır. Tabiat mertebesinde sâlik, tabiatın gereği olan yeme, içme ve cinsî münâsebetten mücahede yoluyla uzaklaşmaya çalışmalıdır. Kısıtlı bir şekilde yer, içer ve belli bir süre evlenmez. Nefis mertebesinde nefsten kaynaklanan kötü huy ve sıfatlarını terketmeye çalışır. Nefsin kötü fiilleri iki türdür. Bir grubu kendi iradesi ile işlediği günahlar; diğerleri iyice yerleşmiş kötü huy ve alışkanlıklardır. Bunların her iki grubu da ancak riyazat ve mücahede ile ıslah edilebilir. Nefis, belli şekillerde ıslah edilip kontrol altına alınınca ruh ve sır mertebelerine yol açılmış olur. Ruh mertebesinde sâlik, nefsin kötü huylarının tasallutundan kurtulup rûhu ile irtibata geçmiş sayılır. Ruhun bozuk tarafı, marifet-i ilahiyyeden mahrûmiyettir. Bu yüzden ruhun terbiyesi ancak ilahi bilgiler ile olur. Ruh mertebesinde ilm-i ledün sırları zâhir olmaya başladığında sâlike “keşf” vâki olmaya başlar. Tabiat ve nefis mertebelerinde keşf yoktur. Sâlik rûh mertebesinde mârifet ve ilâhî aşkı elde ettikten sonra, sır mertebesine yükselir. Bu mertebenin gereği masivadan ilgiyi kesmek, Hakk’tan başkasına gönül vermemektir.⁴¹

“Aziz Mahmud Hüdâyî, halvet ile Celvetîn iki yol ile Hakk’a ulaştığını söyledikten sonra, hacca çeşitli yollarla gidenlerin, neticede Mekke’de birleştiklerini hatırlatarak, halvet yolunun esmâdan başladığını ve usûl-i esmânın on iki olduğunu, fakat bunun ehlinin pek az bulunduğunu, kendi zamanında yedi isme ulaşmanın

⁴⁰ Geniş bilgi için Bkz. Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî...*, s. 203-222; H. Kamil Yılmaz, *Celvetiyye*, <http://samil.ihya.org/ansiklopedi/celvetiyye.html> 15 Ekim 2011.

⁴¹ Bkz., Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî...*, s. 216.

kemale ermiş sayılarak hilafet verildiğini, celvet ehlinin tevhid, riyâzet ve mücâhede ile sülûk ettiklerini belirtiyor.”⁴²

Tarikatın temel esasları şu üç kavramla sınırlandırılabilir:

1. Tezkiye: “La maksûde illallah” formuyla özdeşleştirilen kavram, terk-i dünya ile nefsi mâsivâdan arındırmak mefhumunu ifade eder.

2. Tasfîye: “La mahbûbe illallah” formunda ifadesini bulan bu kavram ise, kalbin her türlü kötülüklerden temizlenmesini ister.

3. Telciye: “La mevcûde illallah” formuyla özdeşleştirilen bu son kavram da, Allah’la bütünleşebilme safhasını işaret etmektedir.⁴³

3.1.1 Celvetiyye Tarikatının Şubeleri

Birçok tarikatta olduğu gibi Celvetiyye tarikatında da usul ve metod farklılığı sebebiyle -olsa gerek- şubeler meydana gelmiştir. Bu şubeleri kısaca tanıyalım.

3.1.1.1 Hakkiyye

Celvetî şeyhi Bursalı İsmâil Hakkı Bursevî’ye nispet edilen bir Celvetîlik şubesidir. İsmail Hakkı Bursevî’nin silsilesi Hz. Hüdâyî’ye şu şekilde ulaşır: Muk’ad Ahmed Efendi (ö. 1049/1639), Zâkir-zâde Abdullah Efendi (ö. 1068/1657), Atpazârî Osman Efendi (ö. 1102/1690), İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725). Çok genişleme ve büyüme imkan elde edememiş olan Hakkiyye, XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Bursa’da temsil edilmiştir.⁴⁴

⁴² Eraydın, *age.*, s. 429.

⁴³ Bkz. Başkan, *agm.*, s. 135.

⁴⁴ Bkz. Muslu, *age.*, s. 441; Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî...*, s. 239.

3.1.1.2. Selâmiyye

Selâmiyye, Zâkirzâde Abdullah Efendi'nin halifesi Selâmî Alî Efendi'ye mensûp Celvetî şubesidir. Silsilesi Hüdâyî'den Selâmî Efendi'ye şu şahıslarla ulaşır: Muk'ad Ahmed Efendi, Zâkirzâde Abdullah Efendi, Selâmî Alî Efendi. Selâmî Alî Efendi'ye nispet edilen Selâmîliğin en belirgin özelliği, Selâmî tacı terk sayısının on üçten on yediye çıkartılmasıdır.⁴⁵

3.1.1.3. Fenâiyye

Fenâiyye, Celvetiyye'nin Selâmiyye kolunu kurmuş bulunan Selâmî Alî Efendi'nin halîfesi olan Kütahyalı Fenâî Alî Efendi'ye mensûptur. Alî Efendi, Selâmî Efendi'nin halîfesi olduğundan bu iki kolun silsileleri müşterektir. Fenâî Alî Efendi, Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa ile Osmanlı-Rus muhârebesine katılmış ve bu savaşta büyük faydalar göstererek bir sancak almıştı. Fenâî mahlâsıyla şiirler de yazmış bulunan Alî Efendi, Celvetiyye'de ictihâd etmiş ve kurduğu bu şubeye de kendi mahlâsına izâfeten Fenâiyye denilmiştir. Fenâî tacı 19 terklidir. Fenâî hankâhı şeyhinin evlâdlarının tacının tepe kısmı turuncu renkli olup diğerlerinin rengi yeşildir.⁴⁶

3.1.1.4. Hâşimiyye

Hâşimiyye, Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim Baba'ya mensup olan Celvetî koludur. Hâşim Baba bâtinî eğilimleri nedeniyle Celvetîlerin yoğun eleştirilerine maruz kalmıştır. Hatta Celvetî Asitanesi şeyhleri tarafından dışlanmıştır. Tarikatın silsilesi Hüdâyî'den iki koldan gelmektedir. Bu kollar şunlardır:

1. “Mehmed Fenâyî Efendi (1075/1664)

Tophâneli Şeyh Velîyyüddin Mücâhid Efendi (1108/1696)

⁴⁵ Bkz. Muslu, *age.*, s. 474; Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî...*, 235 vd.

⁴⁶ Bkz. Muslu, *age.*, s. 483; Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî...*, s. 242.

Seyyid Hâmid el-Moravî (1139/1726)

Yûsuf Nizâmeddin b. Hâmid el-Bandırmaî (1161/1748)

Mustafa Hâşim Baba (1197/1782)

2. Muk'ad Ahmed Efendi (1049/1639)

Devâtî Mustafa Efendi (1060/1650)

Mustafa Erzincânî (1123/1711)

Yûsuf Nizâmeddin b. Hâmid el-Bandırmaî (1161/1748)

Mustafa Hâşim Baba (1197/1782)⁴⁷

Hâşim Baba'nın torunu Bandırmalı-zâde Ahmed Münib Efendi'nin *Mirâtü't-turuk* adlı eserinde Haşimiyye'ye Celvetiyye'nin bir kolu olarak yer vermesiyle Haşimiyye, tarikat literatürüne girmiştir. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşî tekkeleri de kapatılırken Bandırmalı-zâde Dergahı'nın kapatılmaması, üstelik bu tekkelerin kapatılmasıyla ilgili toplantıya Hâşim Baba'nın oğlu Mehmed Galib Efendi'nin de Bandırmalı-zâde Dergâhı şeyhi olarak davet edilmesi, Hâşimîlerin resmen Celvetî olarak kabul edildiklerini göstermektedir. Hâşimîler zikir ve ayine hep birlikte okunan salât-ı efdaliyye ile baslarlar, ardından kelime-i tevhid zikrine geçilir, sonra “yâ Allâh” çekilir ve “yâ Mevlâm” denilerek ayağa kalkılır. Bu sırada zikir yapanlar cumhur ilahisi okurlar.

3.2. Bektaşîlik

Bektaşîlik, XIII. yüzyılda Kalenderîlik içinde teşekküle başlayıp XV. yüzyılın sonlarında Hacı Bektâş-ı Velî an'aneleri etrafında Anadolu'da ortaya çıkan İslâmî bir tarikâttir.⁴⁸ Bu tarikât mensûpları (el alarak ya da diğer bir deyişle nasip alarak bu örgütlenmeye katılan kişiler) ise Bektaşî olarak adlandırılırlar. Ancak Ali ve Ehl-i

⁴⁷ Bkz. Muslu, *age.*, s. 486; Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüddâyî...*, s. 242-243.

⁴⁸ Ahmet Yaşar Ocak, “Bektaşîlik” *DİA.*, C. 5, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 374.

Beyt sevgisi, tevella (Ehl-i Beyt'i sevenleri sevme) ve teberra (Ehl-i Beyt'i sevmeyenleri sevmeme) gibi Alevîliğin temel esaslarına bağlı oluşları dolayısıyla Bektaşîliğe Alevîlik de denilmektedir.

Balkanlar, Anadolu, İran, ve Azerbeycan'daki tüm Alevî Tarikât mensûpları On iki imam inancına bağlıdır. Başlangıcından günümüze kadar kökenleri Horasan Melametîliğine dayanır. Bektaşîliğin kurumsallaşma sürecinin tamamlanmasının XVI. yüzyılda Balım Sultan tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürülür.⁴⁹

Osmanlı Devleti döneminde Özellikle Balkan topraklarında Bektaşîlikten başka tarikât tutunmamıştır. Fakat II. Mahmud dönemiyle birlikte Bektaşîlerin dışında Nakşî-Bektaşîleri ortaya çıkmıştır. Bunlar Bektaşîliğin ritüellerini kaldırmamakla birlikte, tarikât içerisine bazı Sünni ritüelleri eklemişlerdir. Tarikatın erkân ve âdâbı “Erkânâme”, “Velâyetnâme”, “Saltıknâme” gibi kitaplarda toplanmıştır. Bu kaideler açıkça söylenmez. Bir kısmı söylenir, bir kısmı okuyanın irfânına bırakılır. Diğer bir kısmı da mazmun ve rumuzlarla ifade edilir. Bektaşîlik teskilatında hiyerarsi su bes sıradan meydana gelir: 1. Muhiblik, 2. Dervislik, 3. Babalık, 4. Mücerretlik, 5. Halifelik.⁵⁰

Haşim Baba, zaman zaman şiirlerinde ehl-i beyte bağlılığını ifade eder:

Faţımâ Hâyard Hâsanla hem Hüseynîñ şânına
Ha'ülâ'i ehl-i beyti didi şâh-ı enbiyâ (vr. 12a)

Âl u evlâd-ı Hüseyne eyleyen ikrâr tamâm
Zâhiren hem bâtinen irşâd olur aña naşîb (vr. 12a)

Hâmdü li'l-lâh nesl-i pâk-i Murtażâdan şüretim
Sîretim kân-ı velâyet gevher-i zâtım necîb (vr. 13a)

⁴⁹ Ocak, *agm.*, s. 375.

⁵⁰ “Bektaşîlik”, *TDEA*, c. I, Dergâh Yay., İstanbul, 1998, ss. 385-387, s. 385.

Ḥaḳīḳat şāh Şafīyyü'ddīn Velī Bayram Emir Sikkīn
Sülūk itdi bu seyrile bu sırrile melâyız biz (vr. 29a)

Şair ayrıca Ẹurbe-i Düvâzde Āl-i 'Abâ adlı şiirinde on iki imam dolayısıyla Bektâşiliği övmektedir, Mervânilere de hışm içindedir.

Membâ' -1 feyz-i risâlet şâfi' kevn ü mekân
Bu cehl-i Mervânilerden görmedi aşlâ vefâ (Vr. 56a)

Minber-i Yeşribde la'net itdiler Şıddıḳaya
Hem daḫı Zehrâya la'net itdi Āl-i eşḳiyâ (Vr. 56a)

Bektaşîlerin hüznün günü diye tabir ettikleri Kerbelâ olayına da sık sık değinmiştir:

Bunca aşḫâb-1 Resûli itdiler on gün şehîd
Vaḳ' a-i ḥurre didi ol güne şah-1 Kerbelâ (Vr. 56a)

Ol şehîd-i Kerbelânîñ cümlesine şad selam
Kerbelâya ğayret iden mü'minine şad selam (Vr.57b)

Sevmiyenler ḥânedân-1 Muştafâyı cânile
Ḥaşr olur elsiz ayaḳsız gözi yoḳ ḥayvânile
Zehr-i ḳâtil ola sırrı 'aḳreb-i aḳra' gibi
Kerbelâ ḳancığı kelbdır kim Yezîd Mervân ile (Vr.68b)

3.3. Melâmîlik

Başlangıçta bir meşrep olan melâmet, daha sonraları bir tarikat olarak ortaya çıkmıştır. Esasını “kınayanın kınamasından korkmamak, bunu fiiliyâta dökmek için de nefsin istek ve arzularına karşı durmak, ruhî halleri gizlemek veya aksini dışa

vurmak” oluşturur. Melâmîlik, zühd hareketi altında gerçekleşen kurumsallaşmaya ve şekilciliğe karşı bir hareket olarak doğmuştur. *Fütüvvet* ve *Kalenderîlik* bu hareketin önemli kaynakları arasındadır. Fütüvvetin dört esası vardır. Bunlar:

- 1- Nefsin arzularına aykırı hareket etmek,
- 2- Kendini beğenme duygusunu içten çıkarıp atmak,
- 3- Sır ve bâtını zâhirden çok gözetmek,
- 4- Halleri gizlemektir.⁵¹

Şair, zaman zaman şiirlerinde melâmî olduğunu söylemekte ve Melâmîliği övmektedir. Haşim Baba’ya göre melâmet hırkasını giyen fena bulmaz:

Ḥal^ç idip dilden libās-ı māsivā-yı ^ç aşkla
^ç Aşkla giyen melâmet hırkasın bulmaz fenâ (vr. 9a)

Şair, veliler asına melametle imam olduğunu söyler:

Ḥaḳîḳat beyt-i ma^ç mürda velîler şaffina Hâşim
 İmâm oldı melâmetle iḳâmetdir aña güftâr (vr. 21a)

Haşim Baba, melâmet zevkini bulduğu için hamd eder:

Bi-ḥamdu’llâh kemâl üzre imâmet ṭavrına irdim
 Melâmet zevḳini buldum derûnum fikrider ezḳâr (vr. 26a)

Şaire göre Melâmet tevhidin özün hep olmuştur. Melmet burucunu hep tevhidin kaleinde beklemektedir.

Biz melâmet bekleriz şanma kerâmet bekleriz
 Şöhret-i zühdi bıraḳdın hem nedâmet bekleriz
 Âdem-i ma^ç nâ için her dem ḫilâfet bekleriz
 Şehr-i dilde her nefes bâb-ı velâyet bekleriz
 Hışn-ı tevḫîde girip burc-ı melâmet bekleriz

⁵¹ “Melâmet, Melâmetiyye”, *TDEA*, c. VI, Dergâh Yay., İstanbul, 1998, s. 236.

İbn-i vaktüz kevs-i tecrîd ile nevbet bekleriz (vr. 25a)

Melâmiler hiçbir zaman gösteriş meraklısı kişiler değildirler. Onlar daima gösterişten uzak durup yün elbise giyerler

Melâmet ehline hil' at kisâdır

Bulardur şâh-ı merdâne gelenler (Vr. 22b)

Ayrıca şair melâmet “Esrâr-nâme” adlı vâridâta, melâmîlik yolundan Allâhü teâlâyâ ulaşmak isteyenler hakkında bilgiler vermektedir.

İlâhî Sırları ve Melâmîlerin Tavırları başlıklı varidatta “Melâmîler”in bu isimle isimlendirilmelerinin sebepleri ve Melâmîler’in de kendilerini inkâr ve kâfirlikle itham edenlere tepkileri yazılmıştır.(Vr.74a, 80a, 89a)⁵²

⁵² Ayrıca geniş bilgi için bkz., Aydemir, *agm.*, 116.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA VÂRİDÂT GELENEĞİ VE HAŞİM BABA'NIN VÂRİDÂT'I

1. Varidat

“Varide” kökünden gelmekte olan “vâridât” kelime anlamı olarak “1.gelir (yıllık, aylık...), 2. hatıra gelen, içe doğan⁵³” anlamlarına gelmektedir. Edebiyat terimi olarak ise “Allah’ın ilhamıyla kalbe gelen ve söylenen sözler, sohbetlerdeki konuşmalar, bir şairin kendi ilhamının ürünleri, bir yazarın ele almak istediği konular⁵⁴” olarak tanımlanmaktadır.

2. Türk Edebiyatında Varidat

Varidat, sufiler arasında kullanıldığında kulun herhangi bir kasdı olmaksızın kalbine Allah tarafından indirilen manalar, Allah’tan gelen ilhamlar kastedilmektedir. Varidat deyince ilk akla gelen isim Şeyh Bedreddin’dir. Ondan başka Bursevi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Haşim Baba, Hasan Kaimi gibi varidatını kaleme alan mutasavvıflar da vardır. Hatta vâridâtlara şerhler bile yapılmıştır.⁵⁵

Araştırmalarımız sonucunda tür olarak Vâridât yazan şairler aşağıdadır:

YAZAR ADI	ESER ADI
İbrâhîm Hakkî Erzurûmî (1115-1186/1703-1772)	Sekinetü'n-Nuh min Varidati'l-Fütuh
Mehmed b. Ahmed	Terceme-i Varidat

⁵³ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitavevi Yayınları, Ankara 2007, s. 1135.

⁵⁴ Mustafa İsen, Latifi Tezkiresi, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 514.

⁵⁵ Bilgi için bkz., http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=1560 16.09.2012

Abd-Allâh Simâvî İllâhî (öl. 896/1490)	Keşfü'l-Varidât li-Tâlibi'l-Kemâlât
Muhyî ed-dîn Muhammed b. Mustafâ Nûr ed-dîn (öl. 981/1573)	Şerhü Varidat fi't-Tasavuf
Simâvna Kâdîsı oğlu Şeyh Bedr ed-dîn Mahmûd b. İsrâ'îl (760-823/1359-1420)	el-Varidat
İsmâ'îl Hakkî b. Mustafâ Bursavî (1063-1137/1653-1725)	Layuhati Varidat
Niyâzî Mısrî Mehmed b. Alî Malâtî (1027-1105/1618-1694)	Mecmû'a-i Hatırat Varidat Vakâ'i Cifr
Azîz Alî Efendî Giridî (öl. 1123/1711)	Varidat
Hasan Şevkî b. Mehmed Hasîb	Varidatu'l-Lebîb li-Tenveri'l-Habib
Şeyh Sun-Allâh Gaybî	Vâridât
İsmâ'îl Hakkî b. Mustafâ Bursavî (1063-1137/1653-1725)	el-Müteferrikât ve'l-Vâridât
Kâ'imî Hasan Efendî Bosnavî (öl. 1091/1680)	Divan-ı Vâridât
Efendî b. Mehmed Çatalcalı Şeyhu'l-İslâm (1041-1103)	Hidâyetü'l-Veli fi varidat Kuşadalı
Ömer Efendî Gürânî	Vâridât-ı Kübrâ
Nûr el-Arabî Mehmed Nûr ed-dîn (öl. 1305/1887)	Terceme-i Şerh-i Vâridât
Harîrî-zâde Seyyid Kemâl ed-dîn Efendî (öl. 1299/1881)	Terceme-i Vâridât

Hasan Şevkî b. Mehmed Hasib	Vâridâtü'l-Habîb li-Tenviri'l-Lebîb
Hamdî-zâde Mehmed Râgıb Atademir	Keşfü'l-Hicâbât Tercemetü'l-Vâridât
Âbid	Şerh-i Varidât
Gucdûvânî, Abdülhalik, ö. 617 H.	Vâridât
Kırımlı Hâmid	Vâridât-ı ilâhiyye
Mehmet Cemalettin Edirnevi	Divan-ı Cemali (Varidat)

3. Haşim Baba'nın Vâridâtı

İncelediğimiz eser geniş bir dibace kısmıyla başlamıştır. Burada tamamen vaaz niteliğinde müridlerine belirli konularda tavsiyelerde bulunmaktadır. Aşağıda bu kısmın geniş bir özetini vermeye çalıştık. Daha sonra 17 adet *Vâridât*'ının konuları hakkında kısa bilgiler sunmaya çalıştık.

Eserin dibace kısmının geniş bir özeti aşağıdadır:

Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân-ı Manzûme Celvetî Tarîkati Şeyhlerinden Üsküdârlı Şeyh Seyyid Hâşim Mustafâ Efendi'nindir. Kendisi tarîkatde icâzetini, Bandırmalı ve sonradan Üsküdârlı olan ve “Yûsuf-ı Pîr-i Sâni” olarak meşhûr olan babası Seyyid Yûsuf Efendi'den; Seyyid Yûsuf Efendi de, şeyhlerin şeyhi Tophâneli Veliyyüddîn Efendi'den, bu da Halîfeleri'nin Halîfesi olan ve Ehl-i Cennet Efendi lakabıyla meşhûr Muhammed Fenâ'î Hazretleri'nden, bu da Allâhü teâlâyâ kavuşdurucu, kâmil ve mükemmil şeyh ve zamânının gavs-ı a'zamı, hakîkat esrârının menba'ı ve tarîkat işlerinin müctehidi Üsküdârlı Azîz Mahmûd-ı Hüdâ'î Hazretlerinden almıştır. “Kaddesenallâhü teâlâ bi-esrârihî ve esrârahüm”

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Besmeleyle hamd ü şükre mazhar oldu Muştafa

Böyle zāt-ı hānedānın kim ide medh ü senā

İmtisāl-i emriçün şallū ‘aleyhim ve’s-selām

Şalli Allāhümme sellim rūḥ-ı küllü’l-enbiyā⁵⁶

Malûm olsun ki, dört ‘unsur ve dört tabî’at üzerinde mutlak rütbe-i insâniyyet dörttür: Birinci beşeriyyet yanî şerî’at; ikincisi melekiyyet ya’ni tarîkat; üçüncüsü sırr-ı Rubûbiyyet ya’ni ma’rifet ve dördüncüsü sırr-ı Ulûhiyyet ya’ni hakîkattir. Ve herbiri Allâhü Teâlânın kelâmının mazharı olup mazhariyyet rütbesinden ilim ve hikmet nûrları saçar. Şerî’at makâmında olan bu makâmdan; tarîkat makâmında olan hem şerî’at makâmından ve hem de tarîkat makâmından; ma’rifet makâmında olan bu üç makâmdan ve hakîkat makâmında olan da bu dört makâmın tamâmından ilim ve hikmet nûrları saçar. İşte Melâmîler katında bu dört mertebe şerî’at, tarîkat, ma’rifet ve hakîkat makâmlarında yer alanlar olarak tabîr edilmiştir. Bu makâmlardan ülü’l-’azm denen en büyük Rasûllere Allâhü Teâlâ 4 Kitâb göndermiştir. Ancak, lafz-ı İlâhî olarak mahlûk olmayan, yanî kadîm olan Kur’ân-ı Kerîm bu makâmların en üstünden zuhûr ettiğinden diğer 3 Kitâbı da lafzen ve ma’nen ihtivâ eder ve içine alır. Allâhü teâlânın rahmet nazarıyla tecellî ettiği Muhammed aleyhisselâmın ümmetinin velîlerinin her biri bir peygamberin suyuyla sulanmakta ve terbiyesiyle terbiye olunmaktadır. Bu velîler, meşreplerinde ve

⁵⁶ (Peygamber Efendimiz Muhammed Mustafâ “sallallâhü ‘aleyhi ve sellem” Hazretleri “Besmele” ile Allâhü teâlânın hamdine ve şükriine mazhar oldu. Böyle asîl bir kimsenin medhini yapabilmek kimin harcıdır?)

(O’nun sünnetine yanî şerî’atine uymak yolunda O’na ve bütün peygamberlere salât ve selâm ederim. Yâ Allâh, bu salâtımı ve selâmımı, O’nun mübârek rûhuna ve bütün peygamberlerin mübârek rûhlarına ulaştır!)

terbiyelerinde oldukları peygamberlerin ‘ilimlerine mutlak vâris ve vekîldirler. “*El-‘ulemâ’ü vereşetü’l-enbiyâ*”⁵⁷ Hadîs-i Şerîf’i bunun apaçık delîli ve kesin isbâtıdır. Muhammed ‘aleyhissalâtu vesselâm, bütün peygamberlerin her bakımdan en üstünü olduğundan, ümmetinin velîleri de geçmiş ümmetlerin velîlerinden her bakımdan üstündürler. Peygamberlerde “aleyhimüsselâm” zuhûr eden kelâm ve ilim Allâhü teâlânın vahyi olup velîlerin kelâmı ve ‘ilmi ise Allâhü teâlânın, kalblerine ettiği ilhâmdır. Velîlerden sâdır olan kerâmetler, peygamberlerden sâdır olan mu’cizelerin devâmıdır ancak kerâmet mu’cizenin elbette ‘aynîsi değildir. Kaynakları ya’ni kalbleri bir ancak mecâzî kalıpları farklıdır. Hakîkat şehrine ancak peygamberlik ‘ilimlerinden bir ‘ilimle girilebilir ve Allâhü teâlânın vahdetine ancak bu yolla kavuşulabilir. Böylece “*Lî me‘a’l-lâh*”⁵⁸ makâmında “sevgiliyi genç, tüysüz ve yakışıklı sûrette görmek” şerefine kavuşanlara bu yazdıklarımız malûmdur ki, onlar peygamberlere verilen ‘ilimlerin ve hikmetlerin gerçek vârisleri ve vahdâniyyet ve ehadiyyet sırrının sâhipleridirler. Bu ümmetin en hakîri olan Seyyid Hâşim Mustafâ dahi Allâhü teâlânın velîlerinin mübârek yollarının takîpçisi bir toz zerresi olarak, kendilerine verilen ilim ve hikmet rızıklarından kendi nasîbim ve isti’dâdım kadar sâhibi ve bu mübârek zevkin tadanı olarak denizden bir damla ve güneşten bir zerre mesâbesinde Muhammed aleyhisselâmın ilmüne ve kelâmına, Allâhü teâlânın tevfikı ve lutfuyla vâris olduğumdan, bu dört makâma ve “*Hitâmühü misk*”⁵⁹ ayet-i kerîmesinde bildirilen zevke, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübârek meşreblerinde ve terbiyelerinde ve O’nun “câmi’u’l-kelim” ya’ni çok az sözle çok ma’nâları hâiz sözleri söylemek mu’cizesinden nasîbim olduğundan, ilhâm-ı Rabbânî ile bu makâmlardan bu kitâbı yazmak nasîb oldu. “*Yezîdü fi’l-halkı mâ yeşâ’ü.*”⁶⁰

⁵⁷ Hadîs-i Şerîf: “Âlimler, peygamberlerin vârisleridir.”

⁵⁸ Kudsî Hadîs-i Şerîf: “Allâhü teâlâ ile öyle vakitlerim oluyor ki, o zamânlarda aramıza hiçbir üstün melek ve peygamber giremez.”: Müstekîm-zâde Süleymân Sa’deddîn Efendi (Çev.) (1270h./1853): *Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî-i Serhendî*, Ali Rıza Efendi Matbaa-i Litografyası, İstanbul., Cild: 1, 99, 175, 285, 287, 293. Mektûblar.

⁵⁹ Mutaffifîn, 83/26 “Onun sonu miskdir...”

⁶⁰ Cum’a, 62/4 “İşte bu, Allâhü teâlânın bir fazlıdır...”

“*Zālike faḍlu’llāhi yū’ti-hi men yeṣā’ü.*”⁶¹ Âyet-i Kerîmelerinde bildirilen nasîbe ve müjdelere kavuştum. Böyle hazırladığımız bu kitâbımızdan gâyemiz ve maksadımız, Allâhü teâlâyâ kavuşturan yolların en hâssı ve en seçkini olan bu yola girmek ve Allâhü teâlâyâ kavuşmak isteyen ihlâslı âşıklara bir nasîhattir ki, hakîkatın sınırındaki melâmet kalesine sığınan Ümmî Peygamber Muhammed ‘aleyhisselâmın ve O’nun mübârek izinde giden ve meşrebinde ve terbiyesinde yürüyen Allâhü teâlânın dostlarının mübârek sözlerini ve bu âcizâne kitâbımızdaki ma’rifet ve hakîkat makâmından söylediğimiz sözlerimizle, hakîkat sınırlarına kavuşdurucu kâmil ve mükemmil bir mürşide bağlanmayan ve onların terbiyelerine girmeyen kimselerin yanlış anlamalarından ve bizi ilhâd ile ithâm etmelerinden sakınarak ehlinin nasîb alması içindir. Zîrâ Allâhü teâlânın dostlarının ahlâkı ve evsâfı, Allâhü teâlânın aşk kubbelerinin altında saklıdır ve korunmuştur. Bunların her hareketleri, sözleri ve işleri Allâhü teâlânın rızâsına uygundur. İşte “Allâhü teâlânın kubbeleri”nden murâd budur. “*Evliyâ’î taḥte kıbâbî. Lâ yu’rifühüm ğayrî.*”⁶² Kudsî Hadîs-i Şerîf’i meşhûrdur. Böyle olduğundan, Allâhü teâlânın velî kullarını inkâr eden, onları sapıklıkla ve saptırmakla suçlayan inâdçıların ve nasîbsizlerin sözleri kendilerine döner. “*Allâhümme’ruknâ ḥubbeke ve ḥubbe men eḥabbeke ve ḥubbe mâ-yuḳarribü-nâ ilâ ḥubbike.*”⁶³ Dostlarımızdan, bizi ve yolumuzu seven ihlâslı âşıklardan cândan ve gönülden ümîdimiz ve isteğimiz budur ki, bu kitâbımızı mütâle’a ettiklerinde, okuduklarında kendi tabî’atlerine ve zevklerine uyarak değiştirmekten, tahrîf etmekden; terimlerini ve vezinlerini bozmaktan sakınmalarıdır. Hatâlı olan kısımları müstesnâ.. İlim ve irfân sâhipleri bilirler ki Gazeller ile İlâhîler arasında farklar vardır. Gazellerin herbirinin mazmûnlarında, her beytlerinin ilk ve ikinci mısraları arasında şekil ve ma’nâ bütünlüğü vardır. Her beyt ise müstakil olup beytler arasında herhangi bir münâsebet yoktur. İlâhîlerde ise ilk

⁶¹ Fâtır, 35/1 “...Yaratmakta dilediği kadar artırma yapar...”

⁶² Hadîs-i Kudsî: “Benim dostlarım, benim kubbelerim altındadır. Onları benden başkası tanımaz.”

⁶³ Hadîs-i Şerîf: “Yâ Allâh! Bizi, seni sevmekle ve seni sevenleri sevmekle ve bizi senin sevgine yaklaştıracak şeyle [amelleri işlemekle] rızıklandır.”

beytlerinden son beytlerine kadar mazmûn, şekil ve ma'nâ bütünlüğü ve münâsebeti vardır ki her bir ilâhî, bir Âyet-i Kerîme'nin, Kudsî bir Hadîs-i Şerîf'in, Hadîs-i Şerîf'in veya bir kelâm-ı kibârın mazmûnu olup aklî, ilmî ve vicdânî tefsîri ve îzâhıdır. Bu bakımdan İlâhîler, şâirlerin vezinlerine, idrâklerine ve zevklerine mutâbık değildir. İlâm-ı Rabbânî olduklarından zâtlarında kâfiyeliyedirler. “*Ve li'l-ârifî yekfi'l-işâra.*”⁶⁴ Şimdi, lafızlardan murâd, ma'nâlardır. Ma'nâlardan da murâd, Allâhü teâlânın isimleri ve sıfatlarıdır. Bundan da murâd, Allâhü teâlânın zâtıdır. Allâhü teâlânın velî kullarının sözlerini dinlemek, okumak ve bunlarla meşgûl olmak ancak ihlâslı âşıklara lâyıktır. Sohbet meclislerinde, kitâblarda gösteriş için, san'at yapmak için, parlak sözler söylemek için; her ilimde ve irfânda hüner sâhibi olduğunu belli etmek için uğraşmak Şer'an kötülenmiştir ve apaçık bir şirk olduğu bildirilmiştir. Bu dört makâma her durumda ri'âyet etmek gereklidir ki bizim yolumuz budur; ya'ni Şerî'atin her edebini gözetmektir. Böyle olmadıkça kalblerin temizlenmesi ve maksada kavuşulması mümkün değildir. Şerî'at'ın her edebini gözetmekle nefis; tarîkatin her edebini gözetmekle tabî'at-ahlâk; ma'rifetin her edebini gözetmekle rûh; hakîkatin her edebini gözetmekle de sır ıslâh olur. İşte o zaman kâmil bir insân olmakla her bir nimet, kolaylıkla ele geçer ve her bir makâm kolaylıkla elde edilir. Aksi hâlde, insân sûretinde nesnâslar ya'ni insân şeytânları olanları gördükçe “*Eyne'l-meferr*”⁶⁵ diyorum. Ahlâk-ı hamîde ile ahlâklanıp ahlâk-ı zemîmeyi temizlemek yanî Muhammedî ahlâk ile ahlâklanmak için çok çalışmak gereklidir ki “*Temûtüne kemâ te'îşün. Ve tuşşerüne kemâ temûtün*”⁶⁶ Hadîs-i Şerîfî'nin ma'nâsı yaşanmış olsun. Böylece “*Tâmmetü'l-kübrâ*”⁶⁷ dan emîn olmak ve Peygamber Efendimiz Hazretleri'nin mübârek şefâ'atlerine mazhar olmak mümkün olsun. “*İnne'llâhe lâ yestehyî en yağribe meselen mâ be'ûdaten*”⁶⁸ Âyet-i

⁶⁴ “Ârif olana bir işâret yeter.” Anlamında Arabî bir cümle.

⁶⁵ Kıyâmet, 75/10 “...Firâr edilecek yer nerede”

⁶⁶ Hadîs-i Şerîf: “Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz ve nasıl ölürseniz öyle haşr olunursunuz.”

⁶⁷ Nâzi'ât, 79/34 “...o büyük âfet [kıyâmet]...”

⁶⁸ Bakara, 2/26 “Muhakkak Allâhü teâlâ bir sivrisineği hattâ dahâ üstündekini bir misâl yapmaktan istihyâ etmez...”

Kerîmesi'nin ma'nâsını anlayan için bu dünya hayatı, tohum ekmek zamanıdır. Ey bu âlemin kitâbı olan insan oğlu insân! “*Ed-dünyâ mezra‘atü’l-âhıratı*”⁶⁹ Hadîs-i Şerîfi'nin sırrını anlamak üzere kâmil ve mükemmil bir mürşidin terbiyesinde âhiret tohumunu vücûd dünyasında ekmek gerek ve “*Ke-meşeli hâbbetin enbetet seb‘a senâbile fi külli sünbületin mi‘etü hâbbetin*”⁷⁰ Âyet-i Kerîmesi'nin sırrını anlamaya çalışarak bu vücûd arâzisinde o âhiret tohumundan yüzlerce başak hâsıl etmek gerek ki bu başakları da vahdâniyyet ve ehadiyyet harmanında vahdet topuyla döverek temizlemek ve böylelikle de bu başaklardan hâsıl olan buğdayları sır an bârında muhâfaza edip “*V‘allâhü yüdâ‘ifü li-men yeşâ‘ü*”⁷¹ “*Bi-ğayri hisâb*”⁷² Âyet-i Kerîmelerinin sırlarına mazhar olarak her bir buğday dânesi bir harman olsun. “*V‘allâhü yü‘tî mülkehü men yeşâ‘. V‘allâhü zü‘l-fadli‘l-‘azîm*.”⁷³ Âyet-i Kerîmesi'nde “mülk”den murâd, tevhîd hakîkatinin tohumundan yetişen ve ortaya çıkan ma'nâ âdeminin vücûdu olup bu da bekâ bi'llâh ile bâkîdir. Asla değişikliğe uğramaz ve başkalaşmaz. Ya'ni zâtından ve sıfâtlarından bir şey değişmez. Bu vücûd, fânî ve helâk olucu değildir. “*Ve li-küllin vechetün hüve müvellihâ*”⁷⁴ Âyet-i Kerîmesi gereği, Allâhü teâlâyı dost edinenlerin Allâhü teâlâ da dostlarıdır. Bunun için “*Men re‘anî fekad ra‘e‘l-Hakk*”⁷⁵ buyurulmuştur. Hakîkat sırrı, kâmil insânda müşâhede olunur. “*Küllü şey‘in hâlikün illâ veche*.”⁷⁶ Âyet-i Kerîmesi'ni böyle de anlamalıdır. Allâhü teâlâ va'dinde sâdıkıdır. Kelime-i Şehâdet'teki “abd” ve “rasûl” kelimelerini de bu ma'nâlarda anlamak gerekir. “*El-mü‘minüne lâ-yemûtün. Bel yünkalüne min dâri‘l-fenâ‘i ilâ dâri‘l-beķā‘i*.”⁷⁷ Hadîs-i Şerîfi'nin de ma'nâsı budur. Bütün vahiy ve ilhâm; emir ve nehiy kâmil insân için kâmil insândan zuhûr etti. Bu vücûd mülkü insanda Allâhü teâlânın emri ve kudretidir. Bunda tasarruf eden,

⁶⁹ Hadîs-i Şerîf: “Dünyâ âhiretin tarlasıdır.”

⁷⁰ Bakara, 2/261 “... bir dâne misâli gibidir ki, yedi başak bitirmiş, her başakda yüz dâne vardır...”

⁷¹ Bakara, 2/261. “...Allâhü teâlâ dilediğine daha da artırır...”

⁷² Âl-i ‘İmrân, 3/37 “...Hesâbsız rızık...”

⁷³ Âl-i ‘İmrân, 3/74 “...Allâhü teâlâ çok büyük fazl sâhibidir.”

⁷⁴ Bakara, 2/148 “Ümmetlerden herbirinin bir yönü vardır...”

⁷⁵ Hadîs-i Şerîf: “Kim beni gördü, muhakkak Hakk’ı gördü.”

⁷⁶ Kasas, 28/88 “O’nun zâtından başka her şey helâk olucudur...”

⁷⁷ Hadîs-i Şerîf: “Mü‘minler ölmez. Muhakkak fânî ‘âlemden bâkî ‘âleme naklounurlar.”

konuşan, dinleyen, gören, tutan, yürüyen; hisseden Allâhü teâlâdır. “*Ḳulî’r-rûhu min emri Rabbi.*”⁷⁸ Âyet-i Kerîmesi’nden anlaşılan da bu kâmil insandır ki sultânî rûh, izâfî rûh denen şerefli emir ve latîf sırdır. “*Külle şey’in yerci’u ilâ aşlihi*”⁷⁹ sözüyle “*İnnâ li’llâhi ve innâ ileyhi rāci’ūn*”⁸⁰ Âyet-i Kerîmesi’nin sırrı ortaya çıkıp, “*Mūtū ḳable en temūtū*”⁸¹ emriyle bu fânî âlemden bekâ âlemine ulaşmak ve tam bir ma’rifet ile Rubûbiyyet sırrına ya’ni ma’rifet makâmına ermek ve İlâhî emir olan bu rûh-ı kudsi ya’ni kâmil insan, aslına dönüp “*Minhü bede’e ve ileyhi ye’ūd.*”⁸² Hadîs-i Şerîfî’nin ma’nâsına uygun olarak âlem-i lâhûta yükselmek ve ezeli ilmin zevkine kavuşup da bütün avâmı ve havâsı Allâhü teâlânın yoluna çağırarak için hakikat makâmından sözler söylemek üzere lütfen ve tenezzülen tekrâr ma’rifet makâmına, sonra, tarîkat makâmına ve sonra da şerî’at makâmına inmektedir. Yanî kâmil olduktan sonra tekrâr bu âlemlere tenezzül ederek mükemmil olmak vazîfesini icrâ etmektedir. Bu zikir edilen dört makâmı elde eden kâmil ve mükemmil müşîd, bu makâmın ilimlerinden ve hikmetlerinden konuşmaya başlar ki İlâhî emirlerin te’sîriyle katre, ırmağı; ırmaklar, halîci; halîçler okyanusları meydana getirir. Her bulut, yağmur damlalarından zâhir olur. Bu damlalar, İlâhî hazînelerin okyanuslarındandır. Bulut, bu ilim ve hikmet damlalarını taşımaktadır. Bu Hâşim Mustafâ’nın dili de İlâm-ı Rabbânî’yi taşıyan bulutlar mesâbesindedir. Lâhût denizinin kaynağı, tarîkat makâmının kuvvetiyle dile ve söze yüklenip “*Mine’l-mu’sîrâti mâ’en seccācen.*”⁸³ Âyet-i Kerîmesi’nin ma’nâsına uygun olarak ihlâslı âşıkların kalblerine yağarak “*Mine’l-mâ’i külle şey’in ḥayy.*”⁸⁴ Âyet-i Kerîmesinin sırrınca ölü kalpler hayat bulmaktadır. İşte Hakk’ın yüzünün aynası ve Rubûbiyyet sırrının mazharı ya’ni ma’rifet makâmının sâhibi olan kâmil insanın bütün bâtınî

⁷⁸ İsrâ, 17/85 “...De ki: Rûh, Rabbimin emrindedir...”

⁷⁹ Arapça bir ta’bîr: “Her şey aslına döner.”

⁸⁰ Bakara, 2/156 “...Biz Allâhü teâlâyâ âidiz ve nihâyet O’na dönücüyüz, derler.”

⁸¹ Hadîs-i Şerîf: “Ölmeden önce ölünüz!” El-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 191, Hadis no: 2669.

⁸² Hadîs-i Şerîf: “O’ndan başlar ve O’na döner.”

⁸³ Nebe, 78/14 “...Yağmak zamânı gelmiş bulutlardan şarıl şarıl bir su...”

⁸⁴ Enbiyâ, 21/30 “...Hayâtı olan her şeyi sudan...”

kuvvetlerinin terkîpleri, zâhirî kuvvetlerinin terkîpleri mesâbesindedir. “*Senürîhim âyâtinâ fi’l-âfâkı ve fî enfûsihim hattâ yetebeyyene lehüm ennehü’l-ḥaḳḳ.*”⁸⁵ Âyet-i Kerîmesi’nin ma’nâsından anlaşılın kâmil insanın bâtinî ve zâhirî kuvvetleri ortaya çıkar ki, “*Haleḳa’llâhü’l-‘arşa ve’l-ḳaleme ve’l-levḫa ve’s-semâvâti ve’l-arzîna min nûri.*”⁸⁶ Hadîs-i Şerîfi’nin ma’nâsı anlaşılmiş olur ve kalb gözü ve kalb kulağı açık olana kesin delîl ve hüküm ifâde eder. İnsanlık elbisesini yenilemek yanî ahlâk-ı zemîmeyi öldürüp ahlâk-ı hamîde ile, Muhammedî ahlâk ile dirilmek elbette kâmil ve mükemmil mürşidlerin verâsetle aldıkları meşreblerinde ve terbiyelerinde sulanmak ve terbiye edilmekle mümkündür. “*Ene ve ‘aliyyün min nûrin vâḫidin.*”⁸⁷ Hadîs-i Şerîfi’nin sırlarını ve hikmetlerini idrâkle müşâhede ederek “*Lâ te‘me’l-ebşâru ve lâkin ta‘me’l-ḳulübü’lleti fi’s-şudûri.*”⁸⁸ Âyet-i Kerîmesi’nde bildirildiği üzere kalb gözü ve kalb kulağı körleşmemiş olana bu hakîkatler ve sırlar açıktır. Ancak “*Şummün bûkmün ‘umyün fehüm lâ ya‘ḳılûn.*”⁸⁹ derekesinde ve derecesinde olanlara ne fayda! Onlar “*Ülâ’ike ke’l-en‘âmi bel hüm eḳallü.*”⁹⁰ Âyet-i Kerîmesi’nde bildirilen guruba dâhildirler. Ey ihlâslı âşıklar; Hakk’ın beyânının ‘aynisi olan bu sözlerimi ancak kalb gözü ve kalb kulağı açık olan erler, pehlivânlar anlayabilir. Kalb gözü ve kalb kulağı kapalı olan hayvandan da aşağı derekedeki inkârcılar ve münâfiklar bunu aslâ anlayamazlar. “*Fe-tebârake’llâhü aḫsenü’l-ḫâliḳîne.*”⁹¹ Âyet-i Kerîmesi’nin ma’nâsı ortaya çıksa da, bu kalbleri mühürlü olanlar yılan oğlu yılan ve mel’ûn oğlu mel’ûndurlar. Bunlar, âlemlere rahmet olan Muhammed aleyhisselâmın mübârek nûrundan ve mübârek dergâhından nasîbsizdirler ki Hâşimoğulları’na, seyyidlere ve şerîflere ya’ni Ehl-i Beyt’e düşmanlık ve inkâr üzeredirler. Şimdi sırrı bâkîdir ki, Ehl-i Beyt’i sevenlere, seyyidlere ve şerîflere gerçek dost olanlara da

⁸⁵ Fussilet, 41/53 “İleride biz onlara hem ufuklarda ve hem kendi nefslerinde delillerimizi öyle göstereceğiz ki, kendilerine açıkça belli olacak...”

⁸⁶ Hadîs-i Şerîf: “Allâhü teâlâ ‘Arş’ı ve Kalem’i ve Levh’i ve Gökleri ve Yerleri benim nûrundan yaratdı.”

⁸⁷ Hadîs-i Şerîf: “Ben ve ‘Alî [bin Ebî Tâlib] aynı tek bir nûrdanız.”

⁸⁸ Hacc, 22/46 “...Gözler körelmez, fekat sînelerdeki kalbler körleşir.”

⁸⁹ Bakara, 2/171 “...Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler ve akıl da etmezler.”

⁹⁰ A’râf, 7/179 “...İşte onlar hayvan gibidirler. Hattâ daha da aşadırlar...”

⁹¹ Mü’minûn, 23/14 “...verenlerin en güzeli olan Allâhü teâlânın şânı ne yücedir!”

düşmanlık ederler. Buraya kadar yazdıklarımız, Ehl-i Sünnet'in en büyük âlimlerinin mübârek sözleri olarak, Ehl-i Beyt'in hakîkî âşıkları olanlar ve “*Selmânün minnâ Ehle'l-Beyt*”⁹² Hadîs-i Şerîfi'nde bildirilen Selmân-ı Fârisî Hazretleri gibi olanlar içindir. Yoksa, Ehl-i Beyt'in kıymetini aslâ bilmeyen veya mühürlü kalplerindeki inâdlarından ve hasedlerinden ötürü bu mübârek ‘aşkla yanmayan, Ehl-i Beyt’e düşman olanlar için değildir. Bunların bu mübârek zevklerden aslâ nasîpleri yoktur. “*Tâ-hâ. Mâ enzelnâ ‘aleyke'l-Ḳur’âne li teşḫâ. İllâ tezkiraten li-men yeḫṣâ.*”⁹³, “*İnneke lâ tehdî men aḥbebbe ve lâkine'llâhe yehdî men yeṣâ*”⁹⁴ Âyet-i Kerîmeleri'nin ma'nâlarını böyle de anlamak gerekir.

Bu kitâbı, tevfikı ve lutfu ile yazmamızda “*Bizi muvaffak kılan Allâhü teâlâyâ hamd olsun.*”⁹⁵ Allâhü teâlânın seçkin kıldığı kullarına selâmlar ve hayırlı du'âlar ederim. Âlemlerin Rabbi olan Allâhü teâlâ sonsuz hamd ve senâlar olsun. Peygamber Efendimiz Muhammed ‘aleyhisselâma ve bütün peygamberlere, Allâhü teâlânın velîlerine ve hepsinin mübârek âilelerine, dostlarına, arkadaşlarına ve kıyâmete kadar bunlara tâbî' olup mübârek yollarında ve izlerinde büyük bir ihlâsla, ‘aşkla gidenlere sonsuz salât ve selâmlar ederim.

Vâridâtlarıyla ilgili kısa bilgiler şu şekildedir:

1. Vâridât: Bu vâridât'ın konusu kısaca şu şekildedir: Bu “vâridât”da, Kur'an-ı Kerîm'in Rahmân Sûresi'nin 19. ve 20. Âyet-i Kerîmeleri olan “*Merace'l-bahreyni yelteḫyân. Beyne-hümâ berzeḫun lâ-yebḡyân*” Âyet-i Kerîmeleri'nin zâhir âlimlerinin yanî müfessirlerin yaptıkları tefsîrlerden başka olarak Celvetî Tarîkati Şeyhi Üsküdârlı Seyyid Hâşim Mustafâ Efendi'nin ledünnî ilimlerle yaptığı tasavvufî tefsîri vardır. Burada Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm ile Hazret-i Hızır ‘aleyhisselâmın

⁹² Hadîs-i Şerîf: “Selmân[-ı Fârisî] bizim Ehl-i Beytimizdendir.” İmâm-ı Taberânî, “*Mu'cemü'l-Kebîr*”, 6-212. No: 6040; Hakîm, “*Müstedrek*”, 3-598.

⁹³ Tâ-Hâ, 20/1-3 “Tâ-hâ! Kur'an'ı sana bedbaht olası diye indirmedik. Ancak Allâhü teâlâdan korkan için bir öğüt olarak (indirdik.)”

⁹⁴ Kasas, 28/56 “Muhakkak sen sevdiğinie hidâyet veremezsin ve fekat Allâhü teâlâ, dilediğine hidâyet verir...”

⁹⁵ A'râf, 7/43.

meşhûr kıssaları telmîh edilerek Peygamber Efendimiz Muhammed ‘aleyhissalâtü ve vesselâmın mübârek sînelerinden Hazret-i ‘Alî radiyallâhü ‘anh Efendimizin mübârek kalblerine ledünnî ilimlerin akıtılmasından hareketle, kâmil ve mükemmil bir mürşidin kalbinden, kendi terbiyesindeki talebesinin kalbine bu ilimlerin akıtılması anlatılmıştır. Bu vâridâtın yazılış tarîhi Hicrî 1194’tür. [Mîlâdî:1780]

2. Vâridât: Bu vâridât’ın konusu kısaca şu şekildedir: Bu “vâridât”da, tarîkat yolunda terbiye edilenlerin gördüğü rüyaların çeşitleri, dereceleri; Rahmânî, şeytânî ve “edgâsü ahlâm” olarak üç derecede derecelendirilen rüyaların hakîkati anlatılmış. Bu vâridâtı yazan Celvetî Tarîkati Şeyhi Üsküdârlı Seyyid Hâşim Mustafâ Efendi, 1188 Senesi’nin Ramazân Ayı’nın 16. Gecesi olan Pazar Gecesi’nde [20 Kasım 1774 Pazar Gecesi] gördüğü rüyayı yazmış; Şerî’at’tan yanî Ehl-i Sünnet İ’tikâdından zerre kadar ayrılmamayı ve böyle tarîkatin de bütün edeplerini yerine getirmeyi; böyle olmayanlarla görüşmemeyi; Rahmânî rüyaların ancak bu şekilde temizlenen tertemiz bir kalble ve rûhla görülebileceği; Sarı Abdullâh Efendi’nin “Semerâtü’l-Fu’âd” kitâbında da böyle yazdığı bildirilmiştir.

3. Vâridât: Bu vâridât’ın konusu kısaca şu şekildedir: Bu vâridatta, tasavvuf yoluna giren bir sâlikin muhakkak kâmil ve mükemmil bir mürşidin terbiyesinde olması, kâmil ve mükemmil mürşidin de Peygamber Efendimizin hakîkî vârislerinden olduğu, mürşid-i kâmillerin silsilelerinin bu ümmetin gözbebeği olan Ehl-i Beyt sevgisiyle dolu ve feyzlerini onlardan aldıkları; Seyyidlerin başı olan Hazret-i Hüseyin’in ve Şerîflerin başı olan Hazret-i Hasan’ın cennet gençlerinin efendileri oldukları yazılıdır.

4. Vâridât: Bu “vâridât” Hicrî 1173 Senesi’nin Ramazân Ayı’nın 21. Günü [7 Mayıs 1760 Çarşamba] yazılmıştır. Şerî’at’i yanî İslâmiyeti tasdîk ve ikrâr vâcip olduğu gibi Peygamber Efendimiz sallallâhü ‘aleyhi ve sellem’in mübârek kalblerinden ve sînelerinden Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i ‘Alî Efendilerimizin mübârek kalblerine ve sînelerine akıtılan ve o zamândan günümüze kadar gelen ve kıyâmete kadar da devam edecek olan silsileler yoluyla kalblere ve sînelerine akıtılan bâtın ilimlerini yanî ledünnî ilimleri kabûl, tasdîk ve ikrâr vâciptir. Bu ikincisi vicdânî ve zevkîdir. Her velî, bir nebînin meşrebi ve terbiyesi üzerindedir. Bütün peygamberler de terbiyelerini, kendisini Allâhü teâlânın edebledirdiği ve terbiye ettiği Peygamber Efendimiz Muhammed ‘aleyhisselâmdan almışlardır. Peygamber Efendimizin bâtınî ilimlerinin gerçek vârisleri yanî ledünnî ilimlerin gerçek sâhipleri Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübârek neslinden yanî Ehl-i Beyt’den olan seyyidler ve şerîflerdir. Kıyâmete kadar her devirde kâmil ve mükemmil mürşidler genellikle bu mübârek soydan ve silsileden gelecektir.

5. Vâridât: Bu “vâridât”, Hicrî 1173 Senesi’nin Ramazân Ayı’nın 21. Günü [7 Mayıs 1760 Çarşamba] yazılmıştır. Bütün madenler içinde bitkilere en yakın olan mercân; bitkilerden hayvânlara en yakın olan hurma ve hayvânlardan insanlara en yakın olan attır. Bu üç faslı ve dört unsuru ihtivâ eden insan, zâhirî ve bâtınî olarak tam terakkî eylese, hakîkî insan olur. Bunlarda terakkî etmeyenler yanî madenler safhasında kalanlar bazı madenlere tapar ve nefisleri çeşitli madenler sûretindedir. Bitkiler faslını aşamayanlar, çeşitli bitkilere taparlar ve sûretleri de çeşitli bitkiler sûretindedir. Hayvanlar faslını aşamayanlar da çeşitli hayvanlara tapar ve sûretleri de maymun, köpek, domuz vs. hayvânların sûretindedir.

6. Vâridât: Bu “Meslekü’l-Mukarrebîn” yanî “Allâhü Teâlâya en yakın olanların yolları” vâridâtı, Hicrî 1173 Senesi’nin Şevvâl Ayı’nın 2. Günü’nde [18

Mayıs 1760 Pazar] yazılmıştır. Allâhü teâlâya kavuşturan yolların zarûrî olanının Şerî'at olduğunu ve diğer yolun ise isteğe bağlı olarak Şerî'at'ın bâtinî yönünün yanî tarîkat yolunun olduğunu ve bu tarîkat yolunun en büyük imâmlarının ve müşidlerinin 12 İmâm Hazretleri olduğunu yazmaktadır.

7. Vâridât: “İlâhî Sırları ve Melâmîlerin Tavırları”nı bildiren bu “vâridât”, Hicrî 1173 Senesi'nin Ramazân Ayı'nın 30. Gecesi'nde, yatsı vaktinde [16 Mayıs 1760 Cuma Günü Gecesi, yatsı vakti] yazılmıştır. Bu “vâridât”da, “Melâmîler”in bu isimle isimlendirilmelerinin sebepleri ve Melâmîler'in de kendilerini inkâr ve kâfirlikle ithâm edenlere tavırları yazılmıştır. Takdîr-i İlâhî'de şakî olan yanî kalbleri mühürlü olanlar, Ebû Cehil ve onun gibiler, Peygamber Efendimiz 'aleyhisselâmın binlerce mu'cizesini görmelerine rağmen inkâr ettikleri gibi, ezelde kalbleri mühürlü olan Ümeyyeoğulları'ndan da bazıları hasedleri sebebiyle Ehl-i Beyt'in şânını ve faziletini inkâr etmişler ve bunları levm etmişlerdi. Bunlar gibi; Ehl-i Beyt'in 12 İmâmı'na ve bu mübâreklerin yolunda gidenlere de kalbleri mühürlü bazı nasîpsizler levmetmişler, sövmüşler; kâfirlikle suçlamışlar; kendilerini çok yüksek makâmlarda ve derecelerde görerek bunları kınamışlardır. Bu sebeplerle bu yolda olanlara “Melâmîler” denmiştir.

8. Vâridât: Bu “vâridât”, Hicrî 1173 Senesi'nin Şevvâl Ayı'nın 7. Günü [23 Mayıs 1760 Cuma] yazılmıştır. Kâinât, topyekün aşktan yaratılmıştır. İnsânın yaratılışını, kâmil insân olma aşamalarını; kâmil ve mükemmil bir mürşide bağlı olmayı ve böylelikle ma'denler, nebâtât ve hayvânât mertebesinden insanlık mertebesine yükselmeyi; zamanın Ehl-i Sünnet İ'tikâdındaki devlet başkanına uymayı; Melâmîlik yolunun kâmil ve mükemmil mürşidinin terbiyesinde olmak lâzım geldiğini; Şerî'at'ın ve tarîkatinin her edebinin yerine getirilmesi gerektiğini

yazmakta; bu vâridâtın sâhibi Seyyid Hâşim Mustafâ Efendi'nin tarîkatde seyr ve sülûkünün tamâmlanıp kemâle geldiğini bildirmektedir.

9. Vâridât: Bedrin Nûru ve Kadir Gecesinde Sırrı” adlı bu “vâridât”, Hicrî 1163 Senesi'nin Rabî'ulevvel Ayı'nın 1. Günü [8 Şubât 1750 Pazar] yazılmıştır. Allâhü teâlânın garîb sırlarından bir sır olarak Ramezân-ı Şerîf Ayı'nın son on gününde veya 27. gecesinde olan Kadir Gecesi; bütün kemâllerin yanî bütün makâmın kemâl noktasına gelişinin; bütün mertebelerin tamamlanışının gecesidir. Kâmil ve mükemmil bir mürşidin terbiyesinde aşılacak her makâmın, kavuşulacak en büyük nimetlerin zamanı Kadir gecesidir.

10. Vâridât: “İlâhî Vâridât'dan” adlı bu “vâridât”, Hicrî 1162 Senesi'nin Muharrem Ayı'nın 1. Günü [22 Aralık 1748 Pazar] yazılmıştır. ‘Al-i ‘İmrân Sûresi'nin, Tâhâ Sûresi'nin ve Neml Sûresi'nin bazı Âyet-i Kerîmeleri'nin ledünnî ilimlerle yanî tasavvufî tefsîrlerle tefsîri yapılmaktadır. Burada Hazret-i Mûsâ ‘aleyhisselâmın mu’cizelerinden biri olan “asâ”sının, Mûsâ ‘aleyhisselâmın nübüvvet ve risâlet makâmına göre ve kendi vaziyetine göre tefsîri yapılmıştır.

11. Vâridât: “Seyyid Melâmî'nin İlâhî Vâridâtı'dan” adlı bu “vâridât”, Hicrî 1162 Senesi'nin Muharrem Ayı'nın 12. Günü [2 Ocak 1749 Perşembe] yazılmıştır. Kıyâmet-i sugrâ [küçük kıyâmet-kişinin vefâtı] 4 unsur denen ateş, havâ, su ve toprağın biraraya gelmesi ve birbiriyle karışması demektir. Kıyâmet, cesedlerin diriltilmesi ve toplanması demek olan haşr ile hamd sancağı kelimelerinin tasavvufî yorumları da yapılmaktadır.

12. Vâridât: “İlâhî Aşk, Melâmî Vâridât” adlı bu “vâridât”, Hicrî 1162 Senesi'nin Muharrem Ayı'nın 15. Pazar Günü [5 Ocak 1749 Pazar] yazılmıştır. İlâhî

aşk, kadîmdir. Yanî sonradan yaratılmış mahlûk değildir. Kâinatta her şey bu aşk için yaratılmıştır. Aşkın, her makâma göre başka başka isimleri vardır. Celâl, Cemâl, Gazab, Cesâret gibi.. Gerek ulvî ve gerekse süflî; gerek hakîkî ve gerekse mecâzî olsun, aşk, birdir.

13. Vâridât: Seyyid Hâşim Mustafâ Efendi'nin 3 Ramezân 1191 Senesi'nde [5 Ekim 1777 Pazar] yazdığı bu yazıda; Hicrî Sene i'tibârıyla her 64 senede bir mü'minler için çok hayırlı olan büyük olaylar olur. Yezîd'in helâk olması [Hazret-i Mu'âviye radiyallâhü anhın oğlu Yezîd] bunlardan biridir. Yine her 32 senede bir küçük olaylar olur. Her 128 senede bir de, Kostantıniyye [İstanbul] Şehri'ni feth eden Fâtih ve Yavuz Sultân Selîm Hân gibi büyük insanlar ortaya çıkar. Her dört senede bir de hayırlı hazîne vak'ası gibi olaylar olur. Sultân Abdülhamîd Hân'ın [1. Abdülhamîd] tahta geçişi gibi.. Her 96 ve 99 senelerine çok dikkat edilmelidir. Peygamber Efendimiz Muhammed 'aleyhisselâmın mübârek ismi "Muhammed" kelimesinin ebcedine göre her 132 senede bir İslâmiyet'i kuvvetlendiren bir dîn âlimi ortaya çıkar. Şu Hicrî Seneler, çok büyük dîn âlimlerinin, hidâyet yolunu gösterenlerin ortaya çıkacağı senelerdir: 1196, 1288, 1380, 1476, 1568, 1660, 1752, 1834, 1926. 1444 Senesi'nde mezhebler arasındaki [Hanefî, Şâfi'î, Mâlikî, Hanbelî Mezhepleri'nin mu'âmelâta dâir ahkâmında] ictihâd farkları ortadan kaldırılacak ve ledünn 'ilmi {و ت ج د ي و ش ر ي ع ت م ط ه ر ه} şifresinin ortaya çıkışından sonra ortaya çıkacaktır. İsmi de Kâsım ve Ehl-i Beyt'den olup, benim ma'nevî terbiyemden de olacaktır.

Bunlardan başka yukarıdaki vâridâtta "Hicrî, Kamerî, Şemsî ve Cifrî Seneler ile alâkalı bazı esrârengiz bilgiler de yazılıdır."

14. Vâridât: "Esrâr-nâme" adlı bu "vâridât", Hicrî 1161 Senesi'nin Şa'bân Ayı'nın 5. Günü [31 Temmûz 1748 Çarşamba] yazılmıştır. Melâmîlik yolundan

Allâhü teâlâyâ ulaşmak isteyenler, bu yolun kâmil ve mükemmil bir mürşidinin terbiyesinde ve onun zâtında yok olmaları yanî fenâ fi’ş-şeyh-şeyhde yok olmak durumunda olmaları gerektiği; bütün irâdesini, terbiyesinde olduğu mürşidine teslim etmeleri gerektiği bildirilmektedir.

15. Vâridât: “Besmele-i Şerîfe Esrâr-ı Laîfe” adlı bu “vâridât”, Üsküdarlı Şeyh Abdurrahmân Efendi’nin bir kitâbından alınarak, Hicrî 1197 Senesi’nin Ramazân Ayı’nın 12. Günü [11 Ağustos 1783 Pazartesi] yazılmıştır.” Bismillâhirrahmânirrahîm”in yanî Besmele’nin bazı sırlarının tasavvufî yorumu ve îzâhıdır. Buna göre, Besmele’nin başındaki “Be”nin altındaki nokta zuhûrun yanî kâinâtın yaratılışın başlangıcına, Besmele’nin sonundaki “Elif”, insânın yaratılışına; Besmele’deki “Mîm”, Peygamber Efendimiz Hazretlerine delâlet etmektedir. Ortadaki “mîm” ise diğer peygamberlere işârettir. Yine “Besmele” ve “Fâtiha Sûresi”nin harfleri Ehl-i Beyt’e, Osmânlı Devleti’ne, kâmil ve mükemmil mürşide işâret ve delât ettiği yazılıdır.

16. Vâridât: Bu varidatta, Dervîş Abdullâh’a gönderilen bir mektûp olup, kendisinden Nasîhat-nâme yazılması istenmekte; her ân halk içinde Hakk’la berâber olmayı, her işte İslâmiyet’e ve tarîkat âdâbına uymak gerektiğini; ticâretle uğraşmanın, evlenmenin, halk içinde yaşamanın Hakk ile olmaya engel olmadığı bildirilmektedir.

Eserin son sayfasında ise tamamı Arapça olan önemli bir bilgi vardır. Üsküdarlı Celvetî Şeyhi Seyyid Hâşim Mustafâ Efendi’nin (Hâşim Baba) soyağacı-silsilesi yazılıdır ve kendisinden babasına, babasından dedesine ve dedelerine olmak üzere geriye doğru şu şekilde sıralanmaktadır.

1. [Kendisi] Vâridât ve Dîvân Sâhibi Üsküdarlı Seyyid Hâşim Mustafâ

2. [Babası] Şeyh Yûsuf
3. [Dedesı] Şeyh Hâmid
4. Şeyh Emrullâh
5. Şeyh ‘Abdülmü’min
6. Şeyh Mahmûd
7. Şeyh ‘Alî
8. Şeyh Bâbâ Yûsuf-ı Hakîkî
9. Şeyh Hüseyin
10. Şeyh İbrâhîm
11. Şeyh Hâce ‘Alî
12. Şeyh Sadrüddîn Mûsâ
13. Şeyh Hazret-i Safiyyüddîn İshâkî’l-Erdübîlî
14. Cibrîl
15. Sâlih
16. Kutbüddîn
17. Sâlih
18. Reşîd
19. Muhammed
20. ‘İvazu’l-Havvâs
21. Fîrûz Şâh
22. Muhammed Şeref Şâh
23. Seyyid Muahammed

24. Seyyid Hasan
25. Seyyid Muhammed
26. Seyyid İbrâhîm
27. Seyyid Ca'fer
28. Seyyid Muhammed
29. Seyyid İsmâ'il
30. Seyyid Muhammed
31. Seyyid Ahmed-i Gazâlî
32. Seyyid Kâsım
33. Seyyid Ebu'l-Kâsım Hamza
34. İmâm-ı Mûsâ Kâzım
35. İmâm-ı Ca'fer-i Sâdık
36. İmâm-ı Muhammed-i Bâkır
37. İmâm-ı Zeynülabidîn 'Alî
38. Seyyidü'ş-şühedâ be-Kerbelâ Hüseyin
39. İmâm-ı 'Alî bin Ebî Tâlib "Kerramellâhü veche-hû", Zevcû Betûl ve Dâmâdü'r-Rasûl "Sallallâhü 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve 'izzetihi ve sellim teslîmen kesîran."

4. Haşim Baba'nın Dil ve Üslup Özellikleri

Hâşim Baba, tasavvuf neşvesini içinde duyan, bu hali yaşayan birisi olarak zaman zaman coşkun bir dil kullanır. Mensubu bulunduğu sistemin tam bir temsilcisi olarak tasavvufî anlayışı anlatır. Hâşim Baba'nın dili kıvrak değildir, anlatımın akışı

sık sık kesilir. Araya Arapça, Farsça kelimeler, uzun ve girift terkipler ve tasavvufî remizler ve sırlar girer.

Bu sırr gūş-i deryā gibi cūş u ħurūş ile ey t̄alib ki her ħāne envā[‘]-ı aĥcār u eşcār ile binā ve envā[‘]-ı elvān-ı cevāhir u ħuddām ü bisāt-ı gūn-ā-gūn ile mebnā vü müzeyyen olmaz. Meger ki ħāne[’]-i selātin ve mülūk-i ecnās-ı beşer ola. Envā[‘]-ı aĥcār u eşcār ile mebnā ve envā[‘]-ı elvān-ı cevāhir ü bisāt-ı gūn-ā-gūn ve ħuddām-ı ħavāşş-ı zāhirī vü bātinī ve vüzerā vü ‘ulemā vu vükelā vu velāyet ü maḳām-ı maḥşūşa ve elbise[’]-i müteferriḳa ile müzeyyen ü müheyyādur. (Vr. 73a)

Haşim Baba, eserinde Arapça ve Farsça tamlamalara sıklıkla başvurmuştur. Bunun için şairin Arapçaya ve Farsçaya hakim olduğu sonucuna varabiliriz. Bu bağlamda şairin eserinde Arapça ve Farsça üçlü hatta dördlü tamlamalara rastlayabiliyoruz.

Ey vāḳıf-ı sırr-ı maşriḳ-ı şems-i nübüvvet (Vr. 74b)

Ey t̄alib-i nūr-ı mağrib-i şems-i velāyet (Vr. 74b)

Hâşim Baba mutasavvıf bir şair olması nedeniyle eserinde tasavvufî sembollere yoğun olarak yer vermiştir.

İmdi ey t̄alib-i ‘ilm-i taşavvuf ma[‘]lūm ola ki ħāzerāt-ı ħamseden ‘avālim i[‘]tibāriyla mertebe-i evvel-i ħāzetü’l-ħāzerāt ve ğaybü’l-ğayb ve ğaybü’l-‘amā ve sırr-ı lāhūt ve sırrü’s-sırr ve sırru’l-ezel ve ğayb-ı muḳlaḳ ve ħāzet-i cem[‘]ü’l-cem[‘] ve zāt-ı muḳlaḳ ve ħāzet-i eḳadiyyet ve zāt-ı baḥş ve zāt-ı beht ve ‘illetü’l-‘ilel ve ‘aḳlü’l-‘ıḳāl ve menba[‘]ü’l-feyz ve’l-esrār ve cevherü’l-evvel ve cevherü’l-heyūlā ve vaḥdetü’z-zāt ve künhü’z-zāt ve nūrü’l-envār ve zātü’z-zevāt ta[‘]bīr olunur. Ammā mertebe-i sāniyye ki ‘ālem i[‘]tibāriyla ħāzetü’l-ceberūt ve rūḥü’l-evvel [149] ve ‘aḳl-ı evvel ve’l-ḳalem el-a[‘]lā ve levḥ-i evvel ve levḥ-i a[‘]zam ve ħāzetü’l-cem[‘] ve zāt-ı muḳayyed ve ğayb-ı muḳayyed ve zuhūrü’l-mezāhir ve kenzü’l-künūz ve ‘ayn-i

envār ve ḥaḳīkatü'l-ḥaḳāyık ve cevherü'l-heyülā ve ḥazretü'l-eḥadiyyet⁹⁶ ve't-tecelliyyātü'l-küllıyye ve künhü's-şıfāt ve zuhūr-ı tecelliyyü'l-evhiyye⁹⁷ ta'bir olunur. (Vr. 74b)

Şair eserinde Kur'an-ı Kerim'den bir ayet alıp bunu değişik örneklerle desteklemek suretiyle tefsirini de yapmıştır. Fetih suresinin 19 ve 20. ayetleri üzerine yaptığı küçük bir tefsirin birkısmı şöyledir:

Merace'l-baḥreyni yelteḳiyān beynehümā berzaḥün lāyebḡiyān Merace'l-baḥreyniden murād ḳalb-i mürşid ile ḳalb-i ḫālib olmaḳdır. Yelteḳiyāndan murād iki gönül bir olmaḳ beynehümā berzaḥün lāyebḡiyāndan murād mürşid ile ḫālib beyninde zuhūr iden aḫvāl-i sulūk ve eḫvār-ı melāmiyye üzre zuhūr iden merātibi taşdıḳ ve şıḫḫat-i taḫḳīḳ olmak. Nitekim Ḥazret-i Mūsā ve Ḥazret-i Hızır şalavātullāhi 'aleyhimā ve's-selām beynlerinde vuḳū' bulan berzaḥ-ı külliyye ki biri ḫarf-i seffine ve ol biri hedm-i cidār üçincisi ḳatl-i ḡulām mādidesidir. (Vr. 70b)

Yine Besmele ve Fatiha suresininin bazı sırlarının tasavvufi yorumu ve izahını Hurufilikle ayrıntılı olarak anlatmış ve Arapça kelimelere ağırlık vermiştir.

Besmelede olan noḳta-i bā mebd'e⁹⁸-i zuhūr-ı sırr-ı elif vücūd-ı ādemdir ve āḫir-i besmelede olan mīm ḫitām-ı merātib-i nübüvvete ve zuhūr-ı vücūd-ı ḫātemü'l-enbiyāya işāret ve dāldir ve sâ'ir ḫurūf-ı besmele-i beynehümāda olan enbiyā⁹⁹-i merseliniñ ism-i resmleriyle zuhūrlarına zimām u beşāretdir Lākin fātiḫatü'l-kitāb seb'ü'l-meşānide olan besmeleniñ ḫurūfi penc ḫurūf⁹⁸ ehl-i kesā ve cihāda e'imme-i ehl-i beyt-i Muşafāniñ zimāmlarına işāret ve ism-i resm-i zuhūr u vaḳt ü zamānlarına beşāretdir ki cehār-deḫ ḫarf melfūz ve mektüb ve penc ḫarf mektüb-ı ḡayr-i melfūzdır ve ḫurūf-ı mektüb ve melfūzdan dü ḫarf-ı⁹⁹ müşedded ve düvāzdeh

⁹⁶ vahidiyye, M3.

⁹⁷ illā levhiyye, M3.

⁹⁸ M3.

⁹⁹ -M2.

harf ğayr-i müşeddeddir ve ğayr-i melfûz¹⁰⁰ penc harf havâss-ı hamse-i haķıķatdır ki ĳalb-i insân-ı kâmil ve hüviyyet-i şân-ı İlahiyyeyi şâmildir ve melfûz ve ğayr-i melfûz ĳurûfât-ı besmele tevliğ-i seb‘a ve tekmiĳ-i merâtib-i i‘dâd ile zamân-ı icrâ¹⁰¹ aĳkâm-ı şer‘iyye-i nâţık¹⁰² ve cehâr-deh mehdî-i dîn-i řâĳib-zamânıñ zamân¹⁰³ zuhûrların ve da‘vet-i mesleklerin nâţık ve mübeyyindir. Vr.90b)

Kur’an-ı Kerim’in çeşitli ayetlerini anlattıĳı konuya uygun olarak seçerek müridlerine anlatmayı uygun bulmuştur.

Kemâ ĳâle’l-lâhü te‘âlâ: “Vücühün yevme’izin nâzıratün. İlä Rabbihâ nâzıratün.”¹⁰⁴ muĳaşşal-ı kelâm sırr-ı esrâr ĳâmil-i ĳaşr livâ İmâm-ı ‘Alî Mürtezânıñ taĳt-ı livâsında ĳaşr olup hemân İmâm-ı ĳasan ve İmâm-ı Enâm, Vâriş-i sırr-ı muţlak İmâm-ı ĳüseyn ĳavz-ı Kevşer-i vicdân, yedlerinden kevşer-i ‘ilm ü ‘irfân nüş idenlerdir. Şâbb-ı emred şûretinde cinâna dâĳil ve Allâhı ĳörenler[dir.] İmdi ey şâh-râh-ı nübüvveti râĳib ve esrâr-ı haķıķate tâlib, bâlâda tezekkür olan ĳâne’-i ĳaķķ Ferd-i Muţlak Beytu’l-lâhi’l-Ma‘mûra dâĳil ola ki “Ve men deĳalehu kâne âminen.”¹⁰⁵ dinmişdir. Ve taĳt-ı livâ-yı velâyet-i kübrâda ĳaşr ola ki “Ve leĳķâhüm nazraten ve sürûran.”¹⁰⁶ dinmişdir. Ve ĳavz-ı vicdândan ke’s-i haķıķat ile kevşer-i tevĳid ü ‘irfân nüş idenlerden ol ki “Ve seĳâhüm Rabbühüm şerâben şahûran.”¹⁰⁷ dinmişdir. Ve řoĳbet-i muřâĳib-i vicdân, rızâ-yı rığvân dem-i mürşiddir. (Vr. 74a)

Ayrıca Hadis-i şeriflerden de sıkça bahsedip müridlerine aktarmayı uygun bulmuştur.

Ve řâĳib-i esrârı ve ĳâmil-i livâsı olan ‘Alî ibn-i Ebî Œâlibdir. Ve Kevşer-i ‘irfânıñ sâķisi olan İmâm-ı ĳasan ve İmâm-ı ĳüseyndir. Ve bunlar seyvid-i

¹⁰⁰ ehl-i kesâ ve cihâda e’imme-i ehl-i beyt-i Muřafânıñ zimâmlarına işâret ve ism-i resm-i zuhûr u vaĳt ü zamânlarına beşâretdir ki cehâr-deh harf melfûz ve mektûb ve penc harf mektûb-ı ĳayr-i melfûzdir ve ĳurûf-ı mektûb ve melfûzdan dü harf-i müşedded ve düvâzdeh harf ĳayr-i müşeddeddir ve ĳayr-i melfûz, -M2.

¹⁰¹ M3.

¹⁰² -M3.

¹⁰³ M2, M3, M4 / -M1.

¹⁰⁴ Kıyâmet, 75/22-23.

¹⁰⁵ Âl-i ‘İmrân, 3/97.

¹⁰⁶ Dehr [İnsân], 76/11.

¹⁰⁷ Dehr [İnsân], 76/21.

şübbân-ı ehlü'l-cennetdir. Ve cümle ehl-i cinân şābb-i emreddir. İmdi “Ra’eytü Rabbī fī şūrati şābbü emredin қатақun.”¹⁰⁸ sırrını fehm ü idrāk eyle ki Allāh, görinen maḥall cennetdir ve görenler şābb-i emreddir. Bu ma‘nā edille-i қаṭ‘iyye ile müşbetdir. (Vr. 73a)

Ayetleri ve hadisleri söylediği şeyleri desteklemek, anlatımını güçlendirmek amacıyla sıkça kullanmıştır. Şair, deyimlerden ve kelâm-ı kibardan da zaman zaman faydalanmıştır.

tuzı қоз аңlayanlardan olmayасын (Vr. 75a)

şuya yazı yazmaq (Vr. 71b)

lil-‘ārifi yekfihü'l-işāre (vr. 72a)

Eserde Melâmiliğe çokça yer vermiştir.

Ma‘lūm ola ki mezāhir-i āfākda melāmiyyūniñ zuhūrı ve mezāhirde melāmiyyūniñ sebeb-i tesmiyesi ḥalk-ı ‘ālemiñ şakāvet-i ezeliyye üzere zuhūr idenleriniñ levm-i melāmet itmeleridir. Nitekim meḥari‘l-enbiyā ve mesnedü’l¹⁰⁹-evliyā şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ḥazretlerine küffār-ı Kureysiñ efceri nesl-i Benī Ümeyyeden ve ğayrıdan mazhar¹¹⁰ şakāvet-i ezeliyye üzere olanlar levm-i melāmet iderlerdi ki bizim gibi ekl [ü] şürb ve tezevvüc [ü] cimā‘ idip ve libās-ı fāhire ile soқақlarda [160] gezip bey‘ ü şirā idersin ve māl u emlāk ve ğulām ü ḥuyūl ve cemāl ü evlād ü ‘ayāl ve ḥalkdan zekāt ve şadekāt aḥz idip kendü aşḥāb ve aқrabāña virirsin ve söylersin ki baña nāmūs-ı ekber Cibrīl-i emīn geldi emr ü nehy için āyet getürdi. (Vr. 80a)

Eserde Bektaşiliğe dolayısıyla Hz. Ali’ye, Hz. Hüseyin’e on iki imama yer vermiştir.

¹⁰⁸ Hadîs-i Şerîf: “Rabbimi tüyü bitmemiş parlak yüzlü bir genç sûretinde gördüm.”

¹⁰⁹ seyidül, M3.

¹¹⁰ M2, M3, M4 / -M1.

Nitekim muḳaddemā Ḥulefā'-i Rāşidīn ve bāb-ı medīne-i 'ilm-i Ḥudā ḫāzret-i ḫātemü'l-evliyāya ve şadr a'nî şadr-ı vāriş-i noḳta-i sırr-ı vilāyet Ḥāzret-i İmām Ḥasan ve Ḥāzret-i İmām Ḥüseyn raḫıyallāhu te'ālā 'anhümā ve e'imme-i isnā 'aşer raḫıyallāhu 'anhüm ḫāzretlerine ve ḫānedānlarına Mervānî münāfiḳların ızhār-ı cevri melāmet itdükleri gibi lâkin bi-ḳudretü'l-lāhi te'ālā 'ulüvvü'ş-şān ve mazhar-ı sırr-ı Yezdān olduḳların ızhāra bādî ve bā'ış oldılar ki kelām-ı muḫbir-i şādıḳ eşeddü'l-belā 'ale'l-enbiyā şümme'l-evliyā şümme'l-emşelü fe'l-emşel bu ma'nāya delālet ider ve şehādet ider. (Vr. 80b)

Eserin mensur kısmında geçen bir iki şiirde de yine Hz. Hüseyin'den dolayısıyla Bektaşîlikten bahsetmiştir.

*Cevād-ı maḫlaş aña nām-ı Ḥüseyn idi benim nurum
Kesāniñ taḫtına dāḫil mazhar-ı Ādem ma'nā (Vr. 92b)*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VARİDAT-I MENSURE DİVAN-I MANZUME'NİN NÜSHALARI VE VARİDAT-I MENSURE'NİN TENKİTLİ METNİ

1. NÜSHALARIN TANITILMASI

Varidat-ı Mensure ve Divan-ı Manzume isimli eseri tez konusu olarak belirledikten sonra yurt içi ve yurtdışı kütüphanelerin kataloglarını taradık. Eserin yurt içi ve yurtdışı kütüphanelerde on altı nüshasına rastladık. Bu nüshaların tamamının bir yüksek lisans tezinde değerlendirilmesinin mümkün olmadığı açıktır. Bu yüzden benzer çalışmalarda uygulandığı üzere nüshalar arasında belli bir seçmeye gittik. Çalışmamızda ulaşabildiğimiz en eski tarihli nüsha olan ve Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz FB 170 arşiv numarasıyla kayıtlı bulunan 1166/1752 tarihli nüshayı esas aldık. Bu dibacesiyle, hatimesiyle bütünlük arz etmekte olup nüshanın tavsifi diğer nüshalarla beraber aşağıda yapılacaktır. Bu nüshayı yine Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2216 arşiv numarasıyla kayıtlı, 1240/1823 istinsah tarihli nüsha, 06 Mil Yz A 1873/1 arşiv numarasıyla kayıtlı 1226/1810 istinsah tarihli nüsha, 06 Mil Yz A 605 arşiv numarasıyla kayıtlı 1249/1832 istinsah tarihli nüsha ile karşılaştırarak nüsha farklarını dipnotta belirttik. Bu nüshaları çalışmamızda kolaylık sağlaması açısından M1 (Arşiv no: 06 Mil Yz FB 170, İstinsah tarihi: 1166/1752), M2 (Arşiv no: 06 Mil Yz A 2216, İstinsah tarihi: 1240/1823), M3 (Arşiv no: 06 Mil Yz A 1873/1, istinsah tarihi: 1226/1810), M4 (Arşiv no: 06 Mil Yz A 605, istinsah tarihi: 1249/1832) şeklinde kısalttık. Böylece yazarın elinden çıkmış olan asıl nüshaya en yakın metni ortaya koymaya çalıştık.

1.1. M1 Nüshası:

Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 170

Nüshanın müstensihî ve istinsah yeri belli değildir. Nüsha 1166/1752'de istinsah edilmiştir. Cetvel, ve söz başları kırmızı mürekkepledir. Yapıştırma salbek şemseli, zencirekli, mıklebli kırmızı meşin ciltlidir. İçinde; 1b-5bde Varidat-ı mensure dibacesi bulunmakta olup eserde çeşitli türlerde ve nazım şekillerinden müfredler dahil toplam 215 şiir yer almaktadır. 70b-73b varidatlar, 73b-78a Vâridât-ı İlahiye Mevsuratü'l-Melâmiye, 78a-79b Meslekü'l-Mekaribîn, 79b-82a Etvâru'l-Melamiye ve Esrarü'l-İlahîye, 82a-85a Mebde-i İsmü'l-Masum ve Netice-i Hayrû'l-Karun, 85a-b Nuru'l-Bedr Simi leyleti'l-Kadr, Varidat-ı ilahiye 85b-87a, Aşk-ı ilâhîye, 87a-88a, Esrar-nâme, 88b-90a Besmele-i şerif Esrar-ı Latife 90b-91b, Nasihat-nâme 91b-92a ve mersiyeler vardır.

Nüshanın boyutları 200x176-178x88 mm.'dir. 92 varak olup her varak 21 satırdır. Yazı türü ise nesihdir. Taçlı kartal arma filigranlı kağıt kullanılmıştır.

Başlangıç Cümlesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

واردات منثورہ و دیوان منظومہ السید ہاشم مصطفی الاسکداری الجلوتی

Bitiş Cümlesi:

الآخر باتمام من ہجرۃ من له العزّ والشرف تمام.

1.2. M2 Nüshası:

Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 2216

Nüshanın müstensihî ve istinsah yeri belli değildir. Nüsha 1240/1823'de istinsah edilmiştir. Noktalama ve mahlaslar kırmızı mürekkepledir. Zencirekli,

miklebli vişnerengi bir cilt içerisinde. 1b-7a arasında varidat, 81a-95a arasında risaleler, 152 adet tasavvufi manzume, 3 kaside vardır. 78b-80b Kasidetül-ferşiye fi meslekil-merhamiye (1134), 81a-95a resâil vardır (9 risaleden oluşur.)

Nüshanın boyutları, 204x148 mm.'dir. 95 varak olup varaklardaki satır sayıları değişmektedir. Yazı tipi nesih, kağıt türü suyolu filigranlıdır.

Başlangıç Cümlesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

واردات منثورہ و دیوان منظومہ السید ہاشم مصطفی الاسکداری الجلوتی

Bitiş Cümlesi

لكن حرف تعريف و كلمه توصيف حسابه داخل اولماز تمت.

1.3. M3 Nüshası:

Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 605

Nüshanın müstensihî ve istinsah yeri belli değildir. Nüsha 1249/1832'de istinsah edilmiştir. Söz başları ve mahlaslar kırmızıdır. Vişne rengi meşin sırtlı, siyah kâğıt kaplı mukavva ciltlidir. 1b-7b Varidat-ı mensure, 24 kaside, 2 müseddes, 126 gazel, 1 müselle, 4 murabba, 1 mesnevi, 3 muhammes, 5 müseddes, 3 tahmis, 36b-37a Tecelli-i zatiye, 46a-b Sırr-ı Huruf-ı Besmele, 62b-64 Hakikat-i Zuhur Hâtemü'l-Velâye, 77b-78b, Tathirü'l-vücüd, 78b-79b Neşetü'l-Adem, 84a-88a Demetü'l-Ferşiye, 2 mersiye, 1 selâm-nâme, 16 müfret, 91b-95a mertebeler, 95a-b tecelliler, 96a-102a, 111b-113 b varidat-ı ilâhiye, 102a-103b Meslekü'l-mukarribin, 103b-107a Etvar-ı Melâmiyun, 107a-110a Mebde-i sırr, 110ab Nuru'l-Bedr 113b-115a Aşk-ı ilâhî 115a-117a Esrar-nâme, 117a-118b Sırr-ı Besmele, 118b-119b Nush-nâme, 119b Seyyid Hidayetin temellük kaydı, 1249 (1833) tarihli mührü vardır.

Nüshanın boyutları 240x148-145x90 mm.'dir. Nüsha 120 varak olup her varakta 17 satır bulunmaktadır. Yazı tipi nesih, kağıt türü kartal taş arma filigranlıdır.

Başlangıç Cümlesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

واردات منثورہ و دیوان منظومہ السید ہاشم مصطفی الاسکدارى الجلوتى

Bitiş Cümlesi

درد ماتم آتشيله جكرين ايلر بخور ای كوكل ماتم ايت كم كربلا نك كونيدر

1.4. M4 Nüshası:

Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 1873/1

Nüshanın müstensihî ve istinsah yeri belli değildir. Nüsha 1226/1810'da istinsah edilmiştir. Serlevha müzehhep, kenar cetvelleri kırmızı mürekkepledir. Sırtı kahverengi meşinle tamir görmüş, kapakları mukavva bir cilt içerisinde. 157 adet tasavvufî manzume vardır. 68b-89b arasında varidat vardır. Nüsha 89 varak olup her varak 19 satırdır. İlk 21 varak kırmızı mürekkeple harekeli olarak yazılmış veya sonradan harekelendirilmiştir. Bu nüshadaki şiirlerin yerleri diğer üç nüsha ile tamamen farklıdır. Mesela incelemeye esas aldığımız eserdeki 1. şiir bu nüshada 16. şiir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı bu nüsha üzerinde detaylı çalışma yapılmamıştır.

Nüshanın boyutları 213x165-180x115 mm., yazı tipi rika kağıt türü harf filigranlıdır. Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshada dibace bulunmamaktadır.¹¹¹

¹¹¹ Yazma nüshaları için bkz., <http://www.yazmalar.gov.tr>. 10.02.2012.

Başlangıç Cümlesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ای کوکل کل غریدن کچ عشقه ایله اقتدا عشق حقدر طالب حقاک دمننه منتهها

Bitiş Cümlesi

حسابه داخل اولماز حرره فی الیوم الثانی عشر من رمضان المبارک لسنة سبع
تسعینه ومأته والفاء من هجرة من له العز والشرف

2. TENKİTLİ METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL

Eski eserlerimiz, yüzyıllar boyunca müstensihler eliyle çoğaltılarak okuyuculara ulaşmıştır. Zaman içerisinde müellif nüshalarının pek çoğu kaybolmuştur. Herhangi bir eserin orijinali için kütüphanelere başvurulduğunda eserin orijinal nüshası ile değil müstensihler tarafından farklı dönemlerde yazılmış bulunan kopyaları ile karşılaşılmaktadır.

Eski Türk Edebiyatı bir bilim dalı olarak gelişmeye başladığı andan itibaren müellif nüshası elimizde bulunmayan eski eserlerin farklı nüshalarla karşılaştırılarak orijinal metne en yakın metni ortaya koymaya yoğunlaşmıştır. Bunun için pek çok edisyon kritik çalışması yapılmıştır.

Çalışmamıza konu olan *Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân-ı Manzûme* isimli eser için de aynı durum söz konusudur. Eserin müellif nüshası mevcut kütüphane kataloglarında bulunmamaktadır. Dinî-tasavvufî edebiyatımız açısından oldukça önemli yer tutan bu eserin edisyon kritiğinin yapılması önemli bir ihtiyacı dolduracaktır. Biz çalışmamızda eserin Milli Kütüphane'de kayıtlı bulunan 4

nüshasını ele aldık. Bu 4 nüsha içerisinde istinsah tarihi en eski olan M1 nüshası çalışmaya esas tutuldu. Nüsha farkları önce nüsha farkı (Ör: “vāşıl”, “deryâ”, “levn”) sonra virgül (,) ardından nüsha kısaltması (M2, M3, M4), verilmek suretiyle (Ör: pāk, M2/ sāk, M3) yazıldı. Birden fazla nüsha farkı varsa araya taksim işareti (/) konularak (Ör: kevn, M2/ levn, M3) gösterilmiştir. Asıl nüsha ile farklılık göstermeyen nüshalar gösterilmedi. Yani, M1 nüshasında “beni” kelimesi, M3 ve M4 “seni”, M2’de “beni” şeklinde ise dipnotta şu şekilde gösterildi: “Ör: seni, M3/seni, M4”. M1’de okunamayan, silik olan yerler diğer nüshalarla tamamlanarak ilgili kısım hangi nüshadan alınmışsa yine dipnotta gösterildi. M1’de bulunmayan kısımlar dipnotta “-, M1” şeklinde gösterildi. Bazen beytin anlamı, vezni ve ekseriyet göz önünde bulundurularak M1 nüshasındaki kullanım değil, diğer nüshalardaki kullanımlar tercih edildi, bu tarz tercihler de M1 dipnotta çekilerek belirtildi. Beyitlerde anlamın tam olarak tezahür etmediği, veznin oturmadığı kimi bölümler beytin anlamına, veznine ve şairin üslubuna uygun olacak şekilde tamir edilmeye çalışıldı, bu kısımlara yapılan ekleme ve düzeltmeler köşeli ayraç [] içinde gösterildi. Okunamayan kelimeler eserin orijinalinden kes-yapıştır yöntemi ile alınıp metne konuldu.

Bunların dışında herhangi bir nüshada bulunmayan varidat dipnotta belirtildi. Eserde birçok müstensih hatası yapılmıştır. Bunları dipnotta gösterdik. Örnek verecek olursak¹¹²: hırmen (hırmen), havli (kavli), maḥşūşa (maḥşūşa), ḥuddam (ḥuddam), ḥane (hane) vs.

Daha önce belirttiğimiz üzere eserin bir kısmı manzum bir kısmı ise mensurdur. Biz çalışmamızda manzum kısmı incelemeye dahil etmedik. Eseri M1 nüshasına göre transkribe ederek M2, M3 ve M4 nüshaları ile karşılaştırmak suretiyle nüsha farklarını dipnotlarda belirttik.

¹¹² Parantez içerisindeki yazılışlar kelimenin doğru yazılışlarını göstermektedir.

Eski eserlerimizin günümüz harflerine aktarılması konusunda imla birliği halen önemli bir problemdir. Biz mümkün olduğu kadar “İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” isimli makalesinde çizdiği çevreye sadık kalarak kendi içimizde tutarlı olmaya çalıştık.

3. METNİN TESPİTİYLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1- Metin kuruluşunda M1 nüshasının tertibi aynen muhafaza edilmiştir. Her Vâridât’a numara verilerek M1 nüshasının sayfa numaraları metinde gösterilmiştir.

2- Bazı eklerin düz veya yuvarlak şekillerinin kullanılması eski harfli metinlerin transkribe edilmesinde önemli bir problemdir. Biz, devir itibariyle XVIII. yy’da yuvarlaklaşma eğiliminin sona erdiği veya sona ermek üzere olduğu düşüncesiyle, ek-eylemin 3. tekil şahıs geniş zaman ekinin “-Dir, ” şeklini, zarf-fiil ekinin “Ip” şeklini, üçüncü teklik şahsın ilgi hâli de düz (anıñ) şeklini tercih ettik. 3. tekil şahıs eki -sIn, sıfat-fiil eki -dik, öğrenilen geçmiş zaman eki -miş, gelecek zaman eki -(y)IsAr, birinci tekil şahıs iyelik eki -(I)m, ikinci tekil şahıs eki -(I)ñ, birinci çoğul şahıs iyelik eki -(I)mIz, ikinci çoğul şahıs iyelik eki -(I)ñIz, ilgi eki -(n)Iñ, isimden isim yapma eki -II, -lik halinde kullanıldı. “Kendi, beri” kelimeleri bugünkü şekliyle çeviriyazıya aktarıldı. Türkiye Türkçesinde “ver-, et-, de-,” gibi açık ünlü ile kullanılan fiiller güzümüzde kullanıldığı şekliyle yazıldı.

3- “Ne” bağlacıyla yapılan birleşmelerde düşen vokal, ilmî eserlerde kullanılageldiği gibi, apostrofla “n’ola” şeklinde gösterilmiştir.

4- Özel adların ilk harfi büyük harfle yazılmıştır.

5- Kalın ünlü ile başlayan bazı Türkçe sözcüklerde söz başında bulunan (t) harfi, elimizdeki eserin yazıldığı dönem bakımından fonetik bir değer taşımadığı için “d” olarak okundu.

6- Farsça edat ve ön ekler, eklendikleri kelimedenden kısa çizgi ile ayrı yazılmıştır. Âb-dân, Bandırmalı-zâde

7- Farsça tekrarların yazımında tekrarlanan kelimelerin arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına alınmıştır. Örnek: ser-â-ser, sū-be-sū.

8- Farsça bazı sözcüklerde bulunan “هـ” “هـ” şeklinde gösterilmiştir. Metinde geçen ayet ve hadisler transkribe edilerek harfleri metne yazılmış, çevirileri italik olarak yazılıp ayetlerin geçtiği sureler dipnotta belirtilmiştir.

4. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا	A, a, E, e	ص	Ş, ş
ء	’	ض	Ž, ž
ب	B, b	ط	Ṭ, ṭ
پ	P, p	ظ	Ẓ, ẓ
ت	T, t	ع	‘
ث	Ṣ, ṣ	غ	Ġ, ġ
ج	C, c	ف	F, f
چ	Ç, ç	ق	Q, q
ح	Ḥ, ḥ	ك	K, k, G, g, ñ
خ	Ḫ, ḫ	گ	G, g
د	D, d	ل	L, l
ذ	Ẓ, ẓ	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, O, o, Ö, ö
ژ	J, j		U, u, Ü, ü
س	S, s	ه	H, h, e
ش	Ş, ş	ی	Y, y, I, ı, İ, i

5. TENKİTLİ METİN

VĀRĪDĀT-I SEYYĪD HĀŞĪM¹¹³

Bİ'SMİ'LLĀHİ'R-RAĤMĀNĪ'R-RAĤĪM

[1] Vāridāt-ı menşüre ve Dīvān-ı manzūme Es-Seyyid Hāşim Muştafā el-Üsküdarī el-Celvetī bi'l-cīmi ve hüve eḥaze't-tariḳa 'an vālidihī es-Seyyid eş-Şeyḥ Yūsuf-ı Pīr-i Şānī el-Bandırmevī şümme el-Üsküdarī. Ve hüve eḥaze 'an vālidihī¹¹⁴ Şeyḥuş-şuyūḥ Hāmid-i Mōrevī şümme el-Bandırmevī şümme el-Üsküdarī. Ve hüve eḥaze 'an eş-Şeyḥi'ş-şüyūḥi şeyḥ¹¹⁵ Veliyyü'd-dīn el-Mücāhid eṭ-Ṭöbhānevī. Ve hüve eḥaze 'an eş-Şeyḥi'ş-şüyūḥi ve Ḥalīfeti'l-Ḥulefā'i eş-Şeyḥ¹¹⁶ Muḥammed Fenāyi eş-şehīr bi-Ehli Cennet Efendi. Ve hüve eḥaze 'an el-'ārifī bi'l-lāḥi'l-müşili ile'l-lāhi, ğavsü'l-vāşilīn, senedü'l-kāmilīn, menba'-ı esrāru'l-ḥaḳīḳat ve müctehid-i eṭvāri't-tariḳa es-Seyyid es-su'ūd el-fāzıl el-maḥmūd Ḥazret-i Pīr-i Hüdāyi eş-şehīr bi-'Azīz Maḥmūd Efendi el-Üsküdarī “ḳaddesene'l-lāḥü te'ālā bi-esrārihi ve esrārahüm.”

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Besmeyle ḥamd ü şükre mazḥar oldı Muştafā

Böyle zāt-ı ḥānedānım kim ide medḥ ü şenā

İmtişāl-i emriçün şallü 'aleyhim ve's-selām

Şalli Allāhümme sellim rūḥ-ı külli'l-enbiyā¹¹⁷

¹¹³ İncelemeye alınan eserler içerisinde dibace bölümü M4'te esere konulmamıştır.

¹¹⁴Ehaze M1 / ehaze validihī, M2.

¹¹⁵-M1 / -M2, şeyḥ, M3.

¹¹⁶-M1 / şeyḥ, M2.

¹¹⁷ (Peygamber Efendimiz Muhammed Mustafā “sallallāhü ‘aleyhi ve sellem” Hazretleri “Besmele” ile Allāhü teālānın ḥamdine ve şükrüne mazḥar oldu. Böyle asıl bir kimsenin medhini yapabilmek kimin harcıdır?)

(O'nun sünnetine yani şer'atine uymak yolunda O'na ve bütün peygamberlere salāt ve selām ederim. Yâ Allāh, bu salātımı ve selāmımı, O'nun mübârek rûhuna ve bütün peygamberlerin mübârek rûhlarına ulaştır!)

[2] Ma'lûm ola ki çâr-^çanâşır ve şabâyi^ç-i erba^ça üzre muṭlaḳ rûtbe-i insâniyyet dördür: Evveli beşeriyyet, ikinci melekiyyet, üçüncü sırr-ı rubûbiyyet, dördüncü sırr-ı ulûhiyyetdir. Ve her biri mazḥar-ı kelâmıdır ki rûtbe-i mazḥariyyetinden nuṭḳ ider. Mazḥar-ı kelâm-ı beşeriyyet olan ancaḳ rûtbe-i beşeriyyetden nuṭḳ ider. Mazḥar-ı kelâm-ı melekiyyet olan [hem] rûtbe-i melekiyyetden ve hem rûtbe-i beşeriyyetden nuṭḳ ider. Mazḥar-ı kelâm-ı sırr-ı Rubûbiyyet olan [hem] rûtbe-i Rubûbiyyetden ve hem rûtbe-i melekiyyetden ve hem rûtbe-i beşeriyyetden nuṭḳ ider. Mazḥar-ı kelâm-ı sırr-ı Ulûhiyyet olan [hem] rûtbe-i Ulûhiyyetden ve hem rûtbe-i Rubûbiyyetden ve hem rûtbe-i melekiyyetden ve hem rûtbe-i beşeriyyetden nuṭḳ ider. 'İnde'l-melâmiyyûni'l-^çâlûn bu merâtib-i erba^ç-i mezkûreyi ehl-i ḥaḳîḳat ve ehl-i ma^çrifet ve ehl-i şariḳat ve ehl-i şerî^çat ta' bîr olunur. Ve muḳaddeme-i mezkûre üzre enbiyâ^ç-i 'izâmıdan vaḥy-i İlâhî ile zuhûr iden kitâbu'llâh dördür. Ancaḳ Qur'ân-ı 'Azîmü's-şân¹¹⁸ ve Kelâm-ı Qadîm rûtbe-i Ulûhiyyetden zuhûr itdiğiçün sâ'ir¹¹⁹ kitâbu'l-lâhî ḥavî vü câmi^çdir. Ve bu ümmet-i merḥûmede her bir nebî ḳademinde bir velî merâtib-i erba^ç-i mezkûre üzre ilhâm-ı İlâhî ile zuhûr eylemekdedir. Ve bir veliyy-i muḫterem bir nebiyy-i mükerreremiñ ḳademinde olduḡu nebiyy-i muḳaddemiñ nûr-ı 'ilmine sırr-ı kelâmına vâriş olduḡudur. "El-^çulemâ^çü vereşetü'l-enbiyâ^ç"¹²⁰ Hadîş-i Şerîfi bu muḳaddemeye burhân-ı ḳatî^ç¹²¹ ve delîl-i vâziḥdır. Kezâlik ḳadem-i ḥatm-i nübüvvetde rûtbe-i ḥatm-i velâyet ile vâriş-i nûr-ı 'ilm ve sırr-ı kelâm-ı Seyyidü'l-Aşfiyâ ve Ḥâtemü'l-Enbiyâ^ç olup mazḥar-ı rûḥ-ı¹²² Muḫammed[î] ve sırr-ı¹²³ Aḫmedî olanlarıñ kelimât-ı ḳudsiyyeleri daḫî merâtib-i erba^ç-i mezkûr[ey]i ḥavî ve câmi^çdir ki noḳta-i 'unşur-ı beşeriyyetleri ve şaḫîfe-i şab^ç-ı melekiyyetleri baḫr-i Ulûhiyyetde tekeşşür ü teceddüd-i emvâc-ı Rubûbiyyet ile maḫv u fânî olmuşdır. Muṭlaḳ enbiyâda zuhûr iden

¹¹⁸ -M1 / -M2 / 'Azîmi's-şân, M3.

¹¹⁹ -M1 / kelâm, M2.

¹²⁰ Hadîs-i Şerîf: "Âlimler, peygamberlerin vârisleridir."

¹²¹ ḳatî^çdır, M3.

¹²² Sırr, M2.

¹²³ -M1, mîm, M2, M3.

‘ilm ü kelām¹²⁴, vahy-i İlahî ve evliyâda zühür iden ‘ilm ü kelām¹²⁵, ilhâm-ı İlahîdir. Menba‘ları birdir. İhtilâf, kalıb-ı mecâzîdedir. Kâ‘il-i haqîkatde ihtilâf yokdur. İmdi [3] medîne-i haqîkate bâb-ı ‘ilm-i nübüvvetden dâhil ve sarây-ı vahdete vâşıl olup harem-i “*Lî-me‘a’l-lâh*”¹²⁶da maḥrem-i şâbb-i emred ve sırr-ı Ulûhiyyet olanlarıñ bu muḳaddemât-ı mezkûre ma‘lûmlarıdır ki anlar vâriş-i ‘ulûm-ı nübüvvet ve maḫhar-ı sırr-ı kelâm-ı eḫadiyyet olmuşlardır. Bu faḫîr daḫî ümmet-i merḫûmeniñ ¹²⁷جفری ve Ḥânedân-ı Nübüvvetiñ efkârı olup evliyâ-yı kibârıñ ve ehlu’l-lâh-i ‘izâmıñ silk-i şerîflerine münselik ve ezrâk-ı mâ-lâ-nihâyelerinden ‘alâ ḫaderi’ṭ-ṭâḫati ve’l-isti‘dâd zevḫ-yâb olduğumuzdan ḫaṭretün mine’l-baḫr ve zerretün mine’ş-şems nûr-ı ‘ilm-i Muḫammedî ve sırr-ı kelâm-ı Aḫmediye vâriş olmaḫ müyesser olmaḫla merâtib-i erba‘a-i mezkûre ve “*Ḥitâmühü misk*”¹²⁸ mâ-şadaḫı ḫadem-i rütbe-i ḫatm-i nübüvvet olan rütbe-i ḫatm-i velâyet üzre câmi‘u’l-kelim ve’l-merâtib, menşûr ve manzûm ba‘zı kelimât-ı ḫudsiyye ve ilhâmât-ı melekiyye ve münâcât-ı İlahiyye dem-i nuṭḫımız ve nefes-i ḫarf ü lafzımızdan zühür itmegin cem‘ u tertîb olunup kitâb olundu. Ḳâle’llâhü te‘âlâ: “*Yezîdü fi’l-ḫalkı mâ yeşâ’*.”¹²⁹ “*Zâlike faḫlu’llâhi yü’tîhi men yeşâ’*.”¹³⁰ İmdi bu muḳaddemâtdan murâdımız ṭarîḫ-ı ḫaşşa¹³¹ ṭâlib ve vuşlata râḫıb olan muḫıbb-i şâdıḫlara naşîḫatdır ki ser-ḫadd-i haqîkatde ḫışn-ı melâmetde teḫaşşun iden vâriş-i ‘ilm-i Nebiyyü’l-Ümmiyyü’l-Muḫtâr, ehlu’l-lâh-i kibâr ḫazarâtınıñ kelimât-ı ḫudsiyyeleri ve gerek işbu mecmû‘a-i faḫîrânemizde mektûb olan ba‘zı maḫâlemiz rütbe-i sırr-ı Rubûbiyyetden yâḫûd sırr-ı Ulûhiyyetden zühür itmişdir. Vâşıl-ı sırr-ı haqîkat mürşid-i kâminden iḫrâr u bey‘at ile sülûk görmedin

¹²⁴ Müstensih hatası olabilir, metinde ilm u kelâm yazılmış ilm-i kelâm olması gerekir.

¹²⁵ Müstensih hatası olabilir, metinde ilm u kelâm yazılmış ilm-i kelâm olması gerekir.

¹²⁶ Kudsî Hadîs-i Şerîf: “Allâhü te‘âlâ ile öyle vakitlerim oluyor ki, o zamânlarda aramıza hiçbir üstün melek ve peygamber giremez.”: Müstekîm-zâde Süleymân Sa‘deddîn Efendi (Çev.) (1270h./1853): *Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî-i Serhendî*, Ali Rıza Efendi Matbaa-i Litografyası, İstanbul., Cild: 1, 99, 175, 285, 287, 293. Mektûblar.

¹²⁷ Muhtemelen câkeri olması gerekir.

¹²⁸ Mutaffifin, 83/26 “Onun sonu miskdir...”

¹²⁹ Cum‘a, 62/4 “İşte bu, Allâhü te‘âlânın bir fazlıdır...”

¹³⁰ Fâtır, 35/1 “...Yaratmakta dilediği kadar artırma yapar...”

¹³¹ Ḥaḫḫa, M3.

mütâle‘adan ve nâ-ehle naql ü irâ’etden hâzer ü ittikâ ideler ki ba‘zı sırr-ı Rubûbiyyetden zühür iden maqâle-i ilhâda ve sırr-ı Ulûhiyyetden zühür iden kelimât-ı küfre haml ü nisbet idip ve şeytân gibi terk-i secdeyi kabûl ile merdûd ve kalb-i ehlu’l-lâhdan matrûd olmayalar. Zîrâ evşâf u ahlâk-ı evliyâ’u’l-lâh kıbâb-ı ‘ışk-ı İlâhîde mestûr u mahfûzdur. Ve cemî‘-i ef‘âl ü a‘mâl ü kelimâtları emr u rızâ-yı Hakk ile zâhir [4] ü hüveydâdır. İşte kıbâbdan murâd budur. Ve fi’l-Ĥadîsi’l-Ĥudsi: Ķâle’llâhü te‘âlâ: “*Evliyâ’î tahte kıbâbî. Lâ yu‘rifühüm*”¹³² ĝayrî böyle oluncağ, zühür iden ‘inâd ü inkâr¹³³ ve tekfir ü ta‘n ü teşnî‘ u taḥķîr kime râci‘dür, fehm ü idrâk oluna. “*Allâhümme’rzuķnâ ḥubbeke ve ḥubbe men çhabbeke ve ḥubbe mâ-yuķarribünâ ilâ ḥubbike.*”¹³⁴ Ve ḥullân-ı şâhib-i vefâ ve yârân-ı şıdķ-ı şafâdan ez-dil ü cân recâ vü niyâz olunur ki her ne zamân işbu maqâlât-ı mecmû‘amız mütâla‘a ve tettebbü‘ ideler, ṭab‘ u mezâķlarına tâbi‘ olup tebdîl ü tağyîr-i kelimâtdan ve taşḥîḥ u taḥrîf-i iştilâḥ u evzândan hâzer idip diķķat eyleye.¹³⁵ Meger ki kâtib ḥaṭâ itmiş ola. Ve erbâb-ı me‘ârifîñ ma‘lûmlarıdır ki ĝazelliyyât ile ilâhiyyât beyninde fark budur ki ĝazeliyyâtıñ herbirini¹³⁶ bir¹³⁷ mefhûm-ı mażmûn¹³⁸ ve mışra‘-ı evvel ile mışra‘-ı şânî beyninde teşbîh-i tâmm ve zebân-zed-i iştilâḥât ile mevzûn u muķaffâ bir beytdir. Ve beyt-i evvelüñ beyt-i şânîye râbiṭa ve münâsebeti yoķdur. Her iki mışra‘-ı müzeyyen bir beyt-i ‘âlîdir. Ammâ İlâhiyyâtıñ maṭla‘ beytinden nihâyetine varınca bir rûtbe-i mezkûrenüñ mefhûmı ve her bir beyti yâḥûd her bir ilâhî bir Āyet-i Ķur’âniyye‘niñ mażmûnıdır. Ve menba‘ı Rûḥ-ı Ķudsi olmağın Ĥadîs-i Ķudsi gibi bir mertebeyi nâṭıķdır. Ve beyt-i evveliñ beyt-i şânîye râbiṭa ve münâsebeti vardır. Ve min vech, vaḥy-i İlâhîye muķâreneti olmağ ḥasebiyle ekşer-i İlâhiyyât evzân-ı şu‘arâya muṭâbıķ degildir. Lâkin min ‘indi’l-lâh mülhem olmağın ba‘zı kelimât-ı

¹³² Ĥadîs-i Ķudsi: “Benim dostlarım, benim kubbeleirim altındadır. Onları benden başkası tanımaz.”

¹³³ imkân, M2.

¹³⁴ Ĥadîs-i Şerîf: “Yâ Allâh! Bizi, seni sevmekle ve seni sevenleri sevmekle ve bizi senin sevgine yaklaşıracak şeyle [amelleri işlemekle] rızıklandır.”

¹³⁵ eyleyeler, M2.

¹³⁶ beyti, M2

¹³⁷ birer, M2.

¹³⁸ Müstensih hatası olabilir, M1, mażmun, M2, M3, M4.

kuḍsî gibi müsecca' ve muḳaffā ve manzūmdur. “*Ve li'l-‘ārifi yekfi'l-iṣāra.*”¹³⁹ İmdi elfazdan murād, me‘ānīdir. Ve me‘ānīden murād, esmā' [vü] şifâtdır. Ve esmā' vü şifâtlardan murād, zātıdır. Ve kelām-ı ehlu'l-lāha nazar ve kırā'at itmek şol 'aşık u şādıklara lāyıktır ki çeşm ü zebānlarından ḳalblerine yoldur. Ve rızḳ u riyā vü sālūsluk ile taḥsīn ü tezyīnlü şifāt-ı kelimāt ü 'ibārāt¹⁴⁰ eyleyip mecālis¹⁴¹ ü meḥāfilde izhār u 'arz-ı 'irfān eylemek şer'an mezḳmūm ve ḥaḳīḳaten şirk-i celī olduğunu taḥḳīḳ eyleyeler. Ve merātib-i erba'a-i mezkūreye her ḥâlde¹⁴² [5] ri'āyet eyleyeler ki mebnā-yı ṭarīḳımızdır. Ve bu merātib-i mezkūreyi işlāḥ eylemedikce taḥḥīr-i ḳulūb ve vuşlat-ı maḥbūb mümkün olmaz. Zīrā işlāḥ-ı şerī'at ile nefis işlāḥ olur. Ve işlāḥ-ı ṭarīḳat ile ṭabī'at işlāḥ olur. Ve işlāḥ-ı ma'rifet ile rūḥ işlāḥ olur. Ve işlāḥ-ı ḥaḳīḳat ile sırr işlāḥ olur. Ol zamān en-nefs ve āfākī muḥīṭ ve cāmī'-i nüṣḥa-i kübrā, enmūzec-i 'avālim-i mir'at-i Ḥaḳḳ, Ḥalīfe-i İlāhī, Ādem-i ma'nā insān-ı kāmīl olur. Ve illā ḥāne-ber-dūş şahrā-yı heyhātda insān yok ve insāna lāyıḳ eṭ'ime vü elbiseler ile mülebbis olup ḥilāf-ı cins ü ḥaşr-i canavārlar gördükce “*Eyne'l-mefer'*”¹⁴³ hemān bu temşīl ü teşbīḥ ile mümeşsele ve müşebbehe olmadın bu 'ālemde Ādem-i ma'nā insān-ı kāmīle muṭī' vü münḳād olup aḥlāḳ-ı ḥamīde-i ādemīyye taḥşīline sa'y eylemek gerekdir ki “*Temūtüne kemā te'īṣūn. Ve tuḥşerūne kemā temūtūn*”¹⁴⁴ zuhūr-ı sırrında evşāf u eṭvār-ı insāniyyet üzre ḥaşr ve ḥavf-ı şiddet-i berzaḥ-ı “*Ṭāmmetü'l-kübrā*”¹⁴⁵ dan emīn ve şefā'at-i 'uzmāya maḫhar olalar. Este' izü bi'l-lāh: “*İnne'llāhe lā yesteḥyi en yeḍribe meselen mā be'ūḍaten*”¹⁴⁶ ilā āḫirihi. Ey nüṣḥa-i 'ālem, ey ādem-i ibn-i ādem “*Ed-dünyā mezra'atü'l-āḫirat*”¹⁴⁷ ma'nāsın fehm ü idrāk eylediñse bildiñ ki şūrī ve ma'nevī cümle işler bu 'ālemlerde biter ve ḥāsıl olur. Hemān zārī'-i

¹³⁹ “Ârif olana bir işaret yeter.” anlamında Arapça bir cümle.

¹⁴⁰ 'ibādāt, M2.

¹⁴¹ meḥāsīn, M2.

¹⁴² -M2.

¹⁴³ Kıyâmet, 75/10 “...Firâr edilecek yer nerede?”

¹⁴⁴ Hadîs-i Şerîf: “Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz ve nasıl ölürseniz öyle ḥaşr olunursunuz.”

¹⁴⁵ Nâzi'ât, 79/34 “...o büyük âfet [kıyâmet]...”

¹⁴⁶ Bakara, 2/26 “Muhakkak Allâhü te'âlâ bir sivrisineği hattâ daha üstündekini bir misâl yapmaktan istiḫyâ etmez...”

¹⁴⁷ Hadîs-i Şerîf: “Dünyâ âhiretin tarlasıdır.”

toħm-ı sırr-ı âhiret insân-ı kâmilî bulıp ol toħm-ı âhireti dünyâ-yı vücûdına zer‘ itdiregör. Ki fuşûl-i sırr-ı şabâyi‘ le teħallüb-i hâl ve sünbüle-i eħadiyyet nâbit ve dâne-i vaħdâniyyet zâhirde “*Kemeşeli ħabbetin enbetet seb‘a senâbile fî külli sünbületin mi ‘etü ħabbetin*”¹⁴⁸ mefhûmınıñ mâ-şadaķı olup arz-ı vücûdunda ol toħm-ı uħrevîden seb‘a senâbil-i enfûs-i zâhir ve fuşûl-i ‘aql u idrâk fehmiñle kemâle irdükde çevgân-ı ‘ilm u ‘irfânıñla ħırmen-i tevĥîdde cem‘ u şiddet-i ğarb-ı tōb-ı vaħdet ile taħtîr ve anbâr-ı sırrıñda ħıfz idip “*V’allâhü [6] yüdâ‘ ifü li-men yeşâ ‘ü*”¹⁴⁹ “*Bi-ğayri ħisâb*”¹⁵⁰ sırrıña mazħar olup arz-ı vücûd-ı ‘âşıkâne zer‘ eyledükde her bir dâne bir ħırmen¹⁵¹ ola. “*Ve’llâhü yü ‘tî mülkehü men yeşâ‘. V’allâhü zü’l-fazli’l‘azîm.*”¹⁵² Mülkden murâd toħm-i ħaķîķat-i tevĥîdden nâbit ü zâhir olan vücûd-ı âdem-i ma‘nâdır ki beķâ bi’l-lâh ile bâķîdir. Tebeddül ü teğayyür ķabül itmez. Hâlik ü fânî degildir. “*Ve li-küllin vechetün hüve müvellihâ*”¹⁵³ muķtezâsınca Allâh velîsi Allâhıñ velîsidir. Ve mir‘at-i zühür-ı vech-i Ħaķķdır ki sırr-ı rubûbiyyetiñ cihet-i sırr-ı ulûhiyyetinde muķâbili netîce-i ħulķ zühür-ı insân-ı kâmidir. Anuñcündür ki “*Men re ‘anî fe-ķad ra ‘e’l-Ħaķķ*”¹⁵⁴ buyurıldı. Kemâl-i sırr-ı ulûhiyyet olan ķudret-i Ħaķķ vech-i insân-ı kâmilden müşahede olundu. Ķale’llâhü te‘alâ: “*Küll-i şey ‘in hâlikün illâ vech.*”¹⁵⁵ Ve Ħaķķ virdigini geri almaz. Va‘dinde şâdıķdır. Öyle olmaķ, Allâhıñ dilediği mülk-i vücûd emru’l-lâh ve mülkü’l-lâhdır. Dâ‘im u bâķîdir. Sırr-ı ‘Abdu’llâh ve Muħammedü’r-Rasûlu’l-lâhdan şâdır olan ħavl-i¹⁵⁶ laţîf ve Ħadîş-i Şerîf budur ki: “*El-mü ‘minüne lâ-yemütün. Bel yünķalüne min dâri’l-fenâ ‘i ilâ dâri’l-beķâ ‘i.*”¹⁵⁷ Ve cümle vaħy ü ilĥâm ve emr ü nehy insân-ı kâmil içün insân-ı kâmilden zühür eyledi. Ve Allâhıñ zât-ı ‘ilminden zühür iden

¹⁴⁸ Bakara, 2/261 “...bir dâne misâli gibidir ki, yedi başak bitirmiş, her başakda yüz dâne vardır...”

¹⁴⁹ Bakara, 2/261 “...Allâhü te’âlâ dilediğine daha da artırır...”

¹⁵⁰ Âl-i ‘İmrân, 3/37. Âyet-i Kerîmesi’nin sonu: “...Hesâbsız rızık...”

¹⁵¹ Müstensih hatası, ħırmen olması gerekir.

¹⁵² Âl-i ‘İmrân, 3/74 “...Allâhü te’âlâ çok büyük fazl sâhibidir.”

¹⁵³ Bakara, 2/148 “Ümmetlerden herbirinin bir yönü vardır...”

¹⁵⁴ Hadîs-i Şerîf: “Kim beni gördü, muħakkak Ħaķķ’ı gördü.”

¹⁵⁵ Kasas, 28/88 “O’nun zâtından başka her şey helâk olucudur...”

¹⁵⁶ Müstensih hatası, ķavli olması gerekir.

¹⁵⁷ Hadîs-i Şerîf: “Mü’minler ölmez. Muħakkak fânî ‘âlemden bâķî ‘âleme naklounurlar.”

kelâm-ı zât-ı ‘ilmu’l-lâh olan emru’l-lâhdır. Bu mülk-i vücûd insânda emru’l-lâh ve kudretu’l-lâhdır. Ve anda taşarruf idip söyleyen ve dinleyen ve gören ve dutan ve yürüyen ve cümle derk ü hiss iden oldur. Kâle’l-lâhü te‘âlâ: “*Kuli’r-rûhu min emri Rabbi.*”¹⁵⁸ Bu ma‘nâdan fehm olundu ki vücûd-ı ma‘nâ-yı âdem ve rûh-ı sultânî ve rûh-ı kudsî ve rûh-ı izâfî didikleri işbu emr-i şerîf ve sırr-ı laîfdir. İmdi zâhir u bâtınla vücûd-ı kâmil kimdendir ve kimiñdir ve kimdir, ma‘lûm oldu. “*Külle şey’in yercî’u ilâ aşlihi*”¹⁵⁹ kavliyle “*İnnâ li’l-lâhi ve innâ ileyhi râci‘ün*”¹⁶⁰ sırrı zâhir olup “*Mûtû kable en temûtü*”¹⁶¹ emriyle fenâ-ender-fenâdan beķâ-ender- [7] beķâyâ vâsıl ve ma‘rifet-i tâmm ile sırr-ı rubûbiyet hâşıl ve emr-i İlahî olan rûh-ı kudsî aşlına ric‘at idip “*Minhü bed’e ve ileyhi ye‘ûd.*”¹⁶² mefhuminca ‘âlem-i lâhûta ‘urûc ve zevķ-i ilm-i ezeliyyete nâ’il ve sırr-ı Ulûhiyyetden kâ’il olup da‘vet-i hâşş u ‘âmm için ceberût-ı sırr-ı Rubûbiyyete ve melekût-ı rûhâniyyete ve mülk-i nâsût-ı beşeriyyete tenezzül idüp bâlâ-yı muķaddemede zikr olunduğı vech üzere merâtib-i erba‘a-i mezkûreyi hâvî ve muhîṭ olmağın, her bir rütbeniñ kelâmlarına vâķıf ve rütbe-i mazhariyyetlerinden nâṭık olur ki te’sîr-i emr-i İlahî üzre kaçre ırmâğı, ırmâğlar hâlic ve hâlicler baħr-i muhîṭ olur. Her kaçre ebr-i bārândan zâhir olur. Huzâ’in-i İlahî olan ebħurdandır. Ebr maħmil-i emânet-i kaçarâtdır. Kezâlik bu muķaddemede olan kaçarât-i kelimât, baħr-i muhîṭ-ı ‘ilm-i lâhûtdandır. Hemân zebân-ı Hâşim Muştafa şehâbdır ki maħmil-i kelimâtı İlahiyyedir. Süveydâ-yı baħr-i lâhût devrinde mürekkeb, vahy-i ilhâm olan kuvvet-i nâṭıka-i melekiyye vâsıtasıyla zebâna taħmîl olunıp ve “*Mine’l-mu‘şirâti mâ’en seccâcen.*”¹⁶³ ma‘nâsı üzre harâret-i ṭab‘ ve hevâ-yı ṭalib-i mu‘şır olmağın, her bir müfredât-ı mezâhire feyz-ı kaçarât-i vücûd eyleyip ve “*Mine’l-mâ’i külle şey’in hayy.*”¹⁶⁴ mefhuminca sırr-ı hayât birle

¹⁵⁸ İsrâ, 17/85 “...De ki: Rûh, Rabbimin emrindedir...”

¹⁵⁹ Hadîs-i Şerîf meşrebli Arapça bir ta’bîr: “Her şey aslına döner.”

¹⁶⁰ Bakara, 2/156 “...Biz Allâhü te‘âlâyâ âidiz ve nihâyet O’na dönücüyüz, derler.”

¹⁶¹ Hadîs-i Şerîf: “Ölmeden önce ölünüz!” El-Aclûmî, *Keşfü’l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 191, Hadis no: 2669.

¹⁶² Hadîs-i Şerîf: “O’ndan başlar ve O’na döner.”

¹⁶³ Nebe, 78/14 “...Yağmak zamânı gelmiş bulutlardan şarıl şarıl bir su...”

¹⁶⁴ Enbiyâ, 21/30 “...Hayâtı olan her şeyi sudan...”

şu 'unât-ı İlahiyye libās-ı halk-ı cedīd ile mülebbis olmaktadır. Muṭlaḳ terākīb-i müfredāta ric' at itse mevt denir. Ve müfredāt-ı terkīb olsa ḥayāt denir. İmdi mir'āt-i vech-i Ḥaḳḳ ve mazḥar-ı sırr-ı rubūbiyyet ve sırr-ı ulūhiyyet olan insān-ı kāmiliñ cümle terākīb-i kuvā-yı bātıniyyesi ve cümle müfredāt-ı kuvā-yı zāhiriyesi meşābesindedir. Ḳāle'llāhü te'ālā: “*Senürīhim āyātinā fi'l-āfāḳı ve fī enfüsihim ḥatta yetebeyyene lehüm ennehü'l-ḥaḳḳ.*”¹⁶⁵ mazmūnı üzre cümle-i mezāhir-i āfāḳıyye vü bātıniyye-i rüḥāniyye vücūd-ı insān-ı kāmilden zāhir u peydā olduğı mir'āt-i vech-i Ḥaḳḳ olduğı beyāndır ki [8] bi'd-defe' at “*Ḥaleḳa'llāhü'l-ʿarşa ve'l-ḳaleme ve'l-levḥa ve's-semāvāti ve'l-ardīne min nūri.*”¹⁶⁶ buyırıldı. Tecdīd-i libās ile halk-ı cedīd el-ān kemā kân verāsetle bākīdir. “*Ene ve ʿAliyyün min nūrin vāḥidin.*”¹⁶⁷ buyırıldığı sırrı idrakle müşāhede ile “*Lā teʿme'l-ebşāru ve lākin taʿme'l-ḳulübü'lleti fi's-şudūri.*”¹⁶⁸ muḳtezāsınca ḳalb gözi ve ḳalb ḳulağı meftūḥ olana āyāt ü berāḥīn fā'ide ider. Ammā “*Şummün būkmün ʿumyün fehüm lā yaʿḳılūn.*”¹⁶⁹ sırrına mazḥar olanlara ne fā'ide. “*Ülā'ike ke'l-enʿami belhüm eḳallü.*”¹⁷⁰ fırḳasına mülḥaḳlardır. Ey ʿāşīḳān, ey şādīḳān! Bu sözlerim ʿayn-i beyān-ı Ḥaḳḳı size itdim, ʿayān-ı merdānīdir, diyen yalan. Bu daḥī maʿlūm olsun ki ehl-i nifāḳ-ı merdānı münkir lisānından Āyet: “*Fe-tebārake'llāhü aḥsenü'l-ḥāliḳin.*”¹⁷¹ şudūr idip bā' iş-i vaḥy-i nüzūl olsa daḥī vezağ ibn-i zerağ, mel'ün ibn-i mel'ündür. Ve ʿālemlere raḥmet olan Nūr-ı Ḥaḳḳdan ve Meclis-i Ḥazretten merdūddır ki Benī Hāşime ve Āl-i ʿAbā'ya ve muḥibb-i ḥānedānlarına nifāḳ üzre olup derd-i nā-ʿadāveti vardır. El-ān sırrı bākīdir ki muḥibb-i Benī Hāşim ve Āl-i ʿAbā ve muḥibb-i Ḥānedān-ı Nübüvvet olan ehl-i

¹⁶⁵ Fussilet, 41/53 “İleride biz onlara hem ufuklarda ve hem kendi nefslerinde delillerimizi öyle göstereceğiz ki, kendilerine açıkça belli olacak...”

¹⁶⁶ Hadis-i Şerif: “Allāhü te'ālā 'Arş'ı ve Kalem'i ve Levh'i ve Gökleri ve Yerleri benim nûrumdan yaratdı.”

¹⁶⁷ Hadis-i Şerif: “Ben ve 'Alî [bin Ebî Tâlib] aynı tek bir nûrdanız.”

¹⁶⁸ Hacc, 22/46 “...Gözler körelmez, fakat sînelerdeki kalbler körleşir.”

¹⁶⁹ Bakara, 2/171. Āyet-i Kerîmesi'nin sonları: “...Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler ve akıl da etmezler.”

¹⁷⁰ A'râf, 7/179. Āyet-i Kerîmesi'nin ortaları: “...İşte onlar hayvan gibidirler. Hattâ daha da aşadırlar...”

¹⁷¹ Mü'minün, 23/14 “...verenlerin en güzeli olan Allāhü te'ālânın şanı ne yücedir!”

tevḥīde ve ehl-i fakīr u fenāya buğz u ‘adāvet iderler. İmdi bu vakte gelince selef-i ehlu’l-lāh-i ‘izāmīn kelimāt-ı qudsiyyeleri ḳalb-i ḳābil-i muḥibb-i Ḥānedān-ı Nübüvvet ve “*Selmānūn minnā Ehle’l-Beyt*”¹⁷² zümresine mülḥaḳ olan ehl-i maḥabbet içindir. Yoḥsa bu gürūh-ı ehl-i nifāḳīn bu sırrdan ve bu zevḳden¹⁷³ naṣībleri olmadığı edille-i ḳaṭ‘iyye ile ma‘lūmlarıdır. Ḳāle’l-lāhü te‘ālā: “*Tā-Hā. Mā enzelnā ‘aleyke’l-Ḳur’āne li teşḳā. İllā tezkiraten li-men yeḥşā.*”¹⁷⁴ Ve ḳāle’llāhü te‘ālā: “*İnneke lā tehdī men aḥbebbe ve lākine’l-lāhe yehdī men yeḥşā*”¹⁷⁵ [9] “*El-ḥamdü li’l-lāhi’l-lezī hedānā li-hāzā.*”¹⁷⁶ Ve selāmün ‘alā ‘ibādī-hi’l-lezīne’ş-ṭafā. *El-ḥamdü li’l-lāhi Rabbi’l-‘ālemīn. Ve’ş-ṣalātü ve’s-selāmü ‘alā seyyidinā Muḥammedin. Ve ‘alā cemī‘i’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn. Ve’l-evliyā’i’l-muḳarrabīn. Ve ‘alā ālihim ve aṣḥābihim ecma‘īn. Ve men tebi‘ahüm bi’l-maḥabbeti ve’l-iḳrāri ilā yevmi’d-dīn.*¹⁷⁷

¹⁷² Hadīs-i Şerīf: “Selmān[-ı Fârisî] bizim Ehl-i Beytimizdendir.” İmâm-ı Taberânî, “*Mu’cemü’l-Kebîr*”, 6-212. No: 6040; Hakîm, “*Müstedrek*”, 3-598.

¹⁷³ Müstensih hatası olabilir, zevḳ olması gerekir.

¹⁷⁴ Tâ-Hâ, 20/1-3 “Tâ-hâ! Kur’ân’ı sana bedbaht olası diye indirmedi. Ancak Allâhü te’âlâdan korkan için bir öğüt olarak (indirdik.)”

¹⁷⁵ Kasas, 28/56 “Muhakkak sen sevdiğine hidâyet veremezsin ve fekat Allâhü te’âlâ, dilediğine hidâyet verir...”

¹⁷⁶ A’râf, 7/43 “...Bizi buna muvaffak kılan Allâhü te’âlâyâ hamd olsun...”

¹⁷⁷ “Ve Allâhü Te’âlânın ıstifâ ettiği yanî seçtiği kullarına selâm olsun. ‘Âlemlerin Rabbi’ne hamd ederim. Peygamber Efendimiz Muhammed ‘aleyhisselâma ve bütün peygamberlere; Allâhü te’âlânın velîlelerine ve bütün bunların hepsinin ehl-i beytlerine, arkadaşlarına ve kıyâmete kadar bunları seven ve sevdiğini ikrâr edip bunların mübârek izinden gidenlere selâm ederim.”

VĀRĪDĀT

-1-

BİSMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

*Merace'l-baḥreyni yeltekiyān*¹⁷⁸ *beynehümā berzahün lāyebgiyān*¹⁷⁹ *Merace'l-baḥreyn*den murād ḳalb-i mürşid ile ḳalb-i ṭālib olmaḳdır.¹⁸⁰ *Yeltekiyān*dan murād iki gönül bir olmaḳ *beynehümā berzahün lāyebgiyān*dan murād mürşid ile ṭālib¹⁸¹ beyinde zuhūr iden aḥvāl-i sulūk ve eṭvār-ı melāmiyye üzre zuhūr iden merātibi taşdıḳ ve şıḥḥat-i taḥḳīḳ olmaḳ. Nitekim Ḥāzret-i Mūsā¹⁸² ve Ḥāzret-i Ḥızır şalavātullāhi 'aleyhimā ve's-selām beynlerinde vuḳū' bulan berzah-ı külliyye ki biri ḥarf-i sefīne ve ol biri hedm-i cidār üçincisi ḳatlı-i ğulām māddesidir. Ve nitekim Resūl-i ekrem şalla'l-lāhu 'aleyhi ve sellem ḥāzretleriniñ Ḥāzret-i 'Alī kerremallāhu veche beynlerinde vuḳū' bulan ṭarīḳ-i melāmiyye üzere esrār-ı 'acībe ve ādāb-ı erkān-ı ğarībedir ki erbāb-ı ṭarīḳat-i melāmiyyeniñ ma'lūmıdır.¹⁸³ *Allahümme erzuḳnā bi-na'im-i muḥabbetihim ve esḳinā bi-ka'si kevşer ma'rifetihim āmīn şümme āmīn bi-ḥürmeti āl-i Ta-ha ve Yasin*.¹⁸⁴

*liseneti erba'a ve tis'in ve mi'eti ve elf (1194) min hicreti men lehü'l-'izz ve's-şeref*¹⁸⁵

¹⁷⁸ Kur'ân-ı Kerîm, 55/19

¹⁷⁹ Kur'ân-ı Kerîm, 55/20

¹⁸⁰ olmaḳ, M2 / -M3.

¹⁸¹ iki gönül, M2.

¹⁸² Şallallahu ala nebiyyina ve aleyhim hazretlerine, M3 / -M1, -M2.

¹⁸³ M2de bu vâridât farklı yorumlanmıştır.

¹⁸⁴ Arapça dua.

¹⁸⁵ -M3.

-2-

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHÎM

[142] Ey tâlib hâl-i rü'yâ râ'îniñ iktizâ-yı hâl¹⁸⁶ merâtibine göredir zîrâ mādde-i rü'yâ 'âlem-i mişâl-i müfîdde râ'îniñ¹⁸⁷ kuvâ-yı vehm-i hayâlinden zuhûra gelir. Ya'nî halk olur zîrâ vücûd bulmayan şey görülmez libâs 'unşur-ı hicâb olduğundan râ'îniñ yanında âgâh olan şahş ol hâlâtı müşâhede itmez. Zîrâ¹⁸⁸ vehm ü hayâl rûhîñ aletlerindedir ammâ eger râ'î tecellî-i ef'âle mazhar ise zuhûr iden rü'yâ zâ'il olup şûret-i rûhâniyyetden bir şûret kabûl itmez. Şuya yazı yazmak gibi ammâ eger râ'î tecellî-i şifâta mazhar ise zuhûr iden rü'yâ bir müddet şûret bağlayıp netîce râ'îniñ şuver-i 'unşuru fenâ bulınca ol daği esfelde fenâya¹⁸⁹ münkalib olur. Eger râ'î mazhar-ı tām ve tecellî-i zâta mazhar ise zuhûr iden rü'yâ merâtibine göre tavr u şûret bağlayıp ile'l-ebed evtân ve edvârile seyr eyler. Bu maqâma münâsib kelime-i kudsiyye vardır ki Hâkdan zuhûr iden zîrâ Hâk imiş "*Minhü bede'e ve ileyhi ye'ūd.*"¹⁹⁰ buyurulmuşdur. 'Ârifîñ maḥlûk olamaz ve *ḥaleknāküm ezvâcen*¹⁹¹ bu remzi daği beyândır ki biri rûhdan ol biri nefsdendir biri müvelled-i rûhânî ve biri nefsanîdir biri ḥurî ve ḡilmân ol biri cinnile insân lâkin rü'yâda zâhir olan evtânile devre-i 'arşîyye-i zevk ider seyr-i eṭvâra muḥtâç degildir. Ammâ maqâm-ı cinân-ı cemâli heşt mertebede evvel rûhânî soñra şuver-i insânî ile iki def'a seyr eyler ve *lil-'ârifî yekfîhü'l-işâre*¹⁹² daği esrâr çokdır ehline ma'lûm ey tâlib bu esrârı ve bu eṭvârı ve bu vaḳte gelince muḥaḳḳîḳîñ ve 'ârifîñ-i ehlu'l-lâhdan bir ferd beyân ve 'ayân itmemişdir belki ekşeri vâşıl olmamışdır. Fe-ḥamden şümme ḥamden şarâb-ı 'aşḳ cezbe-i zevke âmâde Hâşim Muştafâ Bandırmalı-zâde faḳîr biñ yüz seksen sekiz senesi Ramazân on altıncı gece leyle-i eḥadde işbu 'inâyet-i İlâhiyye-i kudsiyye zuhûr idip o zevkile [143] nevm-i ḡaflet ḥarâm ve zevk-i vicdânile ârâm birle irtesi

¹⁸⁶ M2, M3 / -M1

¹⁸⁷ göredir zîrâ mādde-i rü'yâ 'âlem-i mişâl-i müfîdde râ'îniñ, -M2

¹⁸⁸ -M3.

¹⁸⁹ fenâ, M3.

¹⁹⁰ Hadîs-i Şerîf: "O'ndan başlar ve O'na döner."

¹⁹¹ Nebe, 78/8.

¹⁹² "Arife işaret yeter."

eḥad günü sâ‘at üçe qarīb ḳaleme aldık. İmdi muṭlaḳ tecellî-i zâta ve ekmel-i şîfata mazhar olanıñ rü’yâsı ‘âlem-i âhiretde ehl-i a‘râf-ı cinânıñ ḥâlleridir ki ḥicâb-ı ‘unşur ref‘ olduğundan hemân vehm [ü] ḥayâl ‘aynıyla ve şüretiyle zuhûr ider. Ya‘nî ibtidâ ḥâtırda vehm [ü] ḥayâl iktizâsıyla ḥuṭûr itmez. Hemân ol zamânda vehm [ü] ḥayâl ol murâdıñ ve ma‘nânıñ vücûdıyla zuhûr ider anıñ için vahy-i ḳudsî ḥâl-i ehl-i rü’yâyı ḥâl-i ehl-i âhirete teşbîh buyurmuşdır fe-efhem *ülâ’ike ke’l-en‘âm*¹⁹³ fırçasınıñ ḥâlleri dîgergündür *belhüm aḍall*¹⁹⁴ fırçasınıñ ḥâlleri ise ḥiç-ender-ḥiçdir zîrâ âyet-i kerîmede *belhüm aḍall*¹⁹⁵ ta‘bîriyle te’kîdden murâd ol fırça-i ebterîniñ füyûzât-ı İlähiyyeyi ḳabûle min külli’l-vücûh ‘adem-i isti‘dâdların beyân ve ‘ayândır hemân bu zevḳe ṭâlib ve esrâr-ı nâ-mütenâhiye râḡıb olan ṭâlib-i ‘âşıḳa elzem belki vâcibdir mürşid-i ‘âlem şâhib-i zamân terbiyesiyle yâḥûd¹⁹⁶ ṭaraf-ı ḳudsiyyelerinden vekîl naşb buyurduḳları zât¹⁹⁷ ki rehber ta‘bîr olunır. Anlarıñ terbiyetleri ve imdâd-ı rûḥâniyyetleriyle ḳalbe duḡûl ve gönûl ḥâline vuşûl bulalar. İmdi bu ṭarîḳ-i zevḳ-i raḥîḳ bir mâyedir her vücûdda bir dür-i yektâdır ki her diyârda bulunmaz ve bir cevherdir ki mine’l-ezel ile’l-ebed ferddir şerîk ve tekerrür ḳabûl itmez meger maḥfaza-i ḳudsiyyesi tecdîd ola ve hem ḥazîne-i ḥânedân-ı nübüvvetden ḡayrıda bulunmaz. Meger kim Ḥâzret-i Selmân ve ḡayrılar gibi ki ḥânedân-ı nübüvete mülḥaḳ olalar nitekim ve *selmân minnâ ehle’l-beyt*¹⁹⁸ buyurulmuşdır ve ba‘zı kibâr-ı ehlullâh şâhib-i zamân ḥuşûsında niçe ḥaḳâyıḳ beyân itmişlerdir ammâ ḳalbü’l-‘uşşâḳ¹⁹⁹ ḳalbü’l-enfüs²⁰⁰ ve’l-âfâḳ merd-i ma‘nevî şâriḥ-i Meşnevî Şarı ‘Abdullâh Efendi ḥâzretleri çok ḥaḳâyıḳ-ı deḳâyıḳ irâd eyleyip meslek-i şâhib-zamân üzre olan [144] eṭvâr-ı aḥvâllerin ve erkânların ve şart-ı meclis-i maḥabbet ile on ikidir semâ‘ ve şafâ ile zikru’l-lâh ve ḥâl-i bî‘at ve ṭâliblerden zuhûr iden cürm

¹⁹³ Kur’ân-ı Kerîm, 7/179

¹⁹⁴ Kur’ân-ı Kerîm, 7/179

¹⁹⁵ Kur’ân-ı Kerîm, 7/179

¹⁹⁶ -M3.

¹⁹⁷ zata, M3.

¹⁹⁸ Hadîs-i Şerîf: “Selmân[-ı Fârisî] bizim Ehl-i Beytimizdendir.” İmâm-ı Taberânî, “*Mu‘cemü’l-Kebîr*”, 6-212. No: 6040; Hakîm, “*Müstedrek*”, 3-598.

¹⁹⁹ ḳabletü’l-‘uşşâḳ, M3.

²⁰⁰ ḳutbü’l-enfüs, M3

[ü] haṭayānīn ḳalblerinden küdürātlerin izāle ve taḥīr için ṣadaḳāt ve ‘ibādāt ve ta‘zīr ve temennā ve beyān-ı ḥāl ve her sene ba‘zī günlerde ‘ayn-ı cem‘ ü semā‘ ve zikru’l-lāh ve tezevvürāt ve bunların miṣillü sünen ü vācibāt-ı sülūkdan olduğunu²⁰¹ remz ü imā eylemişlerdir. Erbābına ma‘lūmdır ammā ey ṭalib zinhār ve zinhār olmaya ki ṣuret-i Ḥaḳdan izhār-ı fütüvvet ve beyān-ı esrār-ı ṭarīḳat iden gönül düşküni ḥāl yorgunu kimseler ile ṣoḥbet idesin yāḥūd ṭarīḳatden zāhir-i ṣer‘e muḥālif ve muṭābīḳ söz söyleyesin ṣūrb-i ḥamr idenler miṣillü kırk gün gönül ḥālinden ve zevḳinden dūr olursın ve eger ol ḥālīni ve cürmüni mürşid yāḥūd rehber ḥuzūrına ‘arz idip iḳtizāsına göre günāhından pāk olmaya ile’l-ebed maḥcūb ve murdār ve merdūd ve cenābet ḳalursın elbetde ṭarīḳatde maḥcūb olan ḥaḳīḳatde cenābetdir kezālik ṣerī‘atde maḥcūb olan ṭarīḳatde cenābetdir zāhir bāṭın dört ḳapu ma‘mūr gerek gönli cenābet olanıñ ḳapuları ḥarāb ve mesdūddır muṭlaḳ erenleriñ izn-i ‘ālīleriyle ṣoḥbete me‘mūr olan muṣāḥibe ṣoḥbet cā’izdür. Ḳaldı ki ba‘zī ‘ulemā ve ṣuleḥā ve kibār-ı meṣāyih meclislerinde meclis-i ḥāṣdır zu‘mıyla izhār-ı mürüvvet ve maḥabbet idip her biri ṣuretā ṣānına ta‘zīm ile bunlar erenlerdendir ve gerçeklerdendir her vechile isti‘dādları ma‘lūmumuzdur diyü iltifātlarına maḡrūr olup izhār-ı fazl-ı ‘irfān iderseñ vāy ḥālīne derd-mend zīrā erenleriñ ḳıblesi ḥānedān-ı nübüvvetiñ bāṭın ḳılıcı vardır. El-‘iyāzen bi’l-lāhi te‘ālā²⁰² re’s-i imānıñ ḳaṭ‘ ider ḥaberiñ olmaz anıñ içündir ki ḥānedān-ı nübüvvetde mülḥaḳ olan ba‘zī erenler seyfi zāhirle taḥīr olurlar lākin ḥānedān-ı nübüvvetden olup mazḥar-ı ṣefā‘at olurlar ol zamānda [145] uzaḳda ve yakında kendülere maḥabbet idip gönül bağlayanlar rūḥāniyyet ve cismāniyyetleriyle imdād ve ṣefā‘at iderler sinnen ve ḥālen ābā ve ümmehāt i‘tibār olunmaz. Anıñçün buyurulmuşdur ki Ḥazret-i Hüdāyī ḳaddese sirruhu’l-‘azīz buyurur: Kāmil olmuş ehl-i Ḥaḳ doğmazdan evvel anası bu vāridāt-ı ḳudsiyyeye netīce ve nihāyet olmadığı mertebe-i rübūbiyyetden zuhūr itdiği içündir fe-liḥāzā ḳāla’l-lāhu te‘ālā *lenefide’l-baḥrū ḳable en tenfede kelimātü²⁰³ rabbi²⁰⁴* buyurulmuşdur.

²⁰¹ -M3.

²⁰² -M3.

²⁰³ Kur’ân-ı Kerīm, 18/109

²⁰⁴ rabbi, M3, -M1 / -M2 / M4.

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAĦMÂNİ'R-RAĦİM

Bu sırr gūş-i deryâ gibi cūş u ħurūş ile ey t̄alib ki her ħâne envā^c-ı aĥcâr u eşcâr ile binâ ve envā^c-ı elvân-ı cevâhir u ħuddâm²⁰⁶ ü bisât-ı gūn-â-gūn ile mebnâ vü müzeyyen olmaz. Meger ki ħâne³-i selâtin ve mülûk-i ecnâs-ı beşer ola. Envā^c-ı aĥcâr u eşcâr ile mebnâ ve envā^c-ı elvân-ı cevâhir ü bisât-ı gūn-â-gūn ve ħuddâm-ı ħavâşş-ı zâhirî vü bâtinî ve vüzerâ vü 'ulemâ vu vükelâ vu velâyet ü maĥâm-ı maĥşûşa²⁰⁷ ve elbise³-i müteferriĥa ile müzeyyen ü müheyyâdur. İmdi bu tertîbden fehm ü idrâk eyle ki şûret-i âdemde beşeriyetle zuhûr iden her bir şûret envā³-ı envâr-ı eflâk ve tabâyi^c u ervâĥ-ı me^câdin ü nebâtât ve ervâĥ-ı ħayevânuñ ħiss ve ervâĥ-ı mücerrede ve ervâĥ-ı müfredâta 'unşur ile mürekkeb ve nebâtât ü cevâhir 'uĥûl ü 'ulûm-i evvelîn ü âĥırîn ile müzeyyen mażhar-ı tâmm-i tecellî³-i ħâne³-i ef'âl ü şifât ü zât-i İlâhî olmaz. Meger ki ħâne³-i²⁰⁸ Ħaĥĥ ve beyt-i muţlak fâtiĥatü'l-vücûd ħâtimetü'l-mevcûd mir'âtü'l-ma^cbûd maĥlûku'z-zât maĥmûdü's-şifât ümmü'l-ervâĥ ebu'l-eşbâĥ ola. Daĥî cevâhir ol zât-i muĥaddes vücûd-ı laţifîñ envâr-ı mişât-i ħalb-i şerîfinden iktibâs-ı feyz-ı nûr iden mürsel enbiyâ ve ħâtemü'l-evliyâ olanlarıñ maĥşer-i ħurûn-ı ervâĥ olan vücûd-ı pâkleri ola. İmdi bunlar her biri mażhar-ı tâmm insân-ı kâmil âdem-i ma^cnâ ve arz-ı beyzâ ve her biri bir zamânîñ şâhibi ve ħarnîñ ferîdidir. İşte ħâne³-i [146] selâtin-i ehl-i maĥşer ve mülûk-i nüşûr-ı ecnâs-ı beşer ħalîfe³-i muţlak ve ħâne³-i arz-ı ervâĥ²⁰⁹ beyzâ-yı ħaşr-i zuhûr. Zâlike yevmü'n-nüşûr." Li-yevmi'l-cem^ci "Lâ raybe fih."²¹⁰ bu vücûddır. Ve şâhib-i esrârı ve ħâmil-i livâsı olan 'Alî ibn-i Ebî T̄alibdir. Ve Kevşer-i 'irfanîniñ sâķisi olan İmâm-ı Ħasan ve İmâm-ı Ħüseindir. Ve bunlar seyyid-i şübbân-ı ehlü'l-cennetdir. Ve cümle ehl-i cinân şâbb-i emreddir. İmdi "Ra'eytü Rabbî fî şūrati şâbbü emredin

²⁰⁵ Bu vâridât M2 ve M4'te yoktur.

²⁰⁶ ħuddâm, M1 / ħuddâm, M2, M3, M4.

²⁰⁷ maĥşûşa, M1 / maĥşûşa, M2, M3, M4.

²⁰⁸ ħâne, M1 / ħâne, M2, M3, M4.

²⁰⁹ M3, -M1 / -M2 / -M4.

²¹⁰ Âl-i 'İmrân, 3/9.

*kaṭaṭun.*²¹¹ sırrını fehm ü idrāk eyle ki Allāh, görinen maḥall cennetdir ve görenler şābb-i emreddir. Bu ma‘nā edille-i kaṭ‘iyye ile müşbetdir. Ke-mā ḳāle’l-lāhü te‘ālā: “*Vücühün yevme ’izin nāzıratün. İlā Rabbihā nāzıratün.*”²¹² muḥaşşal-ı kelām sırr-ı esrār ḥāmil-i ḥaşr livā İmām-ı ‘Alī Mürtezānīn taḥt-ı livāsında ḥaşr olup hemān İmām-ı Ḥasan ve İmām-ı Enām, Vāriş-i sırr-ı muṭlaḳ İmām-ı Ḥüseyn Ḥavz-ı Kevşer-i vicdān, yedlerinden kevşer-i ‘ilm ü ‘irfān nūş idenlerdir. Şābb-ı emred şüretinde cināna dāḥil ve Allāhı görenler[dir.] İmdi ey şāh-rāh-ı nübüvvete rāḡıb ve esrār-ı ḥaḳıḳate tālib, bālāda tezekkür olan ḥāne’-i Ḥaḳḳ Ferd-i Muṭlaḳ Beytu’l-lāhi’l-Ma‘mūra dāḥil ola ki “*Ve men deḥalehu kāne āminen.*”²¹³ dinmiştir. Ve taḥt-ı livā-yı velāyet-i kübrāda ḥaşr ola ki “*Ve leḳḳāhüm nazraten ve sūrūran.*”²¹⁴ dinmiştir. Ve ḥavz-ı vicdāndan ke’s-i ḥaḳıḳat ile kevşer-i tevḥīd ü ‘irfān nūş idenlerden ol ki “*Ve seḳāhüm Rabbühüm şerāben ṭahūran.*”²¹⁵ dinmiştir. Ve şoḥbet-i muşāḥib-i vicdān, rızā-yı rıḍvān dem-i mürşiddir. Ve rehber-i heşt-rütbe cinān-ı vicdānı temāmen seyr idip ḳuvā-yı Rūḥ-ı Ḳudsī, ḥūr u ḡilmānlar hezār-şeş-şad u şad u hezār-ḳuvā-yı ‘aḳl-ı küll, melā’ike’-i ‘ālūn ü mehbūtūn ḳanāṭlarla ṭayrān ve müntehā-yı a‘lā-yı ‘illiyīni seyr iderek iḳlīm-i lā-mekānda arz-ı beyzā-yı eḥadiyyetde ḥayme’-i dürr-i yektā-yı Aḥmedīde cemāl-i zāt-ı baḥtūn müşāhedesiyle ḥiṭāb-ı “*Fe-eynemā tüvellü fe-şemme vechu’l-lāh*”²¹⁶ ile müşāhede-i Cemāl-i Muṭlaḳ “*Zālike [le-zikrā] li-men kāne lehū ḳalbün [147] ev elḳa’s-sem’a ve hüve şehīd.*”²¹⁷ sırrı müyesser “*Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-arz*”²¹⁸ nūryla müstaḡraḳ-ı baḥr-i envār-ı Zāt-ı İlāhī olup her vardan ve her cihetden “*Ene’l-lāh*”²¹⁹ belki her ‘uzvdan “*Ene’l-Ḥaḳḳ*”²²⁰ şadāsı zuhūr ide. Ol zamān muşāḥibiñ şāḥib-i zamān olup eger maḥabbet-i ḥānedān iseñ “*Selmānün*

²¹¹ Hadīs-i Şerīf: “Rabbimi tüyü bitmemiş parlak yüzlü bir genç şüretinde gördüm.”

²¹² Kıyāmet, 75/22-23.

²¹³ Âl-i ‘İmrān, 3/97.

²¹⁴ Dehr [İnsān], 76/11.

²¹⁵ Dehr [İnsān], 76/21.

²¹⁶ Bakara, 2/35.

²¹⁷ Kāf, 50/37.

²¹⁸ Nūr, 24/35.

²¹⁹ Kasas, 28/30.

²²⁰ Hallāc-ı Mansūr’un cezbe ve sekr hâlinde söylediği meşhūr “Ben Hakk’ım” sözü.

*minnā ehle'l-beyt*²²¹ sırrına mazhar olursın. Ve ma'lūmiñ olsun ki muḥabbet²²² Hānedān-ı Nübüvvet ve ḥādīm-i ḥān-ḳāh-ı velāyet olmayanlara seyr ü sülūk ve müşāhede-i cemāl-i pīr-i ḥaḳīḳat mümkün ve ḳābil degildir. “*Zālike fazlu'l-lāhi yū 'tīhi men yeşā*”²²³

Fī evā'ili Cemāzi'l-Evvel sene sittün ve seb'ine ve mi'ete ve elf (1176). Aḥḳaru'l-ibād Hāşim Muştafa.²²⁴

²²¹ Hadīs-i Şerīf: “Selmān[-ı Fârisî] bizim Ehl-i Beytimizdendir.” İmâm-ı Taberânî, “*Mu'cemü'l-Kebîr*”, 6-212. No: 6040; Hakîm, “*Müstedrek*”, 3-598.

²²² M2, M3, M4 / -M1.

²²³ Cum'a, 62/4.

²²⁴ 1176 Senesi'nin Cemâzi'l-Evvel Ayı'nın başları[nda yazdım.] [1762 Senesi'nin Kasım Ayı'nın sonları] Allāhü te'âlânın kullarının en değersiz Hâşim Mustafa.

VÂRİDÂT-I İLÂHİYYE MENSÛRÂTU'L-MELÂMİYYE²²⁶

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHÎM

Ey vâkıf-ı sırr-ı maşrıķ-ı şems-i nübüvvet ve ey t̄alib-i nūr-ı mağrib-i şems-i vilāyet zāhir-i nübüvvet olan şerī²²⁵ at-i muṭahhareyi bilā-delīl ve bilā-te²²⁶ vīl taşdıķ ve ikrār vācib olduđu gibi bāṭın-ı nübüvvet olan vilāyet-i kübrāyı dađı bilā-delīl ve bilā-te²²⁷ vīl t̄alib-i ḥaķīķat olanlara taşdıķ ve ikrār vācibdir. Ma²²⁸ lūm ola ki²²⁷ tođm-ı şecere-i zuhūr olan ²²⁸ ilm-i İlāhīniñ evveli dem²²⁸ ve āḥiri ādemdir. ²²⁸ İnde's-sūfiyye ma²²⁸ lūmları olduđı miķdār dem-i mezkūreniñ her bir tecdīd-i libāsına ve her bir taḥvīl-i eṭvārına bir rütbe ve her bir rütbeniñ taķallüb ve eşkālince bir ²²⁸ ālem ve her bir ²²⁸ ālemiñ zuhūr-ı meṭālī²²⁸ ine bir ḥāsse ıtlāķ idip on sekiz biñ ²²⁸ ālem gibi nūrānī ve kimi zulmānī ve cümle bi-i²²⁸ tibāri'l-merātib pence taķsīm idip ḥāzerāt-ı ḥamse ıtlāķ itdiler. Lākin tefhīmleri zuhūr-ı ²²⁸ ilm-i vicdānlarınıñ muḥiṭ olduđı mertebedir zīrā her şaḥṣiñ ma²²⁸ lūmı ²²⁸ ilmine göredir ²²⁸ ilm ise ma²²⁸ lūma tābi²²⁸ dir. Fe-efhem ammā ²²⁸ inde'l-melāmiyyūn el-²²⁸ ālūn ²²⁸ ilm-i vicdān [148] ve zevķ ²²⁸ irfān-ı dīğerdır. Ehline ma²²⁸ lūmdır zīrā meslek ve meşreb-i şūfiyye Ḥāzret-i Mūsā şalavātullāhi ²²⁸ ālā nebiyyinā ve ²²⁸ aleyh meslegi üzere riyāzāt ve ḥalevāt ve müşāhedāt ve envā²²⁸ -i mücāhedāt ve evrād ve ezķār ve esmā²²⁸ -i envār ve tezkiye-i nefis ve taşfiye-i ķalb ile terk ü iḥtiyār-ı ²²⁸ uzletdir. Ancak zāhir-i nübüvvet merbūṭ ve aḥķāmiyla münticdir ammā meslek ü meşreb-i ehl-i taḥķīķ-ı melāmiyyūn el-²²⁸ ālūn ḥātemü'l-evliyā vāriş-i ²²⁹ ulūm²²⁹ evvelīn ve'l-āḥirīn teḥalleķū bi-aḥlāķillāh sırrına mażhar-ı irşād ile zuhūr idenler meslek ve meşreb-i ḥātemü'l-enbiyā ve'l-mürselīn üzere ḥilķat-i eşyāya vākıf ve cemī²²⁹ menāzili kāşif terk-i terk-i cümle-i merātib ve menāzilden ²²⁹ ubūr ve ķıbāb-ı ulūhiyyetde mes

²²⁵ Bu Vâridât M2 ve M4'te ilk vâridât'tır.

²²⁶ -M4.

²²⁷ -M3, -M4.

²²⁸ -M2.

²²⁹ M2 / -M1, -M3.

ene ‘inde zanni ‘abdi²³⁰ bi-delâletiyile²³¹ zevk-i vicdânları ve ‘ilm-i ‘irfânları maḥbûb-ı ḥaḳîḳiye müşil-ı ‘ayn-ı ‘ameldir. Hemân mebde’ ve meslekleri ḥatm-i nübüvvetiñ bātını olan ḥatm-i velâyetdir el’ân kâbil-i irşâd olanlar bu sırr-ı daḳîḳi fehm ü idrâk idenlerdir. Āgâh ol ki bu maḳâlimüziñ neticesinde işbu ervâḥ-ı ḳudsiyye ve kelimât-ı lâhütiyyeniñ aḥvâl ve evşâflarından bir miḳdar²³² naḳl ü beyân olma. Zîrâ nice mücellid-i kitâb olsa bu esrârîñ netice ve nihâyeti olmadığına *kul levkâne’l-baḥrû midâden*²³³ âyet-i kerimesi şehâdet ider hemân maṭlebe şürü’ idelim ki meslek-i şüfiyye üzere mebde’ me‘âdı beyândır. İmdi ey ṭâlib-i ‘ilm-i taşavvuf ma‘lûm ola ki ḥâzerât-ı ḥamseden ‘avâlim i‘tibârıyla mertebe-i evvel-i ḥâzretü’l-ḥâzerât ve ḡaybü’l-ḡayb ve ḡaybü’l-‘amâ ve sırr-ı lâhût ve sırrü’s-sırr ve sırru’l-ezel ve ḡayb-ı muṭlaḳ ve ḥâzret-i cem‘ü’l-cem‘ ve zât-ı muṭlaḳ ve ḥâzret-i eḥadiyyet ve zât-ı baḥş ve zât-ı beht ve ‘illetü’l-‘ilel ve ‘aḳlü’l-‘ıḳâl ve menba‘ü’l-feyz ve’l-esrâr ve cevherü’l-evvel ve cevherü’l-heyûlâ ve vaḥdetü’z-zât ve künhü’z-zât ve nürü’l-envâr ve zâtü’z-zevât ta‘bîr olunur. Ammâ mertebe-i şâniyye ki ‘âlem i‘tibârıyla ḥâzretü’l-ceberût ve rûḥü’l-evvel [149] ve ‘aḳl-ı evvel ve’l-ḳalem el-a‘lâ ve levḥ-i evvel ve levḥ-i a‘zam ve ḥâzretü’l-cem‘ ve zât-ı muḳayyed ve ḡayb-ı muḳayyed ve zuhûrü’l-mezâhir ve kenzü’l-künûz ve ‘ayn-i envâr ve ḥaḳîḳatü’l-ḥaḳâyiḳ ve cevherü’l-heyûlâ ve ḥâzretü’l-eḥadiyyet²³⁴ ve’l-tecelliyyâtü’l-külliyeye ve künhü’ş-şifât ve zuhûr-ı tecelliyyü’l-evhiyye²³⁵ ta‘bîr olunur. Ammâ mertebe-i şâlişe ki ‘âlem i‘tibârıyla ḥâzret-i melekût ve nefsu’l-külliyeye ve’l-ervâḥ ve’l-‘arş ve’l-kürsî ve levḥü’l-ḳazâ ve’l-ḳader ve levḥü’l-maḥfûz ve rûḥâniyyetü’l-cevher ve’l-heyûlâ ve zuhûr-ı merâtibü’z-zât ve zuhûr-ı tecelliyyü’l-merbûtiyye ve tecelliyyü’l-evhiyyet ta‘bîr olunur. Ammâ mertebe-i râbi‘a ki ‘âlem i‘tibârıyla ḥâzretü’l-melik ve’l-eşbâḥ

²³⁰ Hadis-i Şerif: “Kulum Beni nasıl tanırsa, ona öyle muamele ederim”, Buharî, Tevhid: 15, 35; Müslim, Tevbe: 1.

²³¹ -M2.

²³² M2, M3/ -M1, -M4.

²³³ Kur’ân-ı Kerim, 18/109

²³⁴ vahidiyye, M3.

²³⁵ illâ levhiyye, M3.

ve'l-ecsām ve'l-ecrām ve'l-eflāk ve'ṭ-ṭabāyi' ve'n-nücūm ve'l-menāzil ve'l-burc²³⁶ ve 'arzū'l-cevāhir ve şüretü'l-heyūlāt ve'l-müfredāt ve meclayü'z²³⁷-zāt ve'ş-şifāt ve meclayü'r²³⁸-rübūbiyye ve zuhūr-ı tecelliyyü'l-merbūbiyye ta'bir olunur²³⁹. Ammā mer-tebe-i hāmise ki 'ālem i'tibārıyla ḥazret-i nāsūt ve't-teşekkül ve't-tagayyür ve't-teceddüd ve'l-'anāşır ve'l-mevālīd ve'l-ma' den ve'n-nebāt ve'l-ḥayvān ve'l-meṭālī' ve'l-eṭvār ve'z-zāleme ve'l-fırқа ve'l-cehl ve'l-esfel ve't-terakķī ve't-tenezzül ve'l-'iṣyān ve'l-iṭā'at ve't-te'şīr ve'l-mezāhirü'l-külliyye ve't-terķīb ve't-tefriķ ve'l-vuşlat ve meclayü'z-zāt ve'ş-şifāt ve'l-ef'āl ve meclayü'l-evhiyyet ve'l-merbūbiyyet ta'bir olunur. İmdi bi-ḥasbe'l-i'tibārü'l-merātib bu ḥazerāt-ı ḥamseniñ her biri bir ḥavāss-ı bāṭına merātiben mazḥarıdır ve ḥavāss-ı ḥamse-i bāṭına 'inde'l-melāmiyyūn el-'ālūn sırdır ve ma'nā-yı ādemden ve bāṭın-ı ḥaķāyıkdır ve 'uķūl-i 'aşere ve eflāk ve ṭabāyi' ve 'anāşır ve mevālīd her bir mezāhir-i 'ulviyye ve süfliyye ve ḥayvān ve nefsi ḥāsse ve nefsi külliyye-i nāṭıķa cümle şüret ve 'arāzdır. Ḥavāss-ı ḥamse-i bāṭına cevher ve heyūlāsıdır ve bu ḥavāss-ı ḥamse-i bāṭınanıñ sırrı bir cevherdir [150] baş ḥāssesi vardır her bir ḥāssesine bir ism tesmiye olunur bir mer-tebe i'tibār eylediler ki ol cevher-i yektā muķaddemā bālā[da] zıkr olınan libās-ı 'ilm-i ilāhī toḥm-ı şecere-i zuhūr-ı demdir sırrü's-sırdır ve emānet-i kübrā olur eṭvār-ı nübüvvet ve eṭvār-ı vilāyet tecdīd-i libāsıdır. Merātib-i eṭvār üzere netice-i devri maḥmil-i 'ilm-i İlāhī ḥātemü'l-evliyādır sırr u neslen vāriş-i ḥātemü'l-enbiyādır *Allāhu veliyyü'l-lezīne āmenū*²⁴⁰ sırrı bu kavle şāhid-i 'ādildir fe-efhem uṭlubu'l-meded min vāḥidi iḥdiye maķsada şürü' idelim ḥōşca fehm idip ṭuzı ḳoz añlayanlardan olmayasın ve ma'lūm ola ki terķīb-i envā'-i müfredātda ḥavāss-ı ḥamse-i bāṭınıyye-i mezkūre üzere ḥavāss-ı ḥamse-i zāhireye hüveydā olmuşdur ki bāṭınıyyeniñ 'aksi ve mir'ātıdır hemān ḥavāss-ı ḥamse-i bāṭıne 'ālem-i āḫiret ve ḥavāss-ı ḥamse-i zāhire 'ālem-i dünyādır ve ḥavāss-ı zāhire ḥavāss-ı bāṭınanıñ şıfātı ve mürekkebidir anıñla

²³⁶ M3 / -M1, -M2, -M4.

²³⁷ tecellī, M3.

²³⁸ tecellī, M3.

²³⁹ M3, / -M1.

²⁴⁰ Kur'ân-ı Kerīm, 2/257

fi‘le gelir ve ma‘lûm olur ve bu havâss-ı bâtına bir tohumdur ki havâss-ı hamse-i zâhire şecere ve netice evşâf ve ahlâk-ı ilâhiyye olan sırrü’s-sırr-ı ilm-i İlâhî demdir ve mîvesi âdemdir mîve şeceri ve şecer mîve’i havîdir ve muhîttir. İmdi evvel-i âhîrîn âhîr-i evvelîn ‘ilm-i İlâhî hâtem-i sırr-ı vilâyet demdir havâss-ı bâtına ve zâhireyi ve cümle şâh-ı sâk ve evrâk u ezhar-ı şecere-i zuhûrî havî ve muhîttir. Zâten ve şifâten ve ef‘âlen “*Minhü bede’e ve ileyhi ye‘ūd.*”²⁴¹ netice-i ‘ilm-i İlâhî ma‘lûmdır tâbi‘dir ya‘nî ‘ilm-i ma‘lûmdan zâhir olur ma‘lûm-ı ‘ilm evvelde ve âhîrde zâhirde ve bâtında birdir tağayyür ve tekerrür kabûl itmez. Tecdid-i lebs-i ‘ilmile zuhûrî ittiham-ı devri ve izâle-i cehli ve terakki zevki için degildir belki ta‘allûm-i ‘ilm-i İlâhî ve irşâd-ı hidâyet içündür *efe‘ayinâ bi’l-halkî’l-evveli bel hüm fî lebsin min halkin cedîdin*²⁴² ile maqâle-i qudsiyye hüviyyet-i kübrâ *el-insân ve ene sirruhu* lafz-ı hüviyyeti hâtemü’l-vilâye âdem ma‘nâ libâs-ı ‘ilm-i İlâhiyye ile teceddüd üzere olup [151] zuhûr-ı evvelîni ve netice-i âhîriyyeti olmaduğuna şahid ve delîldir fe-efhem ‘âlem-i nâsûtta terakib ve mevalîdde müşâhidir. Ma‘lûm ola ki zuhûr-ı evvelde zuhûr iden ‘ilm-i İlâhî ki demdir ve hâtemü’l-vilâyet-i âdem ma‘nen insân-ı kâmidir zuhûr eylimişdir ki el-insân sırrı budur ve yine aña ric‘at ve i‘ade eylemişdir ki ve ene sirruhu budur. “*Minhü bede’e ve ileyhi ye‘ūd.*”²⁴³ Hemân bâtında beş hâssesi olan cevher-i evvel bütûn ve zuhûrile âhîr olup enfüs âfâkı ve esfel a‘lâyı câmi‘ nüsha-i kübrâ arz-ı beyzâ-yı maşşer ervâh-ı lebs-i cedîd didükleri hâtemü’l-vilâyet âdem ma‘nen insân-ı kâmil oldu. انامل يدين و رجلين انسان يدعلوى رجي

انامل يدين و رجلين انسان يدعلوى رجي

سلفى Bu sırr-ı dağiki remz ü iş‘âr ider *küntü nebiyyen ve âdeme beyne’l-mâ’i ve’-t-
fîn*²⁴⁴ kavlı-i sırr-ı ‘acib ve beyân-ı ağrebdir kemâ kâlallâhu te‘âlâ: *küntüm ümmetin
uhricet li’nnâsi*²⁴⁵ *vemâ min dâbbetin fi’l-arzi* ²⁴⁶*âhizün binâşiyetihâ inne*²⁴⁷

²⁴¹ Hadîs-i Şerîf: “O’ndan başlar ve O’na döner.”

²⁴² Kur’ân-ı Kerîm, 50/15

²⁴³ Hadîs-i Şerîf: “O’ndan başlar ve O’na döner.”

²⁴⁴ Acluni, age., C.1, s. 265.

²⁴⁵ Kur’ân-ı Kerîm, 3/110

²⁴⁶ Kur’ân-ı Kerîm, 11/6

²⁴⁷ Kur’ân-ı Kerîm, 11/56

*halekaküm min nefsin vâhidetin*²⁴⁸ halkı âdem ‘alâ şuret vallâhi Ey t̄alib-i emn ü emân bu âyât-ı beyyinâtdan ve bu muḳaddemât-ı mezkûrâtdan ma‘lûmîñ olsun ki toḥm-ı ‘âlem cedd-i ecdâd-ı ḥâzret-i Âdem nûrî’l-evliyâ ḥâtemü’l-enbiyâ ‘aleyh ve ‘aleyhimü’ş-şalavât ve’s-selâm fahrü’l-enâm ḥâzretleri zuhûr-ı evvelde ‘ulûm-ı evvelîne nâ’il ve esrâr-ı nübüvvet vâşıl olup ümmet-i evvelîne ta‘lîm-i ‘ilm-i İllâhî iderdi. Henüz zevc-i Ḥavvâ Ḥâzret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâm seyr-i ṭabâyi‘den geçip müfredât-ı ‘unşurda idi ba‘de’l-ezminet ve’l-edvâr ve’d-dühûr şecere-i ḥilâfet-i Âdem ol toḥm-ı nübüvvetden mişliyyet üzere sâbit ve şâḥ-ı sâḳ u evrâḳ u ezhârile zâhir oldı ki nefes-i Raḥmânî ve nefḥa-i İllâhîdir. Ḥaḳîḳat-i ḥâl böyle iken ‘aceb ḳudretdir ol netîce-i şecere-i ḥilâfet ve muḥâfaza-i toḥm-ı nübüvvet olan mîve-i nübüvvet mücedded-i lebs ile ol şecere-i Âdemden zuhûr eyledi ve ol mîvede toḥm-ı vilâyet peydâ oldı ki bâṭn-ı ḥatm-i nübüvvetdir [152] ve yine ol toḥm ḥatm-i nübüvvetden vilâyet üzere şecere-i ḥilâfet sâbit düvâz-deh sâḳ ve çehâr-deh şâḥ ve evrâḳ-ı ma‘ârif ve ezhâr-ı ḥaḳâyıḳ zuhûr eyledi. Netîce şecere-i vilâyet ve muḥâfaza-i toḥm-ı vilâyet mîve-i vilâyet mücedded-i lebsile ol şecere-i ḥilâfetden zuhûr eyledi ve ol mîvede toḥm-ı şecere-i ḥâtemü’l-evliyâ peydâ ve zâhir olup ol toḥmdan şecere-i ‘âlem-i âḥiret zâhir ve sâbit olur ki evvelîn ve âḥirîn enbiyâ’-i mürselîn ol şecereniñ şâḥ u sâḳ u evrâḳ u ezhârı seyriyle mîve ḥitâmında ḥaşr u cem‘ olup ve ol toḥm mîve-i şecere-i âḥiret ḥâmil-i livâ’-i ḥâtemü’l-enbiyâ ḥâzret-i ḥâtemü’l-evliyânîñ nümâ-yı sırrı toḥm-ı şecere-i vücûdı olan ḥavz-ı kevşerden ‘alâ merâtibihim her bir ervâḥ-ı muḳaddese feyz-yâb olduḳda ol toḥm-ı mübârekeden şecere-i cinân nâbit ve zâhir olur ki nîrân anîñ zıllıdır feyz-i şecere-i ḥilâfetden bî-behre zuhûr-ı evveliñ müfredâtına maḳâmdır. Böyle böyle kezâ ve kezâ zuhûr ve teceddüd-i şecere-i ezvâḳ-ı cinâna ve ‘azâb-ı ‘azb-ı nîrâna nihâyet ve netîce olmadıḳı nice nice âyât-ı Ḳur’âniyye ve eḥâdîş-i nebeviyye ile müberhendir. Hemân *ḳad eḥâṭa biküllî şey’in ‘ilmen*²⁴⁹ sırrına mazḥar ḥânedân-ı nübüvvetden sırran ve neslen verâşet ile maḥzen-i

²⁴⁸ Kur’ân-ı Kerîm, 39/6

²⁴⁹ Kur’ân-ı Kerîm, 65/12

‘ilm-i esrâr-ı İlähî olup hâtemü’l-evliyâ çehâr-deh merâtibde mezâhir üzere tecdîd-i libâs eyleyen mürşid-i ‘âlem-i âdem-i ma‘nâya maḥabbet-i tâm ile ikrâr idip *el-veledü sırrı ebîhr*²⁵⁰ ma‘nâsı üzere veled-i ma‘nevîmiz olanlar işbu esrâr-ı nâ-mütenâhîniñ ‘ilme’l-yaḳîni ‘ayne’l-yaḳîni zevḳine nâ’il olup ve bî-yübşiru ve bî-yesme‘u ve bî-yantıḳu sırrıyla mesrûrlardır bu maḳâliniñ kâ’ili ve feyz-i ilâhiyyeniñ sâ’ili Seyyid Hâşim Muştafâ Üsküdârî Bandırmalı-zâde dimekle ma‘rûf hânedân-ı nübüvvetiñ aḥḳarı ve âli ‘abânîñ kemteri ve merâtib-i çehâr-deh ḥatm-i sırr-ı vilâyet idenleriñ efḳarıdır. Tâlib-i şâh-râh-ı vilâyet olanlar için deryâdan ḳatre ve şemsden zerre ‘ayân ve beyân eyledi ki cây-ı [153] selâmet-i Beytullâhü’l-ma‘mûr olan kulüb-ı hânedân-ı nübüvveti maḥabbet-i tâm ile dâhil olup ve *men deḥalehu kâne âminen*²⁵¹ zümresine mülḥaḳ olalar kemâ ḳâle ḥayrû’l-enâm ‘aleyhi efdâli’ş-şalavât ve’s-selâm ḥabbe ehl-i beyti kesefineti Nûhi’l-ḥadîş²⁵² ve ḳâle te‘âlâ “Kul lâ eselüküm Aleyhi ecnen illel meveddede fil kurba”²⁵³ ve kezâlik el-âyât ve’l-eḥâdiş lâ-yu‘add velâ yuḥşâ. İmdi ey tâlib-i ‘ilm-i Rabbâniyyeyi ve esrâr-ı İlähiyyeyi isrâr ve tefhîm için her ne ḳadar cidd-i tâm ve sa‘y-i ihtimâm eylesem bî-mâye olan nâ-ehle ne fâ’ide ve yaḳîn gelmez. Belki daḫi ziyâde mes ve maḥcûb olur hemân tâlibe lâzım ve vâcib olan budur ki muḳaddemâ zıkr olıduḡı vech üzere merâtib-i çâr-deh hâtem-i sırr-ı vilâyet olan zâta ikrâr eyle ki mürşid-i ‘âlem ve ḫalîfe-i İlähîdir meḫâr-i ‘âlem sey-yid-i veledeyn şallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem ḫâzretleri rahmen li’l-ümmeti sa‘âdeh buyurdılar ki benden soñra ḫilâfet-i ilâhiyye Ḳureyşden olan Benî Hâşimden neseben baña aḳreb olanıñdır diyü niçe kerre ḫaber virdükleri kütüb-i²⁵⁴ şıḫâḫda meşḫûrdır ve bu ḫilâfetden murâd²⁵⁵ ta‘lîm-i ‘ilm-i ledün ve irşâd-ı hidâyet için olan ḫilâfet-i ḫaḳîḳî ve ma‘nevîdir. Zîrâ ḫâşâ şümme ḫâşâ muḫbir-i şâdık vehm-i ḫayâlile ḫaber vire²⁵⁶ soñra ḫilâfi zuḫûr ide eger murâdları ḫilâfet-i

²⁵⁰ Çocuk babasının sırrıdır.

²⁵¹ Kur’ân-ı Kerîm, 3/97

²⁵² Hadis-i Şerif: Ehl-i beytim, Nuh’un gemisi gibidir. İmam Hakim, Müstedrek 3/151.

²⁵³ Şura, 42/23.

²⁵⁴ -M2.

²⁵⁵ -M2.

²⁵⁶ -M2.

zāhirī olaydı öyle zūhūr ider idi. Lākin murād-ı ‘aliyyeleri h̄ilāfet-i ma‘neviyye ki öyle zūhūr eyledi fe-efhem ve h̄ilāfet ve h̄ilāfet-i²⁵⁷ zāhirī h̄ilāfet-i bāṭniyyeniñ²⁵⁸ zıllıdır h̄alīfe-i İlāhī merd-i kāmile ‘aḳd-i ma‘nevī ile nefsinı ‘aḳd iden ehl-i İlāhīniñ bu sırr-ı ma‘lūmlarıdır muṭlaḳ bu sözlerden murād h̄āce-i ‘ilm-i ledūn mürşid-i ‘ālem-i h̄alīfe-i İlāhī olanlarıñ h̄ānedān-ı Resūl-i ekrem İmām H̄üseyn raḳıyallāhu ‘anh efendimiziñ²⁵⁹ nesl-i pāklerinden olur. Vāriş-i ‘ilm-i h̄ātemü’l-enbiyā ve h̄ātemü’l-evliyādır ve her devrde bir olur çehār-deh merātib üzere tecdīd-i libās-ı irşād iderler. [154] Ve sā’ir ḳābil-i ta‘līm-i ‘ilm-i ledūn ve irşād olan ṭāliblere maḥabbet-i tām ile ola mişḳāt-ı h̄ātemü’l-evliyādān mütefeyyiz olduklarında mürşid-i ‘ālem olan zātın tarafından da‘vet ve terbiye-i ḥalḳ için rehber ve vekīl olurlar. Fī zamānına şeyḫ-i ṭarīḳat dirler ve eṭvār-ı ezḳār ve evrādda ictihād iderler ve cümlesiniñ çeşm-i başiretleri tūtüyā-yı h̄ānedān-ı nübūvvet ile mūkaḥḥaldır ve *Selmāni minnā ehle’l-beyt*²⁶⁰ ḥadīş-i şerīfnde sırrı ve Üveyse’l-Ḳaranī ḥazretleriniñ sülūk ve maḥabbetleri ve ḥuzūr-ı mürşid-i ‘ālemde cān u baş fedā itmeleri bu ḳavl-i faḳīrānemizi te’yīd hemān ṭālib-i esrār-ı İlāhī olup berzah-ı ḥaşr u neşrden ve esefler redd olmaḳdan ḥazer idip ḥaşr u neşri ve su’āl-i ḥisābı ve mīzān-ı şirāṭı ve cennet-i vişāli bu ‘ālem-i ‘unşurda görüp yiri cennet ve şānı ru’yet olmaḳ isteyen ‘ahd ü telḳīn-i mürşid-i ‘ālem ile iḳrāra irip maḥabbet-i tām ḥāşıl ider. Bilā-iḳrār selāmet ḳābil degildir ve ma‘lūm ola ki tāriḫ-i ḥatm-i nübūvvetden zūhūr-ı sırr-ı vilāyet biñ seneye ḳarīb olduḳda sırr-ı irşād bālāda naḳl olunduḳı vech üzere Rūma naḳl eyledi *elif lām mīm ḡulibeti’r-rūmu*²⁶¹ āyet-i kerīmesiniñ sırrına vāḳıf ve aḥrāf-ı muḳaṭṭa‘ātın remzini ḳāşif ehl-i Ḳur’ān ehlullāhıñ ma‘lūmlarıdır bu ḳadarla iktifā idelim. Ṭālib-i Ḥaḳḳa kifāyet ider ve mübeşşir limā ḥalḳı lehü maḫzar-ı ḥizlān olana ne fā’ide *küllü inā’in yeteraşşehu bimā fīhi*²⁶² nuşḫ u nuṭḳımız ve ma‘ārif-i ilāhiyye ve zevḳ-ı nā-mütenāhiyyemiz zāhirde ḳavl ü fi‘limiz taḫḳīḳ ve bāṭında vaşf-ı ḥālimizi idenler içündür evvelde vaşfımızla mevşūf olandır āḫirde sırrımızla mesrūr olan

²⁵⁷ -M2.

²⁵⁸ maneviyeniñ, M2.

²⁵⁹ -M2.

²⁶⁰ Hadīs-i Şerīf: “Selmān[-ı Fārisī] bizim Ehl-i Beytimizdendir.” İmām-ı Taberānī, “*Mu’cemü’l-Kebīr*”, 6-212. No: 6040; Hakīm, “*Müstedrek*”, 3-598.

²⁶¹ Kur’ān-ı Kerīm, 30/2

²⁶² "Her kap içindekini sızdırır."

Beyt

Hak istedüğine kolay getirir

Az zamānda murādına yetürir

*iḥdā ve 'iṣrīn min ramazāni'l-[155] mübārek liseneti ṣelāṣe ve seb'īn ve mi'eti ve elf
(1173) min hicreti men lehü'l-'izz ve 'ş-şeref*

-5-

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAĤMÂNİ'R-RAĤİM

Ma' lûm ola ki ufķ-ı ma' ādinden mercān ve ufķ-ı nebātātdan Őecer-i ĥurmā ve ufķ-ı ĥayvān feresdir. Herbār ki sālīk-ı rāh-ı Ĥaķ olanlar mevlid-i ma' denden teraķķī eylese ufķ-ı ma' den olan mercān Őüretinde tecellī zuhūr ider ve herbār ki mevlid-i nebātātdan teraķķī eylese ufķ-ı nebāt olan Őecere-i ĥurmā Őüretinde tecellī zuhūr ider. Ve herbār ki mevlid-i ĥayvāndan teraķķī eylese ufķ-ı ĥayvān olan feres Őüretinde tecellī zuhūr ider ve li-hāzā²⁶³ ķāle eŐ-Őeyĥū'l-Ekber ve's-sırrū'l-aĥmer ve'l-miskū'l-ezfer ķaddese sirruhu raeytü rabbī fī Őüreti'l-fers feefhem ve eĥazer vuķu'-ı fu'ādīñ be-nārī'l-Őekk ve'l-inkār. İmdi herbār ki ufķ-ı mevālīd-i ŐelāŐe ve cāmi'-i 'anāŐır-ı erba'a²⁶⁴ olan insān Őüretine zāhiren ve bāṭinen teraķķī eylese ufķ-ı insān²⁶⁵ Őābb-ı emred Őüretinde tecellī zuhūr ider. Mazĥar-ı tām olur ve herbār ki Őüret-i ma' neviyyelerini dā'ire-i ma' denden²⁶⁶ ĥalāŐ itdürmeyeler Őüret-i ma' deniyyātdan bir Őüretde tecellī zuhūr ider anıñçündür kimi ṭopraĥa ve kimi cevheriyyātdan bir cevhere ṭapar ve eger bu vādīden ĥalāŐ olup dā'ire-i nebāta iriŐip Őüret-i ma' neviyyelerin ol vādīlerden ĥalāŐ itdürmeyeler. Ol zamān Őüret-i nebātātdan²⁶⁷ bir Őüretde tecellī²⁶⁸ ider anıñçündür ki²⁶⁹ kimi aĥaca ve kimi Őükūfelere ve kimi nebātātdan bir nebāta yāĥūd bir Őecere ṭapar ve eger bu vādīden ĥalāŐ olup dā'ire-i ĥayvāna iriŐip Őüret-i ma' neviyyelerin ol vādīden ĥalāŐ itdürmeyeler. Ol zamān Őüret-i ĥayvānātdan bir Őüretde tecellī zuhūr ider anıñçündür kimi kelbe ve kimi ferese ve kimi baķara ve kimi [156] maymūna ve kimi ĥınzīre ve kimi ĥayvānātdan bir ĥayvāna ṭapar ve eger bu vādīlerden ĥalāŐ olup dā'ire-i insāna iriŐip Őüret-i ma' neviyyelerini insān iderlerse ṭalibiñ Őüretinde tecellī zuhūr ider. Ol zamān kimi

²⁶³ kezālik, M3.

²⁶⁴ tebāyi'-i erba'a, M2.

²⁶⁵ insan olan, M2, M3, M4 / -M1.

²⁶⁶ -M2.

²⁶⁷ nebātātdan, M3.

²⁶⁸ zuhūr, M2, M3, M4 / -M1.

²⁶⁹ -M3.

ene'l-ḥaḳ ve kimi sübhānī mā a' zāmī ṣānī ve kimi vallahi fī cinnī diyü zāt ve şıfāt ve ef'ālī nefsine taḥşîş iderler. Ol zamān maẓhar-ı rūḥ-ı Muḥammedī ve vāriş-i sırr-ı Aḥmedī ḥātemü'l-vilāyet mürşid-i 'ālem tarafından feyz-i Rabbānī ve rūḥ-ı sultānī irişip ol vādiden ḥalāş olurise sırr-ı vaḥdete irişip her vādiden ve her şüretten tecellī[-i] zāt u şıfāt²⁷⁰ beht zuhūr idip her yüzden görinen ve her dilden görinen ve her dilden söyleyen ve her kulağdan işiden ve her elde dutan ve her ayakda yürüyen ve her gönülde sırr kimdir ve kimündür²⁷¹ hemān *fe'eynemā tüvellū feşemme vecullāh*²⁷² ile *hüve'l-evvelü ve'l-āḥirü ve'z-zāhirü ve'l-bāḥinü*²⁷³ sırrı zuhūr idip 'ayn-ı cem'ü'l-cem' de fenā bulıp 'ābid ma'būd sācid mescūd zākir ve mezkūr olup müntehā-yı ḳalb-i mürşide mi'rāc idip noḳta-i süveydā-yı eḫadiyyetde maḥv olup dem-i mürşid ile hem-dem olur. İşte müntehā-yı seyr-i sülūk budur hemān mürşid izinden yüziñ ve yüzinden göziñ ayırma iki 'ālemde selāmet budur ḥāl-i melāmetle rüsvāy ve āvāre ḳalbi vīrān pür-pāre derd-mend bī-kes Hāşim-i bī-çāreniñ bildügi budur. *İhdā ve 'işrīn min ramazāni'l-mübārek liseneti şelāşe ve seb'in ve mi'eti ve elf min (1173) hicreti men lehü'l-'izz ve's-şeref.*

²⁷⁰ zāt, M3.

²⁷¹ bilür, M2, M3, M4 / -M1.

²⁷² Kur'ân-ı Kerîm, 2/115

²⁷³ Kur'ân-ı Kerîm, 57/3

-6-²⁷⁴MESLEKÜ'L-MUĞARREBİN²⁷⁵

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

Tâlib-i Hâk olanlara meslek merâtiben iki 'âlemdir. Biri zarûrî biri ihtiyârîdir. [157] İhtiyârî 'âlem mülk-i şehâdetdir zarûrî 'âlem mişâl-i berzahdır ammâ 'âlem-i şehâdetde ma'rifet-i sırrı- ulûhiyyet hâşıl olur ki erbâbı *[fe]ferrû ilallâh*²⁷⁶ emriyle me'mûr olurlar tâ ki *men re'ânî fekad re'ye'l-hakk* sırrına vâkıf olurlar. Ammâ 'âlem-i mişâlde ma'rifet-i sırr-ı ulûhiyyet hâşıl olur ki erbâbı *irci'î ilâ rabbiki râdiyeten mardiyye*²⁷⁷ emriyle me'mûr olurlar tâ ki taşşîl-i merâtib-i rûhâniyye ile ma'rifet-i sırr-ı ulûhiyyet hâşıl ideler şunlar ki 'âlem-i şehâdetde mevt-i ihtiyârîyle *mûtû kable en temûtû*²⁷⁸ sırrına mazhar oldılar berzah-ı kûbûr-ı ecsâddan ve haşr [ü] neşrden berî ve emîn ve sâlim²⁷⁹ oldılar. Mağsad-ı aqşâ ve mağlab-ı a'lâya 'âlem-i şehâdetde vâşıl oldılar ya'nî rûtbe-i a'yâna yetişip zıddiyyet mahv olup sırr-ı ehadîyyet lebs-i vahdet ile zâhir olur ol zamân haqqile fânî ve haqqile bâkî murâdı murâdu'l-lâh olup *limeni'l-mülkü'l-yevme lillâhi'l-vâhidi'l-kahhâr*²⁸⁰ kelâm-ı şerîfi Türkî lisân ile mihmân-ı kalbinden zuhûr idip mest [ü] hayrân hemân bir kaçışı kıla eger âli resûlden nesl-i pâk-i hazret-i İmâm Hüseyin radîyallâhu 'anhdan ise sırran ve zâhiren da'vet-i halk için merâtib-i çâr-deh üzre tenezzülât-ı ilâhiyye-i nüzûl ve bâtını sırr-ı hatm-i nübüvvet olan mertebe-i vilâyet-i kübrâdan hilâfet-i kübrâ ile zuhûr idip derûnında cemî' envâ'-i müfredâta ve envâ'-i mürekkebâta nuṭkı sârî olup müfredâtı haşr-i terkîb ve mürekkebâtı neşrile müfredâta ircâ' eyler ve cemî' ervâh arz-ı beyzâ-yı vücûdında haşr olup kuvâ-yı 'uzvı olurlar. Ve her bir ervâh mazhariyyetine göre tekmîl-i merâtib iderler ve her biri *eṭ-turuḳi ilallâhi bi'adedi*

²⁷⁴ Bu vâridât M2'de yoktur.

²⁷⁵ -M4.

²⁷⁶ Kurân-ı Kerîm, 51/50

²⁷⁷ Kurân-ı Kerîm, 89/28

²⁷⁸ Hadis-i Şerif, "Ölmeden önce ölünüz". El-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 191, Hadis no: 2669.

²⁷⁹ -M3.

²⁸⁰ Kurân-ı Kerîm, 40/16

enfâsi'l-halâ 'iğ muhteżâsınca menba^ç-ı feyz-i İlahî olan sâķî-i kevşer-i 'irfâna vâsıl ve câm-ı kelimât-ı kudsiyyesiyle havz-ı vahdetden şarâb-ı nâb-ı hayâtı nüş idip [158] ve *mine'l-mâ'i külle şey'in hayy*²⁸¹ sırrıyla kulüb-ı 'atâşları irvâ olup hayât-ı ebediyyeye mazhar olurlar. İmdi mine'l-evvel ile'l-ezel ile'l-âhîri'l-ebed sâķî birdir bâde birdir meclis de birdir halka-i yârân da birdir lâkin keyfiyyet-i neş'e-i bâdeniñ zuhûrı ve hâlâtıyla²⁸² *küllü inâ'in yeteraşşehu bimâ fîhi*²⁸³ mazmûnı üzere sâķî-i ezel devriyle câm-ı ebedi tecdîd eyledükce neş'e-i ezel reşha-i âherde mücedded hâlât ve bûy-ı elvân-ı keşret ile zâhir ve peydâ olmağdadır ammâ hâric-i meclis ervâh-ı süflî zindân-ı 'unşurda zencîr-i tabâyi' le maḥbûs ve nisyâna mübtelâ olmağın teceddüd-i hâlât-ı neş'e-i sırdan âgâh olmayıp her bir tecdîd-i zuhûrı tekrâr zann idip selef-i ehlu'l-lâhiñ kerâmât ve taşarrufları şöyledir ve böyledir diyip evķât-ı nâzeninlerin zâyi' eylemler bilmezler ki âhîrde zâhir olan evvelde bâtın olandır. Kubûr ecsâd-ı kudsiyye-i envâr-ı ilâhiyyeyi bilmeyip toprağdan ve ağacdan ve hâcerden meded taleb eylemler nitekim buyurulmuşdur. *İza tahayyür fî'l-umûr feste'inü min aşḥâbi'l-kubûr*²⁸⁴ bilmezler ki kulübü'l-ebrâr kubûrü'l-aḥyârdır. İmdi ey tâlib ben ne söyledim sen ne anladiñ hemân kendüñe gel zindân-ı 'anâşırda zencîr-i tabâyi' den ḥalâş olup muḥaddem zıkr olındığı vech üzere mürşid-i kâmilî taleb idip a'lâ-yı 'illiyûn olan beyt-i ma'mûr-i ḳalb-i melâmiyyûna 'urûc eyle. Zîrâ ḳalb-i kâmil bir genc-i İlahî kabrdır ki ervâh ve esrâr-ı evvelîn ve âhîrîn 'ulûmile anda medfûn ve maḥfûzdır diḳḳatle nazâr itseñ âfâğda bu sırr müşâhiddir ki aḥcârdan ve eşcârdan bir ḥâne binâ olınsa envâ'-i aḥcâr ve eşcâr ol ḥânede mevcûddır. İmdi fehm [ü] idrâk eyle ḥâne-i İlahî olan beyt-i ma'mûr ki rûḥânîdir anıñ 'arş u ferşi ve saḳf [u] haytâsı ve sâ'ir âlât-ı binâ ve âvân-ı [159] levâzım niçe yüz biñ kerre yüz biñ envâ'-i ervâhile hüveydâ ve zâhir olduğından mâ'adâ her yevm-i İlahîde yetmiş biñ kerre yetmiş biñ ervâh-ı mücerrede gelip ziyâret ve tavâf eylemler bir kerre gelen bir daḥi tekrâr

²⁸¹ Kur'ân-ı Kerîm, 21/30

²⁸² -M3.

²⁸³ "Her kap içindekini sızdırır."

²⁸⁴ Halil Paşa Türbesinin kapsısında yazılı Arapça ibare, M. 1759. "“İşlerinizde tehayyüre uğradığımız zaman kabir ehliyelerinden (ölülerden) yardım isteyiniz”

eylemezler ve bir ān ḥālī kalmaz. Ey ṭālib ma‘lūmīn olsun evvel de āḥir de beyt-i ma‘mūr da birdir Allāh da birdir. İnnā ‘inde münkesirati’l-ḫulūbi li-eceli ḥadīṣ-i ḫudsiyesinde lafz-ı münkesir melāmiyyūnı remz [ü] ĩmādır fe-efhem netice-i merām ṣāḥibü’l-beyt edrī bimā fīh sırrıyla ‘aceb ve ağreb sırlardan ḥaber virdim ki muḫaddem söylenmiş ve işidilmiş degildir ve bu ḫible-i ḥaḫīḫī beyt-i ma‘mūrı görüp ve girip ve bilip ṭavāf eylemedikce necāt mümkün degildir *ve men deḫalehu kāne āminen*²⁸⁵ ve ol beyt²⁸⁶ ‘ulyāda muḫīm olup ḫizmet idene ‘abdullāh ve cārullāh dinir. İşte bu sırrı bundan ziyāde keşf cā’iz degildir ve *lil-‘ārifi yekfīhü’l-iṣāre*²⁸⁷ *fī’l-yevmi’ṣ-ṣānī min ṣevvāli’l-mu‘azzam liseneti ṣelāṣe ve seb‘īn ve mi’eti ve elf (1173) min hicreti men lehü’l-‘izz ve’ṣ-ṣeref min Vāridāti’l-Seyyidi’l-melāmiyyi Muṣṭafā Ḥāṣim el-Üskūdārī.*

²⁸⁵ Kur’ân-ı Kerîm, 3/97

²⁸⁶ M2, M3, M4 / -M1.

²⁸⁷ "Arife işaret yeter."

EṬVĀRU'L-MELĀMIYYŪN VE ESRĀRU'L-İLĀHĪYYŪN²⁸⁹

BİSMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

Ma'lūm ola ki mezāhir-i āfākda melāmiyyūnıñ zuhūrı ve mezāhirde melāmiyyūnıñ sebep-i tesmiyesi halk-ı 'ālemiñ şakāvet-i ezeliyye üzere zuhūr idenleriniñ lev-m-i melāmet itmeleridir. Nitekim mefhari'l-enbiyā ve mesnedü'l²⁹⁰-evliyā şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem hazretlerine küffār-ı Kureyşin efceri nesl-i Benī Ümeyyeden ve gayrıdan mazhar²⁹¹ şakāvet-i ezeliyye üzere olanlar lev-m-i melāmet iderlerdi ki bizim gibi ekl [ü] şürb ve tezevvüc [ü] cimā' idip ve libās-ı fāhire ile soқақlarda [160] gezip bey' ü şirā idersin ve māl u emlāk ve gulām ü huyūl ve cemāl ü evlād ü 'ayāl ve halkdan zekāt ve şadekāt aḥz idip kendü aşhāb ve aḥrabāña virirsin ve söylersin ki baña nāmūs-ı ekber Cibril-i emīn geldi emr ü nehy için āyet getürdi. Ḥātemü'l-enbiyāyam Tivrāt İncil Zebürin haber virdigi hādī-i dīn ve emīnü'l-ümme benem ve yedi kat gökleri ve 'arş [u] kürsi geçip 'uruc itdim ve Allāh'ı gördim dirsin. Henüz yerden ayakların bir qarış yukarı kaldırıp bir ber-hevā turabilmezsın dürlü dürlü da'vā idersin hiç seniñ gibi Ebū Ṭālib evlādı yetimi peygamber mi olur. Peygamber olanlar Ḥazret-i Mūsā ve Ḥazret-i 'İsā gibi olur ki bi'l-külliyeye dünyayı terk idip māl [ü] emlāk degil bir ḥabbeye mālīk olmazlar ve cümle libāsları koyun derisi olup ve bir hücreye mālīk olmayıp her gice bir ümmetin ḥānesinde müsāfir olup kūt-ı lā-yemūt ekl ü şürb iderler diyü²⁹² bā' iş-i ḥilqat-i dāreyn sultān-ı kevneyn cenāb-ı şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem hazretleriniñ *levlāke levlāk*²⁹³ şehādeti ve ḥalaqa'l-lāhu te'ālā nūri min nūra beşāretiyle zuhūr-ı tām zuhūr-ı 'unşuriyyelerin bilmeyip kıyās-ı nefsi bātılaları ve zu'm-ı fāsıdeleri üzere

²⁸⁸ Bu vâridât M2'de yoktur.

²⁸⁹ -M4.

²⁹⁰ seyyidül, M3.

²⁹¹ M2, M3, M4 / -M1.

²⁹² melāmet iderler, M3.

²⁹³ Hadis-i Şerif: El-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 164, Hadis no: 2123.

seh̄h̄ar ve kâhin ve mecnûn ve istidrâc i' tibârıyla dürlü dürlü cevr ü haķâret ve lev̄m-i melâmet itmege ħaml-i cesâret iderler idi. Fî zamânınâ ehlullâha itdikleri gibi lâkin te'yîd-i Rabbânî ve ħudret-i Raĥmânî zâhir olup *yürîdûne nûrallâhi biefvâhihim mütimmü nûrihi velev kerihe'l-kâfirûn*²⁹⁴ mefhûmı üzere her biri bir âşâr-ı eĥadiyye ve mu'cizât-ı Muĥammediyye ile maĥcûb ve maġbûn olup 'inâyet-i İlâhiyye ve sa'âdet-i ezeliyyeye yâr olanlar taşdıķ ve ikrâra gelip necât buldılar [161] ve şaķâvet-i ezeliyye üzere ħalanlarıñ kimi dünyâda berbâd [ü] ħarâb ve kimi âĥiretde giriftâr-ı 'azâb oldılar. İmdi muĥaddem ve ħâlâ cenâb-ı şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ħazretleriniñ mişķât-ı ħatm-i nübüvvetlerinden mütefeyyîz zâhiren ve sırran nesl-i pâklerinden zuhûr idip zâhiren ve bâtinen 'ilm [ü] 'irfânlarına vâriş olup ħâtemü'l-evliyâ olanlara daĥi *Allâhü yestehzi'ü bihim ve yemüddühüm fî tuġyânihim ya'mehûn*²⁹⁵ ħavl-i şerîfi üzere mażhar-ı fitne ve tuġyân olan münâfıķın vech-i meşrûĥ üzere lev̄m-i melâmet ve cevr-i ħakâret itmege sa'y ü ihtimâm iderler. Nitekim muĥaddemâ Ĥulefâ'-i Râşidîn ve bâb-ı medîne-i 'ilm-i Ĥudâ ħazret-i ħâtemü'l-evliyâya ve şadr a'nî şadr-ı vâriş-i noġta-i sırr-ı vilâyet Ĥazret-i İmâm Ĥasan ve Ĥazret-i İmâm Ĥüseyn rağiyallâhu te'âlâ 'anhümâ ve e'imme-i işnâ 'aşer rağiyallâhu 'anhüm ħazretlerine ve ħanedânlarına Mervânî münâfıķların ızĥâr-ı cevr-i melâmet itdikleri gibi lâkin bi-ħudretü'l-lâhi te'âlâ 'ulüvvü'ş-şân ve mażhar-ı sırr-ı Yezdân oldukların ızĥâra bâdî ve bâ'îş oldılar ki kelâm-ı muĥbir-i şâdıķ *eşeddü'l-belâ 'ale'l-enbiyâ şümme'l-evliyâ şümme'l-emselü fe'l-emşel* bu ma'nâya delâlet ider ve şehâdet ider ve ħâ'ide-i ma'ânî üzere el-eşyâ-i tünkesif bâ-şadedhâ mefhûmınca kezâlik evliyâ'-i kibâr vâriş-i sırr-ı Aĥmed-i Muĥtâr ħazretleriniñ zevķ-i vicdân ve 'ilm-i 'irfânları edaķķ ecell ekber ekmel olup mişliyyet üzere sârî ve bâķîdir ve bu sırdandır ki her ne zamân bir kâmil-i mükemmel zât-ı şerîf bu 'âlemde zuhûr itse ehl-i sa'âdet olanlar ikrâr idip ĥidmet [ü] maĥabbetler cân baş fedâ iderler ve ehl-i şaķâvet olanlar inkâr idip beşeriyyetine nazâr birle bizim gibi ekl [ü] şürb ve

²⁹⁴ Kur'ân-ı Kerîm, 61/8

²⁹⁵ Kur'ân-ı Kerîm, 2/15

halkdan aqça ve māl kabūl ider. Böyle evliyā mı olur seh̄hār ve mülhid ve zındik ve istidrāc zu‘mıyla ve kelāmullāh üzerine oturur [162] ve cenābet gezer ve şerī‘at-i muṭahhareyi inkār ider diyü dürlü dürlü kizb-i şarīh ve bühtān-ı ‘azīm itdükleri beyne’n-nās meşhūrdır ve ba‘zı kendini bilmezler cibilliyet-i nefsanī ve ‘adāvet-i rūhāniyyelerine tābi‘ olup taḥrīf ve tağyīr-i āyāt-ı Qur‘āniyye ve eḥādīs-i mevzū‘a ve ekāyil-i bāṭıla ile tekfīre cesāret ve in‘idāma mübāderet idip intifā-yı nūr-ı İlähī için efvāhı resā‘il-i günāgün sevād-hānlıklar ider, ‘ayn-ı ḥamākat ve maḥz-ı şaḳāvetdir ki henüz tekfīr eyledikleri zāt ile ḥayran ve şerren şoḥbet degil belki yüzün görmeyip ve vaqt-i zamānına yetişmemişler hemān şehādet-i zūr ve bühtān-ı kizb-i şarīh-i ḥizlān olduğu zāhir iken i‘tikād-ı Ehl-i Sünnet ve ‘ulemā-yı ümmet olan tariḳ-ı ehl-i yaqīn ve dīn-i mübīn budur diyü muḳtedā-yı ümmet-i merḥūmeye ve e‘imme-i müctehidü’d-dīne ve resūlullāh ve kitābullāha iftirā idip buṭlān-ı zāhire ve i‘tikād-ı fāsīde ile ‘amel ve ecr-i şevāb me‘mūl idenleriñ edille-i kaṭ‘iyye-i erba‘a ile ḥāl ü şānların feh̄m [ü] idrāk idip anlardan ḥazer ve ictināb mü‘minin [ü] mü‘mināta farz-ı ‘ayndır kemā ḳalallāhu te‘ālā: *ferīḳun fi’l-cenneti ve ferīḳun fi’s-sa‘ir*²⁹⁶ ve ḳāle te‘ālā: *inne’l-ebṛāre lefī na‘īm*²⁹⁷ ve *inne’l-füccāre lefī caḥīm*²⁹⁸ hemān ehl-i necāt olanlar ezvāḳ-ı na‘īm-i rūhāniyye ile şafāda ve ehl-i berzaḥ olanlar ‘uḳāb-ı şuver-i nefsanīyye ile cefādadır. Fe-efhem ve bu taḥrīrātımız ancak ṭālib-i Ḥaḳḳıñ zihn-i i‘tikādını taḥhīr ve te‘yīd için tenezzülāt-ı İlähiyyedir imdi ey da‘vā-yı imān ve iḳrār eyleyen ḥazer eyle ki serḥadd-i ḥaḳīkatde muḥāfaza-i ṭa‘n²⁹⁹ [u] melāmet ile emn ü selāmet-i ḳurā ve medāyin-i iḳlīm-i vücūd olan³⁰⁰ imāmü’l-melāmiyyūn ḥātemü’l-evliyā mürşid-i ‘ālemün a‘māl ve ef‘ālin görmege ve bilmege ṭālib olma zīrā anlarıñ aḥvāli ‘aḳla şıḡmaz. Zīrā küffār-ı Ḳureyş şāhib-i sa‘ādet efendimiziñ ḥuşuşında [163] diḳḳat ve tecessüs itmeleriyle mi‘rāc ve şaḳḳ-ı kamer ve istintāḳ-ı ḥacer ve şecer ve ḥubūbāt gibi mu‘cizāta bā‘iş oldılar. İdrāk-i nāḳışlarıyla nefsi ‘aḳllarına

²⁹⁶ Kur‘ân-ı Kerīm, 42/7

²⁹⁷ Kur‘ân-ı Kerīm, 83/22

²⁹⁸ Kur‘ân-ı Kerīm, 82/14

²⁹⁹ ḥısn, M3.

³⁰⁰ emn ü selāmet-i ḳurā ve medāyin-i iḳlīm-i vücūd olan, -M3.

kıyās idip kāfir oldılar bilmediler ki h̄atemü'l-enbiyā efendimiziñ cesed-i mübārekeleri sā'ir ecsādiñ rūhıdır ve anıñ ıalb-i pāki esfel [ü] a'läyı muh̄ıtdır ıalbiyle taıavvur ve taıayyül ān-ı dā'imide cümle-i ecsādda zāhir ve nümāyān olur bir ānda hem ūerāda seyr ider ve hem ūüreyyāda seyr ider ve her bir ecsād ve eıyā zıll-ı 'uzvı ve ervāıları ıuvā-yı cesed-i mübārekesidir cümlesinde taıarruf itmek kendü ıuvāsında taıarruf itmekdir. Sırr-ı vaıy-i İlāhı budur nitekim āyet-i kerımede *ıul innemā ene beıerün miılıküm yūhā ileyye*³⁰¹ ıavl-i ūerıfi beıeriyet-i 'unıur-ı pāki cümle-i miıli olup ve merci'leri olduı yūhā ileyye sırrı beyān ider. Fe-efhem hāzā baıır-i 'amıı ve sırr-ı daııı kezālik ol ūılb-i pāk-i beıeriyetden miıliyyet üzere zuhūr ve sırr-ı h̄atm-i nübüvvet raım-i duıter-i Betülden tulu' idip *merace'l-baıreyn yelteıiyān*³⁰² sırrıyla ūılb-i velāyetden ve raım-i sırr-ı nübüvvetden zāhiri vilāyet ve bātıını nübüvvet *beynehümā berzahün lā yebıiyān*³⁰³ mııdāıınca neslen ba' de nesl ıarnen ba' de ıarn ile'l-ebed vāriı-i esrār-ı nübüvvet ve'l-vilāyet h̄atemü'l-evliyā sultānü'l-melāmiyyün olanlarıñ teceddüd ve zuhūr-ı beıeriyetleri *ıümme'l-emıelü fi'l-emıel* delāletiyle bı-'aded ve zevı-ı 'ırfānları bı-nihāye olmaıdır ve kezālik esrār-ı nübüvvet ve envār-ı vilāyete maızar ve vāriı-i ıehār-deh merātib seyriyle zuhūr iden h̄atemü'l-evliyā sultānü'l-melāmiyyün hāzerātınıñ 'uzv-ı mübārekeleri cümle ecsādı ve ıuvāları cümle-i ervāı muh̄ıtdır ve her biri bir ānda hem ūarāyı ve hem ūüreyyāyı seyr ve dilediıi ūüret ve ecsādile istediıi zamān ve mekāna tayy ü 'amel ider. Bir ānda [164] hem maırııda ve hem maıribde ve hem Mekkede ve hem rūıü'l-ecsād olan cesed-i pāki olduı maıhalde görinir. Belki her ānda ve her zamānda ve her mekānda her bir ūüret ile hāzır olur ve selefde zuhūr iden enbiyā-yı 'ızām 'aleyhimü'ı-ıalāt ve's-selām zamān-ı sa'ādetlerinde ve nebiyy-i mürselde iıtizā-yı hāl ü zamāna göre sırr-ı h̄atm-i vilāyet ve tavr-ı melāmet var idi. Lākin bātıın idi ammā nübüvvet h̄atm olduıda vilāyet zāhir olup sırr-ı nübüvvet h̄atm ve bātıın oldu anıñ'ıündür sultān-ı iılım-i vücüd imāmü'l-melāmiyyün h̄atemü'l-evliyā mürsidü'l-

³⁰¹ Kur'ān-ı Kerım, 41/6 ve 18/110

³⁰² Kur'ān-ı Kerım, 55/19

³⁰³ Kur'ān-ı Kerım, 55/20

enfüs ve'l-âfâk âdem-i ma' nâ insân-ı kâmilîñ meşreb-i meslegi yemîtiñ ef' âli yesârı vâkıf olmaz *lâtüdrükühü'l-ebşârü ve hüve yüdrükü'l-ebşâre*³⁰⁴ sırrına mazhardır hemân kıyüdât-ı a' mâl-i meymene ve meş'âmdan ıtlak-ı *fe-eynemâ tüvellü fe-şemme vechullâh*³⁰⁵ ile muṭlak âzâde olup *ve's-sâbiķüne's-sâbiķüne ülä'ike'l-muķarrebün*³⁰⁶ zümresiyle cinân-ı vicdâna³⁰⁷ dâhil *ve men deķalehu kâne âminen*³⁰⁸ sırrıyla mesrür ve fâkihe-i ma' ârif-i *lâ-maķtû'atin ve lâ memnû'atin*³⁰⁹ ile zevķ-yâb ve *innâ enşe'nâhünne inşâ'en fece'alnâhünne ebķâren*³¹⁰ sırrından tecdîd-i kuvâ-yı rûhâniyye ile teceddüd³¹¹-i zevķ-ı 'ulüm-ı evvelîn ü âhîrîne mazhar olanlarıñ bu muķaddemât-ı mezkûrât ma'lûmlarıdır ki anlar ân-ı dâ'imde mişķât-ı ḥatm-i vilâyetden mütefeyyizlerdir ve rü'yet-i cemâlile mesrûrlardır.

fî leyleti's-şelâşin vaķtü'l-ışâ min ramazânü'l-mübârek liseneti şelâşe ve seb'în ve mi'eti ve elf (1173) min hicreti men lehü'l-ızz ve's-şeref.

³⁰⁴ Kur'ân-ı Kerîm, 6/103

³⁰⁵ Kur'ân-ı Kerîm, 2/115

³⁰⁶ Kur'ân-ı Kerîm, 56/10-11

³⁰⁷ huld, M3.

³⁰⁸ Kur'ân-ı Kerîm, 3/97

³⁰⁹ Kur'ân-ı Kerîm, 56/33

³¹⁰ Kur'ân-ı Kerîm, 56/35-36

³¹¹ müceddid, M3.

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

MEBDE-İ SIRRU'L-MASŪN VE NETİCE-İ HAYRU'L-ĞARŪN³¹³

Baħr-i ezel hevā-yı maħabbet zuhūriyla cūş u iħrāc-ı genc-i nihānī için ħurūş iderek [165] ħa' r-ı bī-nihāyesinde meşhūn ve aşďāf-ı ma' ārifden maħzūn envā' -ı ħaħāyık-ı dŭr-i meknūn-ı yektāları ħabāb-āsā ızhār idip andan sāhil-i fecc-i ebed zıll-ı memdūd-ı eħad ma' nā-yı ' ayn-ı insān menba' -ı Nīl-i ' irfān maşrıħ-ı şems-i zuhūr menşe' -ı sırr-ı zuhūr mehbi' -ı envār-ı sŭrŭr maşdar-ı edvār-ı dŭhŭr sulţān-ı iħlīm-i vŭcŭd bŭrhān-ı ' ilm-i şŭhŭd fā' iz-ı sırr-ı tevlīd fātih-ı ħışn-ı tevĥīd miftāħ-ı bāb-ı intizām mışbāħ-ı cehlŭ' z-ğalām nizāmŭ'l-mantıħ ve'l-keġām netīcetŭ'l³¹⁴-merātib ve'l-maħām sīret-i dem ve şŭret-i ādem fu'ād-ı pākine sāhil-i ezeldir ol cevher-i bī-hemtā dŭrr-i meknūn-ı yektā ola sāhile-i teceddŭd-i emvāc-ı ħudret ile ilħādan bir ān ħālī olmadıġından mine'l-ezel ile'l-ebed baħr-i ezeliñ sāhil-i ebedi olan insān-ı kāmile cān [u] dilden iħbāl ve teveccŭh idenler maħrŭm ve me'yŭs olmazlar elbetde herkes³¹⁵ bi-ħasebi'l-merātib ma' rifet ve zevħi miħďār-ı feyz-yāb ve ħişşedār olmaħdadır ħālallāhu te' ālā: *ve in min şey'in illā ' indenā ħazā'inŭhu vemā nŭnezzilŭhu illā biħaderi ma' lŭmin*³¹⁶ve ħāle te' ālā *vemā minnā lehu maħāmŭn ma' lŭm*³¹⁷ imdi ey ŧālib dermān-ı mŭbtelā-yı derd rāh-ı Ĥaħda cān baş terk iden merd işbu kelimātım gŭş eyle ki deryā gibi cūş idesin el'ān baħr-i ezelden sāhil-i ebede bu gŭne dŭrr-i yektā-yı ħaħīħat zuhūr eyledi. Ĥazāine-i ħalbiñi ālāt-ı efħār-ı sivādan pāk eyle ħadr ma' lŭm ol maħām-ı ma' lŭme ħazā'in-i İġāhiyyeden istizāl-i ' ulŭm-ı evvelīn āħirīn muħarrerdir imdi ma' lŭmiñ olsun ki doħuz ata şulbinden ve yedi ana rahminden ħaberdār olmayan olan meħŭlŭ'n-neseb mefħŭdŭ'l-ħaseb metrŭkŭ' z-

³¹² Bu vāridāt M2'de yoktur.

³¹³ -M4.

³¹⁴ Bu kısım metinde yazılmamış. Diġer nŭshadan alınmıştır.

³¹⁵ -M3.

³¹⁶ Kur'ān-ı Kerīm, 15/21

³¹⁷ Kur'ān-ı Kerīm, 37/164

zimām bilā-‘ aqd hāşıl olan hayvān-ı mülhākdır. İmdi hoşca fehmi idrāk eyle netice mīve-i tohm-ı şecere-i ‘ālem olan ādemiñ huşul ü zuhūrına eflāk peder ve ‘anāşır-ı arz māderdir ṭabāyi‘-i digeri [166] ‘anāşır-ı³¹⁸ ünşadır i‘tidāl üzere sirāyeti izdivācdır huşul-i ṭabāyi‘-i şulb peder huşul-i ‘anāşır raḥm-i māderdir ve ṭabi‘atıñ ‘anāşırı ḳabūli mā’-i cevher ve ‘anāşırın ḳabul-i mekān-ı ‘arzdır. Biri mā’-i şarḳī ve biri mā’-i ğarbīdir ve bu her ile ‘arziñ ictimā‘ı mecma‘ü’l-baḥreyn sırr ile nümā-yı ufḳ-ı ma‘dendir ve taḥavvül-i evşāf-ı edvār ve teşlīs-i mevālīdde tecdīd-i lebs eşkāl her bir tecdīd-i libās bir yevm-i İlāhīdir ṭabāyi‘-i semāviyyede huşūfāt küşūfātı ref‘ ve ‘anāşır-ı arzıyyede olan nuḥūsāt küdürātı ref‘ içündür *hamret tiynet ādem-i bi-yedi erba‘ine şabāḥan* kelām-ı ḳudsiyyesi bu remzi İmādır biz yine maḳşada şürü‘ idelim. İmdi bu mevlid-i ma‘deniñ evveli beyāzdır ḥāsse-i cevher-i kāndır ve ufḳı mercāndır mā’iñ ebeveyniñ kırk günden soñra ḳan olmasını İmādır ve rūḥ-ı nebāt olan nümāniñ mercānda zuhūrı dem-i mezkūreniñ lebs-i muḍġaya taḳallübin beyāndır andan mevlid-i sāniyye zāhir oldı ya‘nī baṭn-ı ma‘dende hāşıl olan veled ki nümādır raḥm-i māderden doğıp mücerred lebs-i nebāt ile zāhir oldı ya‘nī muḍġa-i mezkūrda nümā-yı ‘uzviyye oldı. Andan rūḥ-ı ma‘den olan ḳuvā-yı nümā bi’l-fi‘l ecsāt-ı nebāt olup şāḥ u sāk u evrāk ile ufḳ-ı nebāt şecer-i ḥurmā oldı ya‘nī muḍġa-i mezkūrede bi’l-ḳuvve olan nümā bi’l-fi‘l zāhir olup eller ve ayaklar ve sā’ir a‘zā oldı andan bmevālīd-i sālīse ki zāhir oldı ya‘nī ufḳ-ı nebāt baṭn-ı şecer ḥurmāda bi’l-fi‘l hāşıl olan veled ki ḥavāss ve ḳuvādır mücedded lebs-i ḥayvānile doğıp zāhir oldı. Ya‘nī a‘zā-yı mezkūre bi’l-ḳuvve hāşıl olan ḥavāss-ı ḳuvā-yı ebeveyn bi’l-fi‘l zāhir olup ḥayāt buldıġı bu sırrı beyāndır andan rūḥ-ı nebāt [167] olan ḥavās ve ḳuvā ve nümā bi’l-fi‘l ecsād ḥayvān olup izdivāc-ı ma‘nevi için nefis ü şehvet zāhir oldı nefsdan ekl şehvetden nesl peydā olup envā‘-i ḥayvān mişliyyet ile mevlūd ve az revāclarından ufḳ-ı ḥayvān-ı feres zāhir oldı andan sırr-ı rubūbiyyet ile evşāf-ı aḥlāk-ı ervāḥ-ı ḥayvānāt ḥavāss-ı ḥamse-i bāṭınada cümle ḥaşr u cem‘ olduġda ḥavāss-ı ḥamse-i zāhire üzere şūret-i insān oldı. Andan ızḥār-ı genc-i nihānī ve ta‘līm-i esmā’-i

³¹⁸ ṭabāyi‘, M3.

mezâhir sırrıyla heşt rütbe-i cinân peydâ ve esrâr-ı envâr-ı eṭvâr ma'âdin ü nebât ve ḥayvânât ile müzeyyen ve hevâ-yı tab'ı cevher-i 'unşurında hüveydâ olduğda şecere sırr-ı ulûhiyyetde mîve-i rubûbiyyetini tenâvül eyleyip mücedded lebs-i hilâfet-i İlähiyye ile 'âlem-i kevn-i fesâdın nizâmına ve 'adû-yı cehl-i denîniñ in'idâmına bed' eyledi. Fe-efhem nitekim ḥulefâ-yı evvelin ervâḥ-ı mukaddese-i 'âlün eyledilerdi ya'nî mürekkeḥ rûḥ olan cesed-i mezkûre baṭn-ı mâderde elṭaf-ı laṭîf-i dem-i mâderden mütena'im iken kuvâ-yı nâṭıka zâhir olup bi'l-fi'l ber-muktezâ-yı ṭabî'at nuṭka ṭalib olmağın mücedded lebs-i âdemiyyet ile kevn-i fesâda geldi. İmdi bu mezkûrât menkûlât üzere her zerrâtın ve her bir âdemiñ ḥâlî ve devr-i iḳbâlî böyledir ammâ kuvâ-yı zâhiriyyesinde ve bâṭıniyyesinde numûne muḳaddemât-ı ḥavâss-ı ma'deniyyâtı ve sırr-ı nümâ-yı nebâtâtı ve aḥlâḳ-ı ḥayvânâtı sırr-ı nefḥa-i İlähî insân-ı kâmil mertebesiyile tebdîl ve zulmâniyyeti nûrâniyyete ve ḥayvâniyyeti insâniyyete ve cehli 'ilme taḥvîl eylemedikce berzah-ı ḥaşr [u] neşrden ḥalâş olup ma'rifetu'l-lâh ḥâşıl idemez. El'ân ḥâl böyledir bu ḳavle delîl-i vâziḥ toḥm-ı şecere-i mevcûdât ve mîve-i şecere-i taḥvîlât 'aleyhi efdâli's-şalavât ḥazretleri *edde'benî rabbî feaḥşene te'dîbî* buyurdılar te'dîb ve terbiyye İlähî rûḥ-ı ḳudsî vâsıtasıyla oldu. Ḥâlbü ki [168] şecere-i mezâhirâtın toḥm-ı sırrından şâbit ve ervâḥ-ı muḳaddeseye ümmeti olmağlığı kable'z-zuhûr ṭalib idi el'ân râğıblardır. Fe-efhem imdi³¹⁹ muḳaddem ve ḥâl zıkr olınan esrâr-ı 'âmiḳadan ḥaberdâr ve *mütü ḳable entemütüve ḥâsibü ḳable en tüḥâsebu*³²⁰ bu sırrından âgâḥ olmayıp *en-nâs neyâmü feizâ mâtü entebehüve*³²¹ ḳavliniñ mâ-şadaḳı olur iken emr-i mezkûr ber-'aks olur ğılağız yok ṭağlarda ve yellerde ve çöllerde ḥayvânât izlerinde peydâ olmuş ḳaṭ'â âdem geçmemiş yollarda ḥayrân ve dem-beste ḳalıp ormanlar ve dikenler ve ṭaşlar ve ḳayalar libâsını pâre pâre ve ḥarâret bürüdet cigerini şerḥa şerḥa itdükce biñ âḥ feryâd ne fâ'ide ḥâlden bilir ve lisândan añlar yok eṭrâfiñ vahşî canavarlar ihâṭa ider.

³¹⁹ -M3.

³²⁰ Hadis-i Şerif: "Ölmeden önce ölünüz ve hesaba çekilmeden önce nefslerinizi (kendinizi) hesaba çekin", El-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 191, Hadis no: 2669.

³²¹ "İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar."

Eyne'l-mefer 'acabā bu envā'-i ni' amla ḥāşıl olan vücūdım 'ale'l-ḥuşuş eşref-i 'uzvum bu vaḥşileriñ ḳanḳısına ğidā olacaḳdır diyü fikr ü endişede iken eṫrāfdan hücūm ve nice biñ ra'd u berḳ birden zuhūr ve tekūnü'l-cibālū ke'l-'ihni'l-menfūş³²² ma'nā-yı şerifi üzere her menfūş laḥm-ı 'uzviñ canavar aḳzında nice olduḡiñ sen bilmezsin seni kim bilir hemān ne geldiḡiñ ḳapu bellü ne gitdiḡiñ memer peydā esta'izübillāh *hel etā 'ale'l-insāni hīnün mine'd-dehr lem yekün şey'en mezkūren*³²³ ve *inne'l-münāfiḳine fi'd-derki'l-esfeli mine'n-nār*³²⁴ şümme radednāhü esfele sāfilīn³²⁵ āyāt-ı beyyināt sırrından bu temessülāt teşebbühātımız ne dimekdir bil *şümme ebevāhü yühevvidānihi ve yüneşşirānihi* remzini añlayıp taḳlīdden ḥalāş ve taḥḳiḳa vāşıl ve ata ve ana ve ḳavm ḳabile ve Zeyd 'Amriñ ef'āl aḳvāline aldanma sultān-ı iḳlīm-i vücūd-ı mürşid-i kāmili fehm eyle *en-nās 'alā dīni mülūkihim* muḳtezāsınca ol imāmü'l-melāmiyyūn ḥazretlerine iḳtidā eyle ki taşarruf-ı 'ilm-i İlāhiye ḳādir ve vācibü'l-ittibā' dır. Hemān cān u [169] dilden iḳtidā ve zevḳile şoḫbet ve hizmet ile nāgeh ṫariḳ-ı Ḥaḳḳa sülūk ve meclis-i 'irfāna duḡul *fī maḳ'adi şıḳkin 'inde melīkin muḳtedir*³²⁶ fırḳasıyla dā'imen ḥuzūrda olanlardan olasın netice-i kelām sünnet-i seniyye-i ḥātemü'l-enbiyā ve 'ādde ḥasene-i ḥātemü'l-evliyā üzere *ḥayrū'l-ḳurūni ḳarnī şümme'llezīne belevnehüm*³²⁷ mışdāḳınca neslen ba'de nesl ve şadran 'an şadr cārī olan 'ahd-i telḳīn ve iḳrār-ı yaḳīn ile meclis-i şoḫbete dāḡil ve esrār-ı melāmiyyūna vāşıl ve zevḳ-ı maḥabbete nā'il ol ki *vemen deḡalehu kāne āminen*³²⁸ zümresine mülḥaḳ olup maḥmel-i emānet-i kübrā ve maḥzen-i esrār-ı 'ulyā olasın ve 'arş-ı fu'ādiña maḡfī olan baḡr-i ḥaḳiḳat cūş [u] ḥurūşa gelip ḳa'ında olan bi-'aded bi-nihāye aşlā gözler görmemiş ve ḳulaḳlar işitmemiş dürr-i yektā-yı cevāhir-i bi-hemtāyı sāḡil-i kelāma ilkā ide ki isteyip alanlar ḳūt-ı cān derdlerine dermān ideler ve şems-i 'ilm-i 'irfāniñ burc-ı

³²² Kur'ân-ı Kerîm, 101/5

³²³ Kur'ân-ı Kerîm, 76/1

³²⁴ Kur'ân-ı Kerîm, 4/145

³²⁵ Kur'ân-ı Kerîm, 95/5

³²⁶ Kur'ân-ı Kerîm, 54/55

³²⁷ Hadis-i Şerif: "En hayırlı asır benim içinde bulunduḡum asırdır."

³²⁸ Kur'ân-ı Kerîm, 3/97

melâmetden ʔulûʕ idip cümle ʕâlimleri münevver ve ʔulûmât-ı cehl giderip ʕulvî ve süflî cümle hânelerin revzenlerinden bir nev-sâle öyle rûşen ide kim içlerinde her ne ki varsa görine ve biline hemân mülk-i vücûda mâlik ve şâhibü'l-beyt *edri bimâ fîhi* sırrına mazhar olasin. İşte bu ehl-i tevḥîdiñ aḥḳarı ve zümre-i melâmiyyüniñ efḳarı ve cümleñiñ ḥâdim-i kemteri derd-mend-i bî-kes ve bî-çâre Hâşimiñ mezḥeb-i iʕtikâdı ve meşreb-i istinâdı budur. İmdi seyri tamâm olup saʕâdet-i ezeliyyeleri sebḳat bu vâridâtta olan teşbîhât ve temşîlâtımız burhân-ı ḳâṭıʕ ve mevşıl-ı merâm olur ve illâ berzaḳ-ı inkâriyyetde tâbiʕ-i ricâl olup *heyhâte heyhâte limâ tûʕadûn*³²⁹ mâ-şadaḳı olmaḳla her ṯarafdan *sebeḳat* ve *fereset* ile ḥâlleri düşvâr ve dâne-i ḥayâlleri içün dâma giriftâr olurlar.

mefâʕîlün mefâʕîlün faʕûlün

Bu sırdır bildigi [170] cümle velîniñ

Bu sırdır sırrı hem ceddîm ʕAlîniñ

Beni ceddîm bu sırdan itdi âgâh

Hemân ol dem tecellî itdi Allâh

Eger şûretde bilmez iseñ irşâd

İdiñ âl-i Resûle ḥubb-ı muʕtâd

Bulır mürşid olan ehl-i maḥabbet

Ḥaḳîḳatde maḥabbetdir Muḥammed

fiʕl-yevmiʕ-s-sâbiʕ min şevvâlüʕl-muʕazzam liseneti şelâşe ve sebʕîn ve miʕeti ve elf

(1173) min hicreti men lehüʕl-ʕizz ve ʕş-şeref.

³²⁹ Kurʕân-ı Kerîm, 23/36

*NÛRU'L-BEDR SIRR-I LEYLETİ'L-KADR*³³¹

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

Ṭulū' -1 şems-i haqīkatde peydā olan zerrāt-ı mezāhiriñ ba' de'l-ğurūb menşe'leri olan zulumet-i arzda nihāyet³³² olmalarına dinir. Leyle-i qadr imdi ma' lūm ola ki taḥṣīl ü tekmīl-i merātib için 'ālem-i a' mādan silsile-i ervāḥ olup 'ālem-i vuşūlleri leyle-i Qadrdedir ve yine 'ālem-i lāhūtdan silsile-i ervāḥ olup 'ālem-i ceberūta vuşūlleri leyle-i Qadrdedir ve yine 'ālem-i ceberūtdan silsile-i ervāḥ olup 'ālem-i mülke vuşūlleri leyle-i Qadrdedir ve yine 'ālem-i mülkden silsile-i ervāḥ olup 'ālem-i³³³ melekūta vuşūlleri leyle-i Qadrdedir ve yine 'ālem-i melekūtdan 'ālem-i³³⁴ nāsūta vuşūlleri leyle-i Qadrdedir ve 'ālem-i nāsūtdan her bir merātibden her bir merātibte ve her bir şıfatdan her bir şıfata tebdīl-i³³⁵ libāsları leyle-i Qadrdedir. Kezālik mevālīd-i şelāşe ki ma' den nebāt ḥayvāndır itmām-ı devrleri leyle-i Qadrdedir andan cemī' merātib ve cemī' şıfātı zāhiren ve bāṭınen cāmī' olup 'ālem-i a' liyyü'l-a' lā ādem-i ma' nāya irişip vāşıl-ı ilallāh insān-ı kāmīl nüşḥa-i kübrā olmaları leyle-i Qadrdedir. Delīl-i ta' bīri 'ālem-i evvele göredir ki 'ālem-i şānī muqaddem bilinmeyip ve görilmedigine nisbet zulumet cehldir qadr ta' bīri zuhūr-ı muqadderāt-ı terakki-i şān u kudretidir. Hemān me' mūliñ [171] ğayrı zuhūr-ı 'ulūvv-i qadr menzilet-i leyle-i Qadrdedir ve ol leyle-i qadrde ḥuṣūl-i maṭlab³³⁶ meserret-i 'iyd-i ekberdir ve leyle-i Qadr ramazān-ı şerīfīñ³³⁷ pest ü heftinde olması sırr-ı ağrebdır ehline ma' lūmdır.

liseneti şelāşe ve sittīn ve mi'eti ve elf (1173) fī ğurre-i rebī' ü'l-evvel.

³³⁰ Bu vāridāt M2'de yoktur.

³³¹ -M4.

³³² nihān, M3.

³³³ nasūtda, -M3.

³³⁴ melekūta vuşūlleri leyle-i Qadrdedir ve yine 'ālem-i melekūtdan 'ālem, -M3.

³³⁵ tecdīd, M3.

³³⁶ ile, M3.

³³⁷ -M3.

-10-³³⁸MİNE'L-VÂRİDÂTİ'L-İLÂHİYYE³³⁹

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

Bu fakîre ilhâm oldu ki Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmiñ 'aşâsından murâd irâde-i nefis idi taraf-ı Hâkdan *veelki 'aşâke*³⁴⁰ ile hıttâb-ı müstetâbdan murâd irâde-i nefisini terk idi. Vaqtâ ki Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmiñ emr-i Hâkka imtişâl 'aşâsını elinden yire ilkâ eyledi ise ya'nî irâde-i Hâkdan irâde-i nefsi terk idip murâd-ı mürîdiñ irâdesi oldıgını fehm itdi ise iktizâ-yı 'âdet-i İlâhiyye üzere gayretullâh zuhûra gelip *fe 'izâ hiye hayyetün tis'â*³⁴¹ sırrı zuhûra gelip Hâzret-i Mûsâ henüz mazhar-ı tecellî-i ef'âl-i İlâhiyye olmağın havf eyledi. Ya'nî mazhar-ı İlâhiyye olup kendüden kudret-i Rabbâniyye zâhir oldıgı gibi dehşet ve vahşet ile hayrân oldu. Ba'dehu Hâzret-i Mûsâ kendüde olan ef'âlî kudret-i Hâkkanî ve irâde-i nefis-i Rabbânî oldıgın *huzhâ velâ tehaf*³⁴² vahy-i hıttâbıyla derk idip tecellî-i şifât mazhar oldu. Ba'de'z-zevk tecellî-i Rabbâniyyeniñ zuhûr-ı ma'rifetiyle cümle sihr âletlerin irâde-i Hâkkile ifnâ ve Fir'avn garç eyledi haqqikatü'l-hâl ledünden murâd gönüldir 'aşâdan murâd irâdedir arzdan murâd murâdullâhdır. Bu ma'nâda bir sırr-ı 'acîb vardır ki 'aşâ-yı³⁴³ Hâzret-i Mûsâ³⁴⁴ [172] hayye şüretinde cümle âlât-ı bâtille-i sehğârları fenâ eyledi. Ya'nî tevhid baht üzere her zuhûr Hâkknıñ olduğın *sübhâneke mâ hâlahte hâzâ bâtile*³⁴⁵ mefhûmiyla müşâhid ve maqarr olup hayye-i vahdet esfel ü a'lâ cümle mezâhiri eyledikde tavr-ı bâtılda tâlib-i Hâk olan sehğârlar tevhid-i Hâkka kabûl ve ikrâr eylediler. Kezâlik Nîl-i fark-ı beşeriyetden nâbût-ı³⁴⁶ sırr-ı nübütü ihrâc ve deryâ-yı vahdetiñ kaç' r u cem'inde cümle 'askerile Fir'avnı garç ve sâhil-i

³³⁸ Bu vâridât M4'te yoktur.

³³⁹ Risâle-i uhrâ, M2 / -M4.

³⁴⁰ Kur'ân-ı Kerîm, 27/10

³⁴¹ Kur'ân-ı Kerîm, 20/20

³⁴² Kur'ân-ı Kerîm, 20/21

³⁴³ -M3.

³⁴⁴ Şalavatu'l-lâhi ala nebiyyine ve 'aleyhi, M3.

³⁴⁵ Kur'ân-ı Kerîm, 3/191

³⁴⁶ Nübüvvet, M3.

farq-ı şānīden t̄alib-i mecma' ü'l-bahreyn cem' ü'l-cem' olduğu iki edille-i kıat' iyye ile mübeyyendir. Biri vaq'a-i şelāse-i Hızıryye ve biri *ve'zmüm yedeke ilā cenāhike tahrüc beyzā'e min ğayri sū'in*³⁴⁷ ya' nī zāhirinden ve bātınından zāhirine 'aks ve zuhūr Hākdır ve enfüs ü āfāqda hılāf-ı rızā'ullāh Hāzret-i Mūsāya bir şey zuhūr itmedügi *in hiye illā fitnetüke*³⁴⁸ didi şalavātullāhi 'alā nebiyyinā ve 'aleyhi ve 'alā sā'iri'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve'l-evliyā'i'l-muqarrabīn ve 'alā ālihīm ve aşhābihīm ecma'īn ve'l-ḥamdü-lillāhi rabbi'l-'ālemīn.

liseneti işnā ve sittīn ve mi'eti ve elf (1162) min hicreti men lehü'l-'izz ve's-şeref.

³⁴⁷ Kur'ân-ı Kerīm, 20/22

³⁴⁸ Kur'ân-ı Kerīm, 7/155

-11-

VE MİNE'L-VÂRİDÂTİ'L-İLÂHİYYE Lİ'S-SEYYİDİ'L-MELÂMİYYE³⁴⁹**BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM**

Ey nefsini bilmege t̄alib olan ehl-i ikr̄ar ma' lūmıñ olsun ki āfākda t̄abāyi' -i erba' a üzere olan³⁵⁰ kıyāmet-i şuğrā nār³⁵¹ hevā āb ve hāk bu dört ' unşurıñ cem' ü mezcine dinir ki z̄uhūr-ı mevālīd-i selāşedir. Lākin hayvānāt bu ' anāşırıñ her birinde birer ahlāt z̄āhir olduğundan s̄ā'irinden mümtāz oldılar biri sevdā ve biri şafrā ve biri balğam ve biri k̄andır daḡi bunlarıñ bātınıyladır ki [173] t̄abī' at-ı nefis hiss-i rūḡdır bu mezkūrātıñ bir yerde cem' ve k̄ā'im olmasına dinir. Ḥaşr-ı hayvānī ve kıyāmet-i şuğrā imdi bu kıyāmet-i şuğrā kıyāmet-i vüştā ile ve kıyāmet-i vüştā kıyāmet-i kübrā ile ḡaşr ü k̄ā'im olmaduḡça berzah-ı mevķıf-ı ḡaşr [ü] neşrden ḡalāş k̄ābil ü mümkün degildir *yevme t̄ubeddelü'l-arzū ḡayra'l-arzī³⁵²* āyet-i kerīmesinden murād olan arz arz-ı beyzā-yı vücūd insān-ı kāmil-i ādem-i ma' nādır. Anda daḡi kıyāmet-i şuğrā ve vüştā ve kübrā z̄āhirdir ki ḡaşrū'n-nefs dinir. Biri t̄ab'ī ve biri ḡalkī ve biri ' ilmidir. Ehl-i ma' lūmdır anıñ' çündir ki insān-ı kāmil vücūhāt-ı mezāhire bir muşaffā mir' ātdır müfred mürekkeb esfel ehli bātın z̄āhir cümle mezāhir kesānı ve vücūd-ı ma' ānī s̄iret-i envār sırrından vücūd-ı cevher-i muşaffāsından mürebbī ve müşāhiddir ve kezālik k̄ālallāhu te' ālā *velā raḡbin velā yābisin illā fī kitābin mübīn³⁵³* ve k̄āle te' ālā *veliküllin vechetün hüve müvellīhā³⁵⁴* fe-efhem ammā meslek-i mezāhir üzere kıyāmet-i vüştā ıslāḡ-ı nefis ve ıslāḡ-ı t̄abī' at ve ıslāḡ-ı rūḡ ve ıslāḡ-ı sırdır. Ya' nī ma' rifet-i sırr-ı rübūbiyyet ve sırr-ı ülūhiyyet ve sırr-ı ' irfān ve sırr-ı ḡaḡīḡatdır. Hemān bu dört esrār bir vücūdda z̄āhir ve k̄ā'im olmasına ḡaşr-ı insānī ve kıyāmet-i vüştā dinir ve merātib-i erba' a budur ki ' anāşır ve t̄abāyiñ ḡaḡīḡatidir ve ma' rifet-i nefis bu merātibiñ ḡālen ve zevḡan ma' rifetine ıtlāk olunur *men ' arefe nefsehu ve*

³⁴⁹ -M4.³⁵⁰ -M2.³⁵¹ -M2.³⁵² Kur'ān-ı Kerīm, 14/48³⁵³ Kur'ān-ı Kerīm, 6/59³⁵⁴ Kur'ān-ı Kerīm, 2/148

*feḳad ‘arefe rabbehu*³⁵⁵ sırrı budur. Ey ṭālib-i sīret-i insān olan şūret-i³⁵⁶ ādem ma‘lūmīn olsun ki enfüsde tecellī-i ef‘āl kıyāmet-i şuḡrā ve tecellī-i şıfāt kıyāmet-i vüştā ve tecellī-i zāt kıyāmet-i kübrādır ammā tecellī-i zāta maḡhar kıyāmet-i kübrā ile ḳā’im maḡşer-i ervāḡ-ı ādem-i ma‘nā ki³⁵⁷ ṭāmmetü’l-kübrā daḡı dinir. Cümle ervāḡ-ı enbiyā [174] ve sā’ir ervāḡ-ı muḳaddese taḡt-ı livā-yı ḡātemü’l-enbiyāda ḡaşr u cem‘ olmaḡdır. Ol livāyü’l-ḡamdiñ ḡāmili ḡātemü’l-evliyā sāḡī-i kevşer-i ‘irfān-ı tevḡīddir. İmdi evvelīn [ü] āḡirīn ve cümle-i ḡāmil-i livā-yı ḡamd ḡātemü’l-evliyāniñ kevşer-i ‘irfānından feyz-yāb olmaduḡça biraz³⁵⁸ ḡaşr [ü] neşrden ḡalāş olup cennet-i vicdāna dāḡil olmaḡ bir ferde müyesser ve mümkün degildir. Men kāne’l-lāhu kāne’l-lāhu lehu.

liseneti işnā ve sittīn ve mi’eti ve elf (1162) fī sānī ‘aşer min muḡarremü’l-ḡarām.

³⁵⁵ Hadis-i Şerif: “Nefsini bilen Rabbini bilir.” El-Aclūnī, *Keşfü’l-Hafā*, C. II, Sayı: 2532, s. 262.

³⁵⁶ -M3.

³⁵⁷ ma‘ nadır, M3.

³⁵⁸ berzaḡ, M3.

-12-³⁵⁹

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

'İŞK-I İLÂHİYYE VÂRİDÂTÜ'L-MELÂMİYYE'³⁶⁰

‘Aşk kadîmdir ibtidâsı bî-ibtidâ ve intihâsı bî-intihâdır. *Küntü kenzen mahfiyyen*³⁶¹ gevher-i ‘aşkdan zühür eyledi daği illâ kâf nûn ile cümle-i ‘avâlim-i enfüs-i nâsût âfâk-ı ‘aşk üzere binâ olmuştur. Zîrâ her şeyi zühûra getüren ‘aşkıdır ve ‘aşksız bir şey zühûra gelmez ve isteksiz bir nesne yapılmaz ve alınmaz ve virilmez ve sevilmez istek ‘aşkıdır ‘aşkıñ adı çoktur her maqâmda bir adı vardır geh cemâl geh celâl geh hilm geh gâzab geh gayret geh cesâret dinir. Her maqâmda ‘aşk birdir gerek ‘ulvî gerek süflî gerek haqîkat gerek mecâz her maqâmda bir merâtib ve her merâtibde bir ism i‘tibâr olunır. İmdi çenginiñ oynaması tanbûr ve çögür çalması ve tüccârîñ ticâreti ve ma‘şûmlarıñ hareketi ‘aşkdandır. Zîrâ ervâh âgâhdır murâd ider ki vaţan-ı aşlî olan maḥbûb-ı haqîkîye vuşûl bula. Lâkin libâsı ‘unşur-ı şehvet-i nefsi hiçâb olduğundan fark idemeyip her tarafa meyl ider ve dürlü dürlü varçalara ve her gördüğünü ve [175] işitdiğini anı şanıp vuşlat bulayım diyü niçe niçe belâ ve miḥnet çeker bilmez ki her maḥlûb tâlibdir ve bunca nebâtîñ ve eşcâr [u] aḥcârîñ zühûrları ḥarâret ve ruḥbeti kabûlleri ‘aşkdandır ‘aşkıñ her maqâmda bir adı olduğu gibi eşyânîñ her biriniñ de bir adı vardır. Lâkin cümleden ismü’z-zât müstecmi‘-i cemî‘ü’ş-şifât ism-i maḥabbetdir zîrâ *küntü kenzen mahfiyyenden*³⁶² murâd zühûrî maḥabbet ve ric‘at vuşûlî maḥbûbiyyetdir ammâ erbâb-ı itlâka göre muḥibb maḥbûb maḥabbet ‘âşık ma‘şûk ‘aşk gerek mecâz gerek haqîkat gerek zâhir gerek bâtın i‘tibârî ma‘nâlardır cümlesi birdir Ḥaḥdan ayru bir şey yoḥdır bu maqâmda sulţânü’l-‘ârifîñ Ḥazret-i Pîr Hüdâyî buyururlar.

³⁵⁹ Bu vâridât M2’de yoktur.

³⁶⁰ -M4.

³⁶¹ El-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 132, Hadis no: 2016.

³⁶² El-Aclûnî, *age.*, s. 132, Hadis no: 2016.; -M3.

mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

Haḳḳa 'āşıḳdurur eşyā muḳḳaḳ

Velī maḥbūb olan bilmez vişāli

Muḳḳa 'ilm vuşlatdır cehl firḳatdır *kān'allāhu velem yekün ma'ahü şey*³⁶³ el'ān kemākān āh āh ne sözler söyledim ve deryā-yı vaḥdete dalıp şadef-i 'aşḳla ne dūr-i yektā-yı maḥabbet çıkarıp ilhām-ı ābgīnesiyle 'urefā ipligine düzip şehr-i 'anāşırda bāzār-ı ḥaḳīḳatde³⁶⁴ müşteri az olduğundan bāzār-ı şeri'ate getir aluruz dirler gerçi bāzār-ı şeri'atde müşteri çokdır ammā ḳadr ḳıymet bilmediklerinden ḡayrı pādişāha lāyık ḥazīne-i selātīn-i 'izāmda bulunan cevāhire sen niçe mālīk oldıñ ḥırsızlıḳdır dirler. Belki ḳalpazāndır kendi 'amelidir diyü derim yüzip berdār iderler zīrā bāzār-ı şeri'atde bāzīrgān-ı ḥaḳīḳat-i cevher-fürüş şeklinde şālūs-ı kezzāb çokdır ḳatırcı boncuḡını cevher i' tıḳād idip alıp şatıcı ḥasūd münāfıḳlardır başuma üşip 'av 'av iderler. Eger ruḫşat bulurlar ise mülḥid zındıḳ taşıyla her ḫarafim mecrūḫ idip müfsidü'l-halk ve'd-dīn bıçaḡıyla derim yüzip muḳıllü'n-nās urḡanıyla [176] berdār iderler. Hemān herkesiñ añlayıp bildiḡi cevheri şatmaḳ münāsibdir. Eger pāzār-ı şeri'atde dürr-i yektā-yı ḥaḳīḳat ister ve ḳıymeti olan cānı virir ve müşteri ve ḫālib bulunursa pāzār-ı ḥaḳīḳatde dükān-ı vaḥdetde ḡuşeye çekip ḡizlüce bahāsın alıp virmek a'lā vü ensebdir ḳāle ebī ve şeyḫī ve mürşidī mesnedü'l-'ārifeyn ḫātemü'l-velāye ḫazreti eş-Şeyḫ Yūsuf Bandırmavī şümme el-Üsküdārī ḳaddese sirruhu buyururlar Haḳ istediḡine ḳolay getirir az zamānda murādına yetürir.

leyleti'l-eḫadi ḫamseti 'aşer min leyālī muḫarremi'l-ḫarām liseneti işnā ve sittīn ve mi'eti ve elf (1162) min hicreti men lehü'l-'izz ve's-şeref.

³⁶³ "Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi".

³⁶⁴ sataydım lakin, M3.

-13-³⁶⁵

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

Ve uķsimü le-ke bi-hāze'l-beled. Ye'sü-ke. 1231. Bi-ķamīşihî'l-beşer. Hicretü Nebeviyyeti 'aleyhi'ş-şalātü ve's-selāmü ve't-teħiyeniñ her altmış dört senesinde vaķ'a-i külliyye zuhūr ider ki ekşeriyyā mü'minlere ħayrlu vāķı' olur ki evvel-i vuķū'ı, Yezīdiñ helākidir. Ve her otuz ikide ba'zan vāķāyi'-i ħazīne zuhūr ider. Ve her yüz yigirmi sekizde Ebū Müslim ve Sulţān Fātih-i Kōştantıniyye ve Sulţān Selīm gibi. Ve dört senede bir vaķ'a-i ħazīne-i ħayriyye zuhūr ider ki bin yüz seksen yedi senesinde Sulţān 'Abdü'l-ħamīd Ĥān Ĥazretleriniñ taħt-ı 'ālīye cülusları gibi. Ve her doķsan altı ve doķsan doķuz senelerinde ğaflet olunmaya. İnşāallāhü te'ālā ħayr ile taħvīl ide. Ve ism-i Muħammed 'aleyhi'ş-şalātü ve's-selām 'adedince her yüz otuz iki senesinde bir mü'eyyid-i dīn zuhūr ider. Ma'lūm ola ki zıkr olunacaķdır. Sin'in-i ātiyye, eşĥāb-ı zuhūruñ ve hādī-i erbāb-ı yaķīniñ velādetlerine ta'riħlerdir: Sene: 1196, Sene: 1288, Sene: 1380, [177] Sene: 1476, Sene: 1568, Sene: 1660, Sene: 1752, Sene: 1834, Sene: 1926. Lākin biñ dört yüz kırķ dört senesinde iħtilāf-ı mezāhib ref' ve 'ilm-i ledünn zuhūr-ı Vāv, Te, Cīm, Dal, Ye, Vāv, Şīn, Rā, Ye, 'Ayn, Te, Mīm, Tı, He, Rā, He { و ت ج د ی و ش ر ی ع ت م ط ه ر } olmak muķarrerdir. Nām-ı şerīfi Kāsım olup “*El-veledü sirru ebīhi.*”³⁶⁶ muķtezāsınca veled-i ma'nevīmiz olmak muķarrerdir. Zīrā ŧariķ-ı Ĥaķķ ve eĥaķķ-ı muṭlaķ meslek-i Ĥānedān-ı Nübüvvetdir. Vāħiden ba'de vāħidin sırr-ı füyüzāt ü irşadı sārīdir. Zuhūr-ı ħilķat-i şāħib-i zuhūr Sene: 1196 ve izhār-ı ķudret-i ezkā Sene: 1236. Fe'nzurhü ta'riħ. Ve ta'riħ-i hicrī ile Cifrī beyninde tefāvüt-i fark-ı sene olduğına bu vechile ĩmā olunmuşdır ki ta'riħ-i hicretten “*El-Ĥilāfetü ba'dī şelāşüne sene.*”³⁶⁷ muķtezāsınca itmām-ı ħilāfet, ibtidā-yı ta'riħ-i cifrī olmuşdur. Fe-efhem! Sene: 1196 ta'riħinde sene-i ķameriyye ve şemsiyye beyninde otuz altı sene fark u

³⁶⁵ Bu vâridât M2, M3 ve M4'te yoktur.

³⁶⁶ Hadîs-i Şerîf meşreblî Arabça ibâre: “Oğlan çocuğu, babasının sırrıdır.”

³⁶⁷ Hadîs-i Şerîf: “*Benden sonra Hilâfet otuz senedir.*”

iḳtizā ider. Öyle olsa Sene: 1233 senesinde, Sene: 1196 sene-i şemsiyye olur. Kameruhâ Ebu'l-Ḥayr Sene: 1196. İmdi mezkûrât mişillû nice veḳâyi' ü esrâr manzûmen ve menşûran taḥrîr ü tafşîl olunmuşdır. Anlara mürâca' at oluna. *Ḥarrara Fî Yevmi's-Şâlişi min Şehri Ramezân Sene: İhdâ ve Tis'îne ve Mi'ete ve Elf (1191). El-Ḥaḳîru's-Seyyid Hâşim Muştafâ.*³⁶⁸

³⁶⁸ [Muhammed 'aleyhisselâmın Ümmeti içinde Allâhü teâlânın en değersiz kulu olan] Seyyid Hâşim Mustafa 3 Ramazân 1191 Senesi'nde [bu yazıları] yazdı.

-14-

ESRĀR-NĀME³⁶⁹

BİSMİ'LLĀHİ'R-RAĤMĀNİ'R-RAĤĪM

Meslek-i İlähiyyeye ve meşreb-i melâmiyyeye t̄alib ve s̄alik olanlara lâzımdır ki her h̄âlde H̄aqla olup ve halkıñ h̄ilkatini mürşidiñ haqqāniyyetinde maḥv idip her emri mürşidden *fe-eynemā tüvellū fe-şemme vechu'l-lāhi*³⁷⁰ sırrından haqqikat-i mürşidi idrāk idip her şoḥbeti H̄aḡdan işide³⁷¹ H̄aqqile işide H̄aḡdan diñleye H̄aqla diñleye³⁷² H̄aḡdan göre H̄aqla göre bi'l-külliyeye şıfāt-ı iblîsi ve küfr [178] ü şirki³⁷³ ve dālâleti ve h̄ile-i ilhādı tevḥid-i maḥabbet ile z̄āt u şıfāt ve ef'āli mürşidde maḥv idip emīn ola. Her çend ki bu şıfatları āḡerde ve kendide mevcūd bile ve getüre bu şıfatlardan ḡalāş k̄abil degildir. Z̄irā mezāhir birbirine eyleyenedir esvedü'l-vech olan mir'āta nazar itse kendi vechini siyāh görür beyāz görmek k̄abil degildir. Ammā her varı ve her zuhūri nūr-ı 'ilm-i H̄aqqıñ pertevi olduḡun bilip *kāna'l-lāhu velem yekūn ma'ahū şey' elā innehū*³⁷⁴ sırrına mazḡar olanlar ne görürler ve ne bilürler velākin erbāb-ı vaḡdet ki kuvā-yı bāḡın-ı mürşiddir i'tibār görürler ve i'tibāren işidirler haqqikatde gördükleri bir şıfātdır ve işitdikleri bir sözdür ve haqqikatde mevcūd semī' ve başir rā'ī mer'ī mir'āt birdir bāḡın zāhir olsa sen anı şoñradan oldı şanırsın ve zāhir bāḡın olsa sen anı maḥv oldı şanırsın zuhūrına evvel ve бүtünına āḡir i'tibār idersin muḡlak bāḡın zāhir evvel āḡir birdir sen görmemek ile olmamaḡ lâzım gelmez ve sen görmemek ile şoñradan olmaḡ lâzım gelmez. Hemān evvel āḡir zāhir bāḡın olur delīlim *hüve'l-evvelü ve'l-āḡirü ve'z-zāhirü ve'l-bāḡinü*³⁷⁵ vāvlar 'āḡıfedir hüve'l-evvel hüve'l-āḡir hüve'z-zāhir hüve'l-bāḡın dimekdir. Cümlede zāmīr birdir Allāha rāci'dir vāvlar eşbāḡ içündir ma'nā dimek olur ki evvelde āḡirde zāhirde

³⁶⁹ Meslek-i İlähiyyun Meşreb-i Melâmiyyūn, M2 / -M4.

³⁷⁰ Kur'ân-ı Kerīm, 2/115

³⁷¹ dinleye, M3

³⁷² H̄aḡdan diñleye H̄aqla diñleye, -M3.

³⁷³ sırrı, M2.

³⁷⁴ "Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi".

³⁷⁵ Kur'ân-ı Kerīm, 57/3

bâtında hüvedir ki Allâhdır her bir eşyâ-yı zamîriñ merci' i oldır evvel dinir Allâh ve âhîr dinir başka Allâh ve zâhir dinir başka Allâh ve bâtın dinir başka Allâh yoğdır evvelde âhîrde zâhirde bâtında oldır ki birdir *hüve'l-vâhidü'l-eđad*³⁷⁶ lâ-min ciheti'l- 'aded hemân te' addüd³⁷⁷ cihet esmâdandır müsemmâ birdir evvel âhîrdir zâhir bâtındır ya' nî evvel ismiyle tesmiye olan müsemmâ hem ism-i âhîriñ hem ism-i zâhiriñ hem ism-i bâtıniñ müsemmâsıdır. Evvelde ve âhîrde [179] zâhirde ve bâtında bu esmâlardan hâric bir müsemmâ dağı yoğdır ki i'tibâr idip iki diyesin cümle eşyâda bir şey var mıdır ki bu müsemmâdan ğayrı ve hâric ola imdi cümleyi muğıtdır *ķāla'l-lāhu te'ālā vallahü bi-küllü şey'in muğıf*³⁷⁸ bu ma'nâda Allâh ismidir ve kezâlik *ķāle'l- 'arîf lâ-mevcûde illallâh*³⁷⁹ fe-efhem imdi bir şey' göresin ve işidesin ve bilesin ve olasın ki ol şey bu müsemmâniñ ğayrı yâğud ' aynı ola mümkün ve cā'iz ve ķâbil degildir. Sûre-i Âli ' İmrâniñ evvelinde mebdē' olan elif mîm lafz-ı şerîfîniñ haberin bilen ve haberin alan mebdē' sırrına mazhar olan kâşif-i sırr-ı³⁸⁰ gencîne-i esrâr-ı hurûf-ı³⁸¹ muğatı'ât olanlarıñ işbu esrâr tāmme-i³⁸² ma' lûmlarıdır. *liseneti ihdā ve sittin ve mi'eti ve elf (1161) fî yevmi'l-hâmis min şa'bâni'l-mükerrem.*

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Bu sırrı isteyen cāna gerek ğafletden uyana

Ħađ'ıñ rengine boyana bulıp bir kâmil insāni

Geçe evvelki şab'ından ikinci nefis-i şumından

Üçünci ' ağl-ı rûğından bulıp bir kâmil insāni

³⁷⁶ "O, Her şeyin tek ve ortağı olmadan yaratıcısıdır."

³⁷⁷ M3.

³⁷⁸ Fussilet, 41/54.

³⁷⁹ Allah'tan başka mevcut yoktur.

³⁸⁰ -M2.

³⁸¹ hurûfât, M2.

³⁸² nâme, M2, M3.

İrüb dördincide sırra nihâyet buldıra devre

İrişe ekber-i küfre bulıp bir kâmil insânı

Bu sırrı Hâşimâ iz'ân idenlere gerek 'irfân

Gerekdir cân ide qurbân bulıp bir kâmil insânı

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Terk idersen ger tabî' at vartaşın

Rubûbiyyet zâhir olur bilesin

Harf idersen kayd-ı nefsiñ perdesin

Ulûhiyyet zâhir olur göresin

Ger irersen rûh-ı a'zam seyrine

İrişürsen Tûr-ı 'irfân nûrına

Key şaşkın aldanma 'irfân kâline

Yoğlûgile iregör sırr hâline

İrişen bu yoğlûğa bulur beğâ

Tâ ebed dâ'im olup bulmaz fenâ

Nesr-i mevzûnımdan aldıñsa sebağ

Vech-i Hağdır her mezâhir hoşca bağ

*Küntü kenziñ*³⁸³ oldu miftāhı sözim

*Küllü yevmin şe 'ne*³⁸⁴ bürhândır yüzim

[180] Nuṭṭuma merci' zamîrdır şūretim

Ḥarf-i şavt olur libāsım sîretim

liseneti iḥdā ve sittīn ve mi 'eti ve elf (1161) fī yevmi 'l-ḥāmis min şa' bāni 'l- 'azīm

³⁸³ El-Aclûnî, *Keşfü 'l-Hafâ*, C.2, Kahire, Tarihsiz. s. 132, Hadis no: 2016.

³⁸⁴ Rahman, 55/29.

-15-

BESMELE-İ ŞERİFE ESRÂR-I LAṬİFE³⁸⁵

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAḤMÂNİ'R-RAḤİM

Besmelede olan nokta-i bâ mebd'e-i zuhûr-ı sırr-ı elif vücûd-ı âdemdir ve âhîr-i besmelede olan mîm hitâm-ı merâtib-i nübüvvete ve zuhûr-ı vücûd-ı hâtemü'l-enbiyâya işâret ve dâldir ve sâ'ir hûrûf-ı besmele-i beynehümâda olan enbiyâ'-i merselîniñ ism-i resmleriyle zuhûrlarına zimâm u beşâretdir Lâkin fâtihatü'l-kitâb seb'ü'l-meşânide olan besmeleniñ hûrûfı penc hûrûf³⁸⁶ ehl-i kesâ ve cihâda e'imme-i ehl-i beyt-i Muştafâniñ zimâmlarına işâret ve ism-i resm-i zuhûr u vaqt ü zamânlarına beşâretdir ki cehâr-deh harf melfûz ve mektûb ve penc harf mektûb-ı ğayr-i melfûzdır ve hûrûf-ı mektûb ve melfûzdan dü harf-i³⁸⁷ müşedded ve düvâzdeh harf ğayr-i müşeddeddir ve ğayr-i melfûz³⁸⁸ penc harf havâss-ı hamse-i haķîkatdir ki kalb-i insân-ı kâmil ve hüviyyet-i şân-ı İlâhiyyeyi şâmildir ve melfûz ve ğayr-i melfûz hûrûfât-ı besmele tevliğ-i seb'â ve tekmi'l-i merâtib-i i'câd ile zamân-ı icrâ³⁸⁹ aḥkâm-ı şer'iyye-i nâṭık³⁹⁰ ve cehâr-deh mehdî-i dîn-i şâhib-zamânîñ zamân³⁹¹ zuhûrların ve da'vet-i mesleklerin nâṭık ve mübeyyindir ve *tilke 'aşeratün kâmiletüñ*³⁹² sırrını câmi' ve remzini kâşif hûrûf-ı besmele bi-ğayri³⁹³ tekrâr on harfdır ki aṣl-ı uşûl ve 'aql-ı 'uḳûl ve vâriş-i 'ilm-i resûl ve nesl-i Betül ferdin lil-efrâd vetedü'l-evtâd künûz-ı kâf hâ yâ 'ayn şâd ve rümûz-ı hâ mîm yâ 'ayn sîn kâf mişkât-ı hamse-i mişbâḥ-ı nûr-ı nübüvvet ve mir'ât-ı hamse-i zücâc-ı sırr-ı vilâyet ve

³⁸⁵ -M4.³⁸⁶ M3.³⁸⁷ -M2.³⁸⁸ ehl-i kesâ ve cihâda e'imme-i ehl-i beyt-i Muştafâniñ zimâmlarına işâret ve ism-i resm-i zuhûr u vaqt ü zamânlarına beşâretdir ki cehâr-deh harf melfûz ve mektûb ve penc harf mektûb-ı ğayr-i melfûzdır ve hûrûf-ı mektûb ve melfûzdan dü harf-i müşedded ve düvâzdeh harf ğayr-i müşeddeddir ve ğayr-i melfûz, -M2.³⁸⁹ M3.³⁹⁰ -M3.³⁹¹ M2, M3, M4 / -M1.³⁹² Kur'ân-ı Kerîm, 2/196³⁹³ ta'yîr, M3.

eṭvār-ı merātib-i ḥilāfet-i bāṭıniyyeyi ve esrār-ı edvār-ı [181] ‘arşıyyeyi ḥāvī ma‘nī-i ādem-i ‘ayn-ı insān-ı kāmiliñ zāhir ü bāṭın evşāfını beyāna zimāmdır. Ammā ba‘de’l-besmele el-ḥamdülillāhdan rabb³⁹⁴ en‘amte ‘aleyhim ḳavline ḳavl-i laṭīfine varınca melfūz ve bi-ğayri melfūz ve ğayr-i müşedded doḳsan doḳuz ḫarfdir ki tāriḫ-i nüzül-i vaḳt-i Ḳur‘ān-ı Kerīm’den ḳā‘ide-i sırr-ı ḫurūf ve merātib-i i‘dād-ı sevāḳıṭ fāṭiḫa ḫurūf-ı *elif bā ḳāf ğayn* üzere ḫurūfāt-ı mezkūre selāṭin ve mülūk-i ḫulefā-yı zāhiriyyenüñ ism ü resmlerine ve zamān-ı devlet-i salṭanatlarına zimāmdır ammā tāriḫ-i nüzül-i Ḳur‘ān-ı ‘azīm biñ yüz doḳsan seneye bāliḡ olmuşdır ki sene-i hicret biñ yüz yetmiş sekizdedir ve ḳā‘ide-i ḫisāb ṭabāyi‘-i erba‘a üzere ‘aded-i ḫarf *elif yā ḳāf ğayn* devrini işbu sene-i hicriyenin iki yüz altmış altı sene mürürında itmām idip şarḳan ve ğarben ‘adl [ü] dād ve sırr-ı efrād zāhir olup itmām-ı ‘aded-i *elif yā ḳāf ğayn* me’ḫaz-ı re’s-i sinin olup mücedded tāriḫ vaż‘ olına. Ammā tāriḫin dōrt yüz beş senesinde en‘amte ‘aleyhim ḫarflerinin sırrı tamām olu zamānıñ müftisi ḫānedān-ı nübüvvetden ḫaḳīḳat-i Ḳur‘ān’a ve esrār-ı Furḳāna vāḳıf olup iḫtilāf-ı millet-i mezāhib ref‘ ola bi’l-küllıyye bāṭın zāhir olup erbāb-ı şūret ḫile ve ifsāda ve bāṭıl ḫaḳḳa isnāda ḳādir olmayıp ehl-i sa‘ādet ve ehl-i şaḳāvet beyne’n-nās nümāyān ve ğayri’l-mağḏūb sırrı ‘ayān ve beyān olduğundan her millet rāh-ı seddāda ve ṭariḳ-ı necāta ṭālib ve rāḡıb olalar ammā en‘amte ‘aleyhim ḳavl-i laṭīfine varınca bi-ğayri tekrār ḫurūfāt on doḳuzdur ki³⁹⁵ bir miḳdār devletiñ zuhūrına zimāmdur ve āḫir-i ḫarfi dāldir ki zimām-ı devlet-i ‘aliyye-i ‘Oşmāniyyedir ve bu devlet-i ‘aliyye-i ‘Oşmāniyyenin mülūk-i salṭanatı ve ricāl-i devleti fuḳarā-yı billāhiñ ve meşāyiḫ-i ṭariḳat-i ehlullāhiñ kemer-i ğayretler el çekmeyeler bir dürlü [182] bunlara zafer mümkün degildir ve ḫurūf-ı mezkūre her biri bir kelimenin miftāḫıdır her kelimenin ‘adedi bir devletiñ zamān u müddetini beyān ider lākin ḫarf-i ta‘rīf ve kelime tavşif-i ḫisāba dāḫil olmaz.

³⁹⁴ M2.

³⁹⁵ kelime-i islāma ma’ıl ve kelime-i tevhidi kā’iledir, M3.

*Ḥarrerehu fī'l-yevmü's-şānī 'aşer min ramazānū'l-mübārek elseneti seb' ü tis'in ve
mi'eti ve elf (1197) min hicreti men lehü'l-'izz ve's-şeref*

*Naql 'an nüshatü's-şeyḥ li-'Abdu'r-raḥmān el-Üsküdārī bende-i muşannifü'l-
merḥūm Hāşim Baba el-Üsküdārī ḳaddese sirruhu'l-'aziz³⁹⁶*

³⁹⁶ Bu kısım M2 ve M4'de vardır. M1'de yoktur.

-16-³⁹⁷

VĀLĪDE-İ ‘AZİZLERİ HAZRETLERİNİN EMİRLERİYLE
 HULEFĀLARINDAN ŞEYH ‘ABDU’L-LĀH’A YAZDIKLARI³⁹⁸
 NAŞİHAT-NĀMEDİR³⁹⁹

Sālik-i rāh-ı hazret tālib-i sırr-ı vahdet gönçe-i verd-i haķıķat-i maķbūl ve pīr-i tarīķat birāder-i cān-berāberim Dervīş ‘Abdullāh nuru’l-lāhi fu’ād bi-nūru’l-fenā ve rızķukūm el-bekā-i ba‘de’l-fenā irsāl olunan niyāz-nāmeñiz vuşūlünde maķfūz olup ‘Aziz hazretleriniñ irķā’-i⁴⁰⁰ ‘aţşān-ı vahdet olan vaķt-i feyzlerinde irā’et olup şafa-yı derūn ile himmet-i ‘aliyyelerine mazhar oldıñız bu faķir nuşh-nāme taħrīr eyle diyü nuţķ itmeleriyle imtişālen li’l-emrū’l-‘ālī⁴⁰¹ bu nuşh-nāme taħrīr ü irsāl olındı inşā’allāhu te‘ālā göreyim seni ‘aşķ [u] maķabbetine teraķķiye ğayret idip elden geldiği miķdār fuķarā ve dervīşānı taţyīb idip kec nażar itmeyesiz zīrā haķıķat ehliniñ ölmez nişānı ve hem şerī‘ati haķıķate taţbīķ ba‘de vuşūli’l-haķıķa olur her gördüĝiñ zātı velī bil tā ki sen de velī olasın ‘ayn-ı ‘aynile şaķın zāhirine baķma erūñ bāţnen eyle nażar var ise ‘ālī-nażarıñ ve hem bunlardan maķşūd her fuķarāda gördüĝiñ işi işle dimek degildir. Belki inkāriyyetde olma dimekdir nitekim Hāzret-i Mıŗrī ķaddese sirruhu buyurmuşlardır ne kim āfāķda hūr görmezse ‘ārif vücūdında gerekmez anı şārif ‘ale’l-ħuşūş bizüm tarīķımız tarīķ-ı melāmiyyūn meslek-i Muħammedīdir beyne’l-mū’minīn cārī olan ef‘āl ve harekātı ķabūl ve hōş görmektir ticāret gibi libās-ı [183] fāhire gibi te’ehhül gibi ve sā’ir umūr ve ħuşūşı ‘ibādullāh bizim tarīķımızda ħicāb olmaz muţlak ħaķķile olmamızdır Hāķla olmamız cümle tarīķde keşretde vahdet nihāyetdir bizde bidāyetdir nihāyetimiz bī-nihāyedir. Hemān şerī‘at-i muţahhareyi muħkem tutasın haķıķat derūnıñda cilve eyleyip āşārına

³⁹⁷ Bu vāridāt M2’de yoktur.

³⁹⁸ taħrīr olunan nuşh-nāmedir, M3 / -M4.

³⁹⁹ -M4.

⁴⁰⁰ sırr, M3.

⁴⁰¹ -M3.

‘adāletdir ef’āl ve ef’ālinden müşāhede olına nitekim pīr-i ʔarīkımız Hāzret-i ‘Azīz
 ʔaddesallāhu bi-sirruhu’l-‘azīz buyurmuşlardır.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

Dolarsa sırrıña nūr-ı ʔaḳīḳat
 Gerekdir zāhiriñde farz [u] sünnet
 El-bāḳī hüve’llāhu minnā ed-du‘ā

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Ḥaḳīḳat gülşeninde bir gül-i ra‘nā idi el-ḳaḳ
 Melāḳat baḳrine ğavvāş Hüseynī ḳavriyle yektā

 Libās-ı nūr-ı Zehrādan ‘aceb ma‘şüm-ı pāk idi
 İmāmü’l-vaḳte irişmiş mücessem nūr-ı lā-yefnā

 Cenāb-ı ḳazret Bandırmalı oldu şaḳīḳ ceddi
 Civārında anıñcin defn olundu bu melek-simā⁴⁰²

 Cevād-ı⁴⁰³ maḳlaş aña nām-ı Hüseyn idi benim nurım⁴⁰⁴
 Kesānıñ taḳtına dāḳil maḳzar-ı Ādem⁴⁰⁵ ma‘nā

⁴⁰² M2’de mısranın son kısmı yazılmamış.

⁴⁰³ -M2

⁴⁰⁴ -M2.

⁴⁰⁵ -M2.

Şehâdet bezmine şâh-ı şehîdân-veş⁴⁰⁶ alıp mazhar

Tevellâ hem teberrânîñ iderdi noqtasın icrâ

‘Azîmü’l-halka mazhardı nübüvvet tavrına âgâh

Velâyet sırrına vâkıf derûnı genc-i *mâ evhâ*⁴⁰⁷

Zamânıla şâh-ı merdâna mülhaktır şehâdetde

İrişdi sırrına âliñ ‘abânîñ ol dil u dâna

Velâyet gülşeniniñ bülbül-i şeydâsına Hâşim

‘Aceb merşiyye bu nazmıñ derûna eyle gel imlâ⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ şehîdân, M2.

⁴⁰⁷ Necm, 53/9-10.

⁴⁰⁸ Bu şiir M3’te yoktur.

[184] Vāridāt-ı Menşūre ve Dīvān-ı Manzūme Es-Seyyid Hāşim Muştafā el-Üskūdārī bin Şeyh Yūsuf bin Şeyh Hāmid bin Şeyh Emru'llāh bin Şeyh 'Abdülmü'min bin Maḥmūd bin Şeyh 'Alī bin Şeyh Bābā Yūsuf-ı Hakîkî bin Şeyh Hüseyin bin Şeyh İbrāhîm bin Şeyh Hāce 'Alī bin Şeyh Şadrüddîn Mûsâ bin Şeyh Hazret-i Safiyyüddîn İshâkî'l-Erdübîlî bin Cibrîl bin Sâlih bin Kutbüddîn bin Sâlih bin Reşîd bin Muhammed bin 'İvazu'l-Havvâs bin Fîrûz Şâh bin Muhammed Şeref-şâh bin Seyyid Muahammed bin Seyyid Hasan bin Seyyid Muhammed bin Seyyid İbrāhîm bin Seyyid Ca'fer bin Seyyid Muhammed bin Seyyid İsmâ'îl bin Seyyid Muhammed bin Seyyid Ahmed-i Gazâlî bin Seyyid Kâsım bin Seyyid Ebu'l-Kâsım Hamza bin İmâm-ı Mûsâ Kâzım bin İmâm-ı Ca'fer-i Sâdik bin İmâm-ı Muhammed-i Bâkır bin İmâm-ı Zeynülâbidîn bin 'Alī bin Seyyidü's-şühedâ be-Kerbelâ Hüseyin bin İmâm-ı 'Alī bin Ebî Tâlib "Kerramellâhü veche-hû", Zevcû'l-Betûl ve Dâmâdü'r-Rasûl "Sallallâhü 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve 'izzetihî ve sellim teslîmen kesîran kesîran."⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ Bu sayfa M2, M3 ve M4'te yoktur.

SONUÇ

Bu çalışmada; 18. yüzyıl mutasavvıf şairlerinden Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim'in "Vâridât-ı Mensûre Dîvân-ı Manzûme" adlı eserini gün yüzüne çıkarmak amaçlanmıştır. Söz konusu eserin mensur kısmının tenkitli metni yanında, şairin hayatı, eserleri ve mensubu olduğu tarikat hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin başında bulunan sekiz varaklık dibacenin hem transkripsiyonu hem de sadeleştirilmesi büyük bir titizlikle yapılmıştır. Daha sonra Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim'in "varidat" diye adlandırdığı ve müritlerine vaaz niteliğinde sunduğu makaleleri transkribe edilerek kısaca özetlenmiştir.

Bandırmalı-zade eserinde, genel anlamda tasavvufi konuları işlemiş, Allah'a ulaşmanın yollarını anlatmış, dört halifeden de bahsetmiş, ehl-i beyt sevgisini, Allah aşkını bildirmiş, kalpten kötülüğü temizleyip, nefsi dünyevi istek ve arzuların arındırarak Allah'ın huzuruna çıkmayı tavsiye etmiştir. Şair Hâşim Baba, vahdete ulaşmanın tek yolunun bu olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte insanın bu hedefe tek başına ulaşmanın adeta imkansız olduğunu söyleyerek bir mürşid-i kâmile bağlanmanın zaruri olduğunu ifade eder.

Varidatı değişik konularda on yedi ayrı konudan oluşmaktadır. Hâşim Baba'nın eserindeki on yedi vâridâtında bahsettiği konular kısaca şu şekilde özetlenmiştir. Bunlar;

1. Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim'in Rahman Suresinin 19. ve 20. ayetlerini ledünni ilimlerle yaptığı tefsir
2. Tarikat yolunda terbiye edilenlerin gördüğü rüyaların çeşitleri, dereceleri hakkında bilgiler vermektedir.
3. Tasavvuf yoluna giren bir sâlikin muhakkak kâmil ve bir mürşidin terbiyesinden geçmesi gerektiğine dair bilgiler vermektedir.

4. Vâridât-ı İlâhiyye Mesûrâtu'l-Melâmiyye başlığın taşıyan bu makalede İslâmiyet'in tasdik ve ikrarının yanı sıra ledünni ilimlerle ilgili bilgiler vermektedir.
5. Bu varidatta bitkiler, hayvanlar ve madenlerle ilgili bilgiler verilmektedir.
6. Meslekü'l-Mukarrebîn adını taşıyan bu makale Allâhü teâlâyâ iyi bir kul olarak kavuşmak için şeraite sımsıkı sarılmak gerektiğinden ve 12 imam hakkında bilgiler vermektedir.
7. İlâhî Sırları ve Melâmîlerin Tavırları başlıklı varidatta "Melâmîler" in bu isimle isimlendirilmelerinin sebepleri ve Melâmîler'in de kendilerini inkâr ve kâfirlikle itham edenlere tepkileri yazılmıştır.
8. Mebde-i Sırru'l-Masûn ve Netice-i Hıyru'l-Karun adını taşıyan bu varidatta İnsanın yaratılışı, kâmil insan olma aşamaları hakkında bilgiler verilmektedir.
9. Nûru'l-Bedr Sırrı-ı Leyleti'l-Kadr adını taşıyan bu varidat Kadir Gecesinin öneminden bahsedilmektedir.
10. Mine'l-Varidati'l-İlahiyye adını taşıyan bu makalede 'Al-i 'İmrân Sûresi'nin, Tâhâ Sûresi'nin ve Neml Sûresi'nin bazı Âyet-i Kerîmeleri'nin ledünnî ilimlerle yani tasavvufî tefsirlerle tefsiri yapılmaktadır.
11. Mine'l-Vâridâti'l-İlahiyye li's-Seyyidi'l-Melâmiyye "Seyyid Melâmî'nin İlâhî Vâridâti"dan adlı bu makalede kıyâmet, cesedlerin diriltilmesi ve toplanması demek olan haşr ile hamd sancağı kelimelerinin tasavvufî yorumları yapılmaktadır.

12. Işk-ı İlâhiye vâridâtü'l-Melâmiyye “İlâhî Aşk, Melâmî Vâridât” adını taşıyan bu varidat İlâhi aşk üzerinedir.
13. Hicrî, Kamerî, Şemsî ve Cifrî Seneler ile alâkalı bazı esrarengiz bilgilere yer verilmektedir.
14. “Esrâr-nâme” adlı bu vâridâtta, Melâmîlik yolundan Allâhü teâlâyâ ulaşmak isteyenler hakkında bilgiler verilmektedir.
15. Besmele-i Şerîfe Esrâr-ı Laîfe” adlı bu “vâridâtta”, Üsküdârlı Şeyh Abdurrahmân Efendi’nin bir kitabından alıntılarla Besmele’nin bazı sırlarının tasavvufî yorumu ve îzâhı yapılmıştır.
16. Bu varidat Dervîş Abdullâh’a gönderilen bir mektûp olup, kendisinden Nasîhat-nâme yazılması istenmektedir. Her zaman halk içinde Hakk’la berâber olmak, her işte İslâmiyet’e ve tarîkat âdâbına uymak tavsiye edilmektedir.
17. Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim bu vâridâtta kendi soy kütüğünden bahsetmektedir.

Vâridâtta esas itibariyle dinî, tasavvufî, ahlakî ve derunî konular ele alınmıştır. Bu cümleden olarak şairin hem nazım hem de nesir konularında sanat ve estetik kaygıdan ziyade dinî, tasavvufî öğretileri esas aldığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Hasan, *Çagdaş Türk Şiirinde Din ve Tasavvuf*, Çizgi Kitabevi, Konya 2001.
- AYDEMİR, Yaşar, “Üsküdarlı Hâşim Baba’nın Melâmîlik Görüşü”, *II. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler 2*: 114-130, İstanbul 2005.
- BARDAKÇI, M. Necmettin, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, Fakülte Kit., Isparta 2000.
- BAŞKAN, Ömer, “Halkı İrşâd Çabasının Tefsire Yansımış Biçimi: Bursevî’nin Rûhu’l-Beyân’ı ve Tefsir Yöntemine Dair Bir Değerlendirme”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VIII, Sayı: 3, Samsun 2008.
- Büyük Türk Klasikleri*, XVIII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış, C. VI, Ötüken-Sögüt Yay., İstanbul 1987.
- CANAN, İbrahim, *Kütübü’s-sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 1988.
- CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Yay., 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 196.
- COŞKUN, Menderes, *Üniversiteler İçin Uygulamalı Osmanlıca Türkçe Ders Kitabı*, Birleşik Yay., Ankara 2008.
- ÇANTAY, Hasan Basri, *Kur’an-ı Hakim ve Meali Kerim*, Mürşid Çantay Yay., İstanbul 1980.
- ÇİÇEK, Yakup, “Tibyânü Vesâil’e göre Celvetîlik”, *Aziz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri I*, İstanbul: Üsküdar Araştırma Merkezi Yay. 248-250, İstanbul 2006.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kit., 24. Baskı, Ankara 2007.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1999.

- EL-ACLÛNÎ, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, Kahire, Tarihsiz. s. 132, Hadis no: 2016.
- ERAYDIN, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatler*, Marifet Yay., İstanbul 1981.
- ERGÜN, Asuman, *Haşim Baba Divanı Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AKÜ, SBE, Afyon 2000.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İnkılâp Yay., İstanbul 1969.
- İMÂM-I TABERÂNÎ, “*Mu'cemü'l-Kebîr*”, 6-212. No: 6040; Hakîm, “*Müstedrek*”, 3-598.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul 1997.
- İSEN, Mustafa, *Latifi Tezkiresi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- KABAKLI, Ahmet, *Tasavvuf, Tarikat, Edebiyat*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2006.
- KANAR, Mehmet, *Arap Harfli Alfabetik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay. İstanbul 2010.
- KARA, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Uludağ Yay., Bursa 1993.
- KARA, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul 1985.
- KAYACAN, Mehmet, *Hâşim Baba ve Divanı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Isparta 2002.
- KUŞEYRÎ, Abdülkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, Haz., Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul 1991.
- LEVEND, Agah Sırrı, *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî IV*, İstanbul 1315.
- MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333.

- MUHAMMED Fu'ad Abdü'l-Bâkî, *El-Mu'cemü'l-Müfehres*, Darü'l-Hadis, Kahire 1988.
- MUSLU, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yay., İstanbul 2004.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Bektaşîlik" *DİA.*, C. 5, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992.
- ÖZ, Baki, *Bektaşîlik Nedir?*, Der Yay., İstanbul, 1997.
- SERHENDÎ, İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî-i, *Mektûbât-ı Ali Rıza Efendi*, C. 1, Çev. Müstekîm-zâde Süleymân Sa'deddîn Efendi, Matbaa-i Litografya, İstanbul., H. 1270 / M. 1853.
- PALA, İskender, *Ansikl opedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 1995.
- SOYYER, A. Yılmaz "Üsküdarlı Hâşim Baba'nın 'Anka-i Maşrık'ı", *II. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler 2*: 108-113, İstanbul 2005.
- TÂHİR-ÜL MEVLEVÎ, *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.
- TEMİZKAN, Mehmet "Üsküdarlı Hâşim Baba'nın Fikri Kimliği Üzerine Bir İnceleme", *II. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler*, c. II, İstanbul, 2005.
- TEZEREN, Ziver, *Seyyid Aziz Mahmud Hüdayi I Hayâtı, Şahsiyeti, Tarîkatı ve Eserleri*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. İstanbul 1984.
- TOPALOĞLU, Bekir – KARAMAN, Hayrettin, *Arapça – Türkçe Yeni Kâmus*, Yılmaz Ofset, İstanbul 1977.
- TDEA Ansiklopedisi*, "Hâşim Baba", , c. IV, Dergah Yay., İstanbul, 1998.
- TURNALI, A. Bilgin "Celvetilik İle Bektaşîliği Birleştiren İlgi Çekici Bir Dal: Hâşimiyye Kolu ve Üsküdar'da Bandırmalı Tekkesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 66, İstanbul, 1990.
- ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul 1995.

ULUDAĞ, Süleyman, “Celvet”, (*DİA*), C. VII, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Yay., İstanbul 1993.

YALÇINKAYA, Mehmet Akif, *Bandırmalı-zâde Hâşim Baba Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, UÜ, SBE, Bursa 2008.

YILDIRIM, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

YILMAZ, Hasan Kamil, “Hâşim Baba”, C. XVI, *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1997.

YILMAZ, Hasan Kamil, “*Celvet.*” C. VII, *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1993.

YILMAZ, Hasan Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

YILMAZ, Hasan Kamil, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetî Tarîkatı*, Erkam Yay., İstanbul 1982.

YILMAZ, H. Kamil *Celvetiyye*, <http://samil.ihya.org/ansiklopedi/celvetiyye.html>.
15 Ekim 2011.

<http://www.hudayivakfi.org> 05.10.2011

<http://www.ismailhakki.org>. 05.10.2011

<http://www.yazmalar.gov.tr>. 10.02.2012.

http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=1560 16.09.2012

DİZİN

A

Abdu'llāh, 63

Abdu'r-raḥmān el-Üsküdārī, 112

Ādem, 22, 47, 62, 78, 114

Ahmed-i Fârûkî-i Serhendî, 28, 60

Akbıyık Sultan, 11

Âl-i 'İmrân Sûresi, 31, 45, 63, 71, 72

Alî bin Ebî Tâlib, 42, 45, 71

Âl-i 'Abā, 65

Alî Efendi, 18

Allāh, 3, 10,11,14, 46, 63, 72, 86, 87, 96, 107

Allāhü Teâlâ, 27, 28, 29, 33, 34,36, 38, 60, 62, 63, 65, 66, 105

Ankâ-yı Maşrık, vii, 5

Aḥmedî, 59, 72, 83

Aḥmed-i Muhtâr, 88

Amr, 95

A'râf Sûresi, 33, 34, 65, 66

Atpazârî Osman Efendi, 17

Âyet-i Kerîme, 28, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 71, 72, 73

Aziz Mahmûd Hüdâyî, 5, 14, 16, 17, 18, 19, 58, 123

B

- Bakara Sûresi, 30, 31, 32, 65
- Bandırmalı, 18 , 26, 55, 68,79, 114, 117, 119.
- Bandırmalı-zâde Mustafa Hâşim, 18, 117, 119
- Bandırmevî, 58
- Bayramiyye, 11
- Bektaşî, 4, 19
- Benî Hâşim, 65, 79
- Benî Ümeyye, 46, 87
- Betûl, 90, 110, 116
- Beytu'l-lâhi'l-Ma' mûr, 45, 72
- Bursalı Mehmed Tahir, 5
- Büyük Ruşen Efendi, 5

C

- Celvetî, 4, 5, 9, 10, 17, 19, 26, 34, 35, 40, 58, 123
- Cibrîl, 41, 46, 87, 116

D

- Dervîş Abdullâh, 40, 113, 119
- Devriyye-i Ferşiyye, 7
- Dimetoka, 4

E

- Ebû Cehil, 37

Ebu'l-Ḥayr, 105

Ebū Müslim, 104

Ehl-i Beyt, 20, 33, 35, 36, 37, 39, 40

Ehli Cennet Efendi, 26, 58

Ehl-i Sünnet, 34, 35, 37, 89

Enbiyâ', 32, 64

Es-Seyyid Hâşim Muştafâ el-Üsküdârî, 58, 116

F

Fâtih, 39

Fir'avn, 98

Fîrûz Şâh, 41, 116

Fussilet Sûresi, 33, 65

G

Gâlib, 5

H

Habib Acemî, 12

Hacc Sûresi, 33

Hacı Bayram-ı Velî, 11

Hadîs-i Şerîf, 28, 29, 30, 31, 32,33,34, 46, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 72,
73, 77, 80, 104

Ḥadîş-i Ḳudsî,61

Ḥaḳḳ, 31, 61, 71, 104

- Ḥaḳḳānī, 98
- Halvetiyye, 12
- Ḥāmid-i Mōrevī, 58
- Ḥānedān-ı Nübüvvet, 65
- Hasan Baha, 4
- Hasan Basrī, 12
- Hāşim, 58, 64, 68, 73, 79, 83, 105, 112, 115, 116
- Hāşim Baba, 6, 7, 18, 19, 40, 117,120,121, 122,123,
- Hāşimiyye, 18
- Ḥātemü'l-Enbiyā', 59, 87
- Ḥavvā, 78
- Ḥavz-ı Kevşer, 45, 72
- Ḥazret-i Ādem, 78
- Ḥazret-i 'Alī, 35, 36, 67
- Hazret-i Ebû Bekir, 36
- Hazret-i Hasan, 35
- Ḥazerāt-ı ḥams, 74
- Ḥazret-i Hızr, 444, 67
- Ḥazret-i Hüdāyī, 70
- Ḥazret-i Hüseyin, 35
- Ḥazret-i 'İsā, 87
- Ḥazret-i Mışrī, 113

Hazret-i Mu'âviye, 39
 Hâzret-i Mûsâ, 74, 87, 98
 Hâzret-i Pîr Hüdâyî, 102
 Hâzret-i Selmân, 69
 Hızır Dede, 11
 Hudâ, 47, 88
 Hulefâ³-i Râşidîn, 47, 88
 Hüdâyî, 5, 11,12, 13, 16, 17, 120
 Hüseyn, 114

İ

İbn-i Arabî, 11
 İbrahim Zâhid Gilânî, 11, 12, 13
 İmâm Hüseyn, 47, 80, 84, 88
 İmâm-ı Ca'fer-i Sâdık, 47, 116
 İmâm-ı 'Alî Mürtezâ, 45, 72
 İmâm-ı Muhammed-i Bâkır, 116
 İmâm-ı Mûsâ Kâzım, 42, 1116
 İmâm-ı Hasan, 45, 71
 İmâm-ı Hüseyn, 45, 71, 72
 İmâm-ı Rabbânî, 28, 60, 122
 İmâm-ı Taberânî, 34, 66, 69, 73, 80, 121
 İmâm-ı Zeynülâbidîn, 42, 116

İnadiye, 5

İncîl, 87

İsmâil Hakkı Bursevî, 17

İsrâ Sûresi, 32, 64

İvazu'l-Havvâs, 41, 116

K

Karlofça, 1

Kasas Sûresi, 31, 34, 63, 66, 72

Ûâsım, 104

Kasrü'l-ayn, 4

Kaygusuz Abdal, 4

Kıyâmet Sûresi, 30, 45, 62, 72

Kur'ân-ı Kerîm, 27, 31, 34, 45, 63, 72

Kutbüddîn, 41, 116

Ûureyş, 79

Kütahya, 18

L

Lale Devri, 1, 2

Leyle-i kâdr, 97

M

Macaristan, 1

Maḥmûd, 58, 116

Meşnevî, 69

Melâmî, 23, 27, 37, 38, 118

Melâmiyyün, 46, 87, 96

Mısır, 4

Mora, 1

Mu'cemü'l-Kebîr, 34, 66, 69, 73, 80, 121

Muştafâ, 27, 44, 45, 58, 64, 68, 73, 79, 105, 110

Muhammed, 5, 12, 26, 27, 29, 34, 35, 36, 39, 41, 42, 66, 105, 116

Muhammed Fenâ'î Hazretleri, 26, 58

Muhammed Şeref-şâh, 116

Muhammedî, 60, 83, 113

Muhsin, 5

Muhyiddin İbn-i Arabî, 11

Muk'ad Ahmed Efendi, 17, 18, 18

Mü'minûn Sûresi, 33, 65

Müstekîm-zâde Süleymân Sa'deddîn Efendi, 28, 60, 122

N

Nakşibendî, 10

Nâzi'ât Sûresi, 30, 62

Nebe' Sûresi, 32, 64

Nebiyü'l-Ümmiyyü'l-Muhtâr, 60

Nîl, 92, 98

Nübüvvet, 60, 73, 104

O

On iki imam, IX

P

Patrona Halil, 1

Peygamber, 3, 14, 27, 28, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 60, 66, 87

R

Rabbānī, 83, 88, 98

Ramazân, 35, 36, 37, 40, 68, 105

Raḥmānī, 78, 88

Resûl, 67, 80, 96

Reşîd, 41, 116

Rubûbiyyet, 59, 93, 108

Rûm, 80

Rûḥ-ı Kudsi, 61, 72

S

Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, 18

Safiyüddin, 5, 13

Sâlih, 41, 116

Şarı ‘ Abdullâh Efendi, 35

Selâmî Alî Efendi, 18

Selmân-ı Fârisî, 34, 66, 69, 73, 80

- Semerâtü'l-Fu'âd, 35
- Seyyid Ahmed-i Gazâlî, 42, 116
- Seyyid Ca'fer, 42, 116
- Seyyid Ebu'l-Kâsım Hamza, 42, 116
- Seyyid Hasan, 42, 116
- Seyyid Hâşim Mustafâ, 26, 28, 34, 35, 38, 39, 40
- Seyyid İbrâhîm, 42, 116
- Seyyid İsmâ'il, 42, 116
- Seyyid Kara Ali Baba, 4
- Seyyid Kâsım, 42, 116
- Seyyid Muahammed, 41, 116
- Seyyid Yûsuf Efendi, 26
- Seyyidü'l-Aşfiyâ, 59
- Seyyidü'ş-şühedâ be-Kerbelâ Hüseyin, 42, 116
- Sulţân ' Abdü'l-ĥamîd Ĥân, 104
- Sulţân Fâtih-i Kõstantiniyye, 104
- Sulţân Selîm, 97
- Şüreyyâ, 83
- Ş
- Şevvâl, 36,37
- Şeyĥ ' Abdülmü'min, 116
- Şeyh 'Alî, 41, 116

Şeyh Bâbâ Yûsuf-ı Hakîkî, 41, 116

Şeyh Emru'llâh, 41, 116

Şeyh Hâmid, 41,116

Şeyh Hâce 'Alî, 41, 116

Şeyh Hâmid, 38

Şeyh Hazret-i Safiyyüddîn İshâkî'l-Erdübîlî, 41, 116

Şeyh Hüseyin, 41, 116

Şeyh İbrâhîm, 41, 116

Şeyh Mahmûd, 41

Şeyh Sadrüddîn Mûsâ, 41, 116

Şeyh Yûsuf, 41, 58, 103, 116

Şeyh Yûsuf Bandırmavî, 103

T

Tâ-hâ Sûresi, 34, 66

Tavâşî Hasanağa, IV

Tevrât, 87

Tophâne, 18, 26, 58

Tûr-ı 'irfân, 108

Türki, 84

U

Ulûhiyyet, 27, 59, 84, 108

Ü

Üftâde, 11, 13

Üsküdar, 4, 120, 122

Üsküdarî, 26, 34, 40, 58, 79, 103, 119

Üsküdarlı Azîz Mahmûd-ı Hüdâ'î, 26

Üveyse'l-Ûarânî, 80

V

Vâridât, 4, 6, 24, 25, 26, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 49, 52, 118, 119

Vâridât-ı menşûre ve Dîvân-ı manzûme, 58

Y

Yavuz Sultân Selîm, 39

Yezid, X, 39, 104

Yusuf Nizâmeddin Efendi, 19

Yûsuf-ı Pîr-i Sâni, 26

Z

Zâkir-zâde Abdullah Efendi, 17, 18

Zebûr, 87

Zehrâ, 114

Zevcû Betûl, 42

Zeyd, 95

ÖZ GEÇMİŞ**Mehmet ÜNAL****Kişisel Bilgiler**

Doğum Tarihi : 15.05.1968
Doğum Yeri : Sütçüler / ISPARTA
Yazışma Adresi : Gazi Kemal Mah. 1317 Sok. No: 13/1
32100 ISPARTA
E-posta : mehmetunal@sdu.edu.tr

Eğitim Bilgileri

2011 - 2012
(Y. Lisans) : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü Türk Dili ve Edeb. Anabilim Dalı
ISPARTA
1988-1992
(Lisans) : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Doğu Dilleri ve
Edebiyatları Bölümü Fars Dili ve Edeb. Anabilim Dalı
Beyazıt / İSTANBUL

Yabancı Dil : İngilizce - Farsça

İş Deneyimi

1994 – : Süleyman Demirel Üniversitesi (Uzman)

Medeni Durum

u : Evli ve İki Çocuk Babası